

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΕΛΟΣ
PORT PAVE
ΝΑΟΥΣΑ
Αρ. Αδ. 4360
Hellenic Post

Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
Έτος 27ο - ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2005 - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 111-112 ΑΡΙΘΜ. ISSN 1106-2118

α χρόνια του '50
μετεωρολογία από την αρχαιότητα έως σήμερα έρωτας
οπτική ιστορία - Νέα διδακτική προσέγγιση

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Περιεχόμενα:

Στα χρόνια του '50.....	5
Σεβ. Μητροπολίτου Βεροίας & Ναούσης: Η προσφορά του ναού του Αγίου Αντωνίου πολιούχου Βεροίας.....	7
Τάκη Μπάιτση: Οι γιατροί της Νάουσας στο Μακεδονικό αγώνα.....	13
Θεόδωρου Σ. Καρακώστα: Η μετεωρολογία από την αρχαιότητα ως σήμερα.....	17
Γιάννη Χατζηχαρίση: Ποιότητα παραγομένων ροδακίνων.....	25
Λευκής Σαμαρά - Ελένης Μήτσαλα Ζεγκίνη: "Αντέτχη στην Νιάουστα".....	36
Ελένης Μήτσαλα - Ζεγκίνη: Τοπική ιστορία: μια νέα διδακτική προσέγγιση.....	42
Λευκής Σαμαρά: Ο Μαχαλάς της Αγίας Παρασκευής.....	46
Ευθυμούλας Μπαμπάτση-Τζερεφού: Στην καρδιά του Νό- τι.....	51
Διονυσίου Αλετρά: Ο Τρυγητός.....	53
ΚΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ Θ. ΛΑΝΑΡΑΣ.....	58

Σημείωμα της Σύνταξης

Καλό χειμώνα! Τελειώνει και ο γλυκός Σεπτέμβρης και η «Νιάουστα» αποχαιρετά μαζί του και έναν καλό φίλο και πιστό αναγνώστη της, τον Χρήστο Λαναρά «Μεγάλο Ευεργέτη» της πόλης, που έφυγε από κοντά μας στις 23 του μήνα για το αιώνιο ταξίδι του κοντά στον Θεό που τόσο πίστευε... Αιωνία του η μνήμη στις καρδιές μας.

-Η ζωή κυλά και στην οικογενειακή θalπωρή μας η «Νιάουστα» θα είναι μια καλή συντροφιά. Από σήμερα αρχίζουμε μια καινούργια στήλη με τίτλο «Στα χρόνια του 50» που θα μας ξαναγυρίζει στα παιδικά μας χρόνια, τα παλιά μας παιχνίδια, τις παρέες, τις βόλτες, και το ηρωικό και αξεπέραστο «Λάμπειο». Πιστεύουμε πως θα την χαρείτε ιδιαίτερα και μαζί με τις παλαιές αναμνήσεις απ'την «Καρδιά του νότι» θα γίνουν οι αγαπημένες νοσταλγικές μας στήλες.

Τόσο τα σύγχρονα θέματα μας, με την «Ιστορία της Μετεωρολογίας» όσο και αυτών που ασχολούνται με την «Νέα αγροτική αντίληψη» και την «Διδασκαλία της τοπικής μας Ιστορίας» θέτουν το σήμερα με τα προβλήματα και τα ερωτηματικά του. Επίσης θα χαρείτε και το πλήθος των ιστορικών και λαογραφικών μας θεμάτων αφού το παρόν τεύχος είναι διπλό και η Νιάουστα εισέρχεται αισίως στο 28^ο έτος της έκδοσής της. Καλή ανάγνωση

Η συντακτική επιτροπή

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2005

Έτος 27ο - Τεύχος 111-112

Αριθμός ISSN 1106 2118

ΠΑΡΥΤΕΣ:

Σύλλογος Αποφοιτών Νάουσας, (+)Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Γιάννης Σπάρτσης, Λευκή Σαμαρά, Ελένη Μήτσαλα-Ζεγκίνη, Γιάννης Καρακωύλης, Αλέξανδρος Οικονόμου.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ - ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

-Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας

-Διον. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ

-Τηλ. 2332024102

-Γκαρνέτα 17 τηλ.2332022575 & 232026996

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος τηλ. 2331060331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Οι απόφοιτοι του 1930 του Λαλείου

Γιωνναίου Ναούσης (Αρχ. Πολ. Μπλισιση)

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:

Χρήστος Δ. Πρασκίδης τηλ. 2353024287

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Αλκιντζής Δημήτριος ΣΙΝΔΟΣ

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο φωτογράφος το κείμενο

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές:

Λευκή Σαμαρά

Γκαρνέτα 17 - τηλ. 2332022.575 -2332026996

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας

Σολωμού 2 τηλ. 2332024102

Ετήσια συνδρομή ιδιωτών 15

Δήμοι - Κοινότητες - Συν/σμοί 30

Εξωτερικού δολλάρια 50

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Η Π.Ε.Ν. "Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος"

Ευχαριστείτο Ν.Σ. και προσωπικά τον Νομάρχη Ημαθίας κ. **Γιάννη Σπάρτση** για την απόφασή τους να αγοραστούν 200 βιβλία από την έκδοση της Π.Ε.Ν. "*Αρχεία του Μακεδονικού Αγώνα στην Περιοχή του Βερμίου*" για να διατεθούν σε σχολεία και βιβλιοθήκες του νομού μας και την πρότασή του η επόμενη έκδοση του βιβλίου να γίνει δαπάνη της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας.

Το Δ.Σ της ΠΕΝ "*Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος*" εκφράζοντας τις ευχαριστίες του και την ευγνωμοσύνη του προς τον νομάρχη Ημαθίας και εκλεκτό τέκνο της Νάουσας **Γιάννη Σπάρτση** για την αμέριστη συμπαράστασή του στο εκδοτικό έργο του συλλόγου τον ανακηρύσσει

**“Μεγάλο χορηγό της Νιάουστας
και επίτιμο μέλος της συντακτικής επιτρο-
πής του περιοδικού”**

Στα χρόνια του '50

Βλέπω τη μάνα μου κι τις τχίες μου, τρανές γυναίκες, να παίρνουν λογιών-λογιών χάπια, κι άπουρον μ'έρχητι πως δεν τα 'αλλαθεύουν κι συλλογιούμι πως μας τράνεψαν τα χρόνια του '50. Όλεις είχαν από τρία-τέσσιρα πιδιά κ'ε νε πιδιάτρους μας είδι νε καν κανένας,

Δε λέγου, υπήρχιν του Νουσουκουμείου, υπήρχαν κι γιατροί άμμα ήταν μούγγι για τρανές αρρώστις όπως όταν έβγαλι ου παδαρός μου παρδάγγαλα κι του έβαναν άνέσεις κι όταν πάλι έπισι απ'την καρνά κι ακριμάστηκι του πονδάρι ένας φασλάς μα τι! τσιμούριασα σαν τόδα. Ούδι-ούδι τουν πλάλησαν στου Νουσουκουμείου κι της τόραψαν.

Τότι, όλη μέρα όξου, καν κανένας δεν μας παλάγιζι, επιζάμι, κουτσό, κνηγητό, παχαπάνω, τσιν του κουτί, όλα τα γόνατα ήταν γιονμάτα κουκούδια απ'τα πισίηματα. Άμα χτυπούσαμε στου κιφάλι έβανάμι μια δαγκουσιά μασημένου ψωμί μι αλάτι κι του πατούσαμε για να μη γένει τζιούφκα ή ακολνούσαμε μι σάλι ένα κομμάτι χαρτοσακκούλα. Τις γραματσιές, άμα ταίριαζι τις πατουρούσαμε, αλλιώς μας έριχναν αρακί απ'του μπουκάλι, έτσουζι του άτιμου κι βίρα φυσούσαμε.

Στα κονψίματα αρακί μι ζάχαρι ή μπάλσαμου, στα χτυπήματα κι στα λαγκάγματα μας έβαζαν πιργιά μι στουμπισμένα κρουμήδια κι αλάτι.

Όλον τέτοια ιλιάτσια ίχαμι, του πιο καλό ήταν του λουκούμι για το πρασκάλι, αγόραζαν στο σπίτι λουκούμια για φάρμακου κι γλυκαίνονταν όλοι.

Στα χουλικά έβαζαν χαλβαλοϊφή απ'την Τσιτσιμίχινα κι άμα μας τσιμπούσι καμμιά μέλισσα φλιατς λάσπη απ'τα άγώγι. Η φιλινάδα μου η Άφρου είχαν μια προυνιά στην άκρα απ'τα άγώγι κι έτρουγαν όλα τα πιδιά του μαχαλα. Άμα τους έπιφτι κανένα προύνου στου νιρό, τόπιρναν, ούδι έτσι κι ας πιρνούσι τάγώγι απ'όλους τους χαλέδες, καν κανένας δεν έπαθι τίπουτα.

Του πιο ζόρικου ιλιάτσι ήταν του ζιμάτισμα άμα πατουσαμε κανά ζγκούριαβου καρφί. Τόφκιανι ου πατέρας του σπιτιού γιατί τα πιδιά δεν γένουνταν ζάπι απ'τις γυναίκες. Τύλιγαν ένα τζιουρτζιούλι σ'ένα παληό πειρούνη, του βουτούσαν σι καμμένου λάδι κι τζιζιζι στην πατούνα, φουλτάκιαζι! Αυτός που ήταν απουκάτου παρπαλιούνταν κι τσιριζι κι οι άλλοινοι τουν πιργιλούσαν "Μμμ....

μπριζιόλα μυρίζει" (ελάτε ψυχολόγοι να μας πείτε για ψυχικά τραύματα).

Συχνά πυκνά μας μάζουναν κι τα δάχτυλα, πότι απου καμμιά αγκίδα πότι απου παρανυχίδις κι τσιούκνιζαν. Μας έβαναν μια φέτα ντουμάτα πασπαλισμένη ζάχαρη κι τόδιαν, την άλλη μέρα καθάριζι του έμπνου μια χαρά!

Βέβαια δεν γενουμάσταν πάντα καλά, θυμιούμι μιάφρα που είχα καρुकουθεί κι είχα ένα βήχα γκαρλίτσα, μ'έβαλιν η τχια μου σινάπι όπουσ στα πιδιά της. Μι άλειψι στην πλάτη κι αμπρουστά χλιο μέλι μπακαλίσιου κι πασπάλισι στουμπιζμένου σινάπι "του ταχύ πουλάκι δα γένεις" μι κουκούλουσι. Όλη νύχτα μι έκιγι κι του ταχύ γίνηκα γδαρμένου πουλάκι, μαζί μι του σινάπι μι ξιφλίστηκι κι όλη η πέτσα, αμάν όσου να συνέρθου! Όλις οι πέτσις δεν είναι ίδις.

Για τα κρυγώματα πιο πουλί είχαν του τρίψιμου μι λάδι κι αρακί ή γκάξι κι μια εφημερίδα στην πλάτη. Για την κοιλιά, μαλλίτικου ρακόπανου πασπαλισμένου μαύρου πιπέρι ή αναμμένου μι οινόπνευμα κι καπακουμένου μι δυο πιάτα. Για το λιμό που μάζουνιν έμπνου, μας έβαναν πιτουλίτσις ζιστές διμένις μ'ένα τσίπινου κι κουκούλουμα, τη νύχτα τσιμπούσαμι κι απου καμπόσου. Τα άλλα τα αδέρφια ήταν μεσ'τη χαρά γιατί μι ιτία του λιμό γιοόμουζιν η πιατάντζα πιτουλίτσις κι γένουνταν σφούγγους στη στιγμή. Μας πιρνούσι για τότι ου λιμός αμασι καμπόσου ξανά-μανά τα ίδια, δούλιβι του μικρόβιου όσπου μπαϊλντούσι κι έπιρνιν τουν απόθαρό του.

Τώρα για αρρώστιες όπουσ ου αδράχτους, οι αρίτσιουδι, ου αφαλός που έπιφτιν κι άλλις, είχε ειδικές γυναικίς που παγινάμι όπουσ η

"πιντάμουρφι" που μι ψιουψιούρισι κάτι λογια κι μι σταύρουσι τις παρμαγούλις μ'ένο κόκκαλου από πιθαμένου.

Φρίχτηκα του βράδου στη σκουτίδα όλου λαχταρνιύμου, θαρούσα μι μπασιμπαλνάου πιθαμένους! Για τις παρμαγούλις έφκιαναν κι τη γλυκιά πίτα με μέλι μπακαλίσιου που τη μοίραζαν ζιστή σι τριώδι, μας φαίνονταν καλύτερη από μπακλαβί. Ούργιμι όλι πηλαλούσαμι.

Πουλλά κουρίτσια τότι είχαν κόσις κι ομάνις τους για να μην πιάνουν ψείρις, τσι χτένιζαν με αρακί ή γκάξι. Μιάφρα που περρασα να πάρου την φιλινάδα μου για τσι σκουλειό, είδα τη μάνα της που γιοόμουζιν το στόμα της αρακί κι όπουσ χτένιζι τις κόσις πρσκαλνούσι κι τα'αρακί.

Είμασταν καμμιά εξηνταρία πιδιά στην τάξη, τρία-τρία στου θρανίου κι οι δάσκαλοι ιέρμοι ανάσα δεν αμπουρούσαν να πάρου απ'τη μπόχα.

Έτσι μας τράνιψαν, δίχους φάρμακα κι γιατρού. Όσου πιο σιάργκαβους ου μαχαλά πλιότιρα πραχτικά κι πλιότιρου στα σπίτι που είχαν παλιές. Άμα πιρνούσι καμμιάφρου Χρονίδης ή ου Κουκούλος "μαρή, ποιος είναι για κίνημα;" Ρωτιούνταν. Τα φαρμακεύη ήταν τρία, του Αρνή, του Μπέρσου, κι του Χατζηδημήτη. Τώρα κοντεύουν είκοσι γιατ ποιος βασιζιητι σι ιλιάτσικια; Οι ίδιες οι παλιές, ίσια ίσια στους γιατρούς πιλαλούν κι στα φαρμακεία κι καλά φκιάνουν, τηριούν για να νι καλά να συργιανούν!

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΟΛΙΟΥΧΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ (1860 - 1898)

του Σεβ. Μητροπολίτου Βέροιας & Ναούσης
Παντελεήμονος Καλπακίδη

Ο ναός του αγίου Αντωνίου επρόκειτο να γίνει το κέντρο της ζωής ολόκληρης της Βέροιας και μάλιστα στα δύσκολα εκείνα χρόνια. Τα σωζόμενα έγγραφα, αν και αποσπασματικά, φωτίζουν σε σημαντικό βαθμό τη συμβολή του ναού του αγίου Αντωνίου στην εκπαίδευση αλλά και στην οικονομική και ουσιαστική στήριξη του λαού. Ήδη από τις αρχές της τρίτης δεκαετίας του 19ου αιώνα, με πρόταση του μητροπολίτου Διονυσίου, οι εκκλησίες της Βεροίας και ιδίως ο ναός του αγίου Αντωνίου ενίσχυαν οικονομικά τα σχολεία της πόλεως. Η πρακτική αυτή συνεχίστηκε και στα επόμενα χρόνια και ιδίως την εποχή του μητροπολίτου Θεοκλήτου.

Στον κώδικα του ναού των ετών 1872-1875 σημειώνονται με κάθε λεπτομέρεια τα χρήματα που διέθετε κάθε χρόνο ο ναός του αγίου Αντωνίου για τα σχολεία της Βεροίας. Ο ναός είχε την ευθύνη για τη λειτουργία και τη συντήρηση των σχολείων της πόλεως και οι επίτροποί του, αυτή τουλάχιστο την περίοδο ασκούσαν και τα καθήκοντα των εφόρων των σχολείων.

Σύμφωνα με τον ίδιο κώδικα, στοιχεία του οποίου δημοσίευσε πρόσφατα ο Παύλος Πυρινός, επίτροποι του ναού ήταν αυτή την περίοδο ο Στέφανος Σακελλαρίδης, ο Θωμάς Αυξεντίου, ο Αναστάσιος Οικονόμου και ταμίας ο Μερκούριος Μανουήλ. Τα έσοδα του ναού, από τα οποία καλυπτόταν οι ανάγκες των σχολείων, προερχόταν από τα ενοίκια των ακινήτων που διέθετε ο ναός από δωρεές των Βεροϊέων και από την περιφο-

ρά δίσκου στον ναό υπέρ των σχολείων. Από τα χρήματα αυτά αμειβόταν και οι δάσκαλοι που δίδασκαν στα σχολεία της πόλεως (Ελληνικό και Αλληλοδιδασκτικό).

Η ενίσχυση των σχολείων της Βέροιας συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια. Έφοροι των σχολείων εκλεγόταν επίτροποι του ναού που είχαν την εντολή να καλύπτουν, όποτε υπήρχε ανάγκη, το έλλειμμα των σχολικών ταμείων από το ταμείο του αγίου Αντωνίου.

Για το σχολικό έτος 1887 - 1888 εκλέχθηκαν ομόφωνα από τη γενική συνέλευση των κατοίκων της Βέροιας ως "εφοροεπίτροποι" ο Μερκούριος Κούτσαρης, ο Νικόλαος Βλάχου, ο Ιωάννης Μούρας, ο Κωνσταντίνος Μαλούτας και ο Ιωάννης Στεφάνου. Με εξαίρεση τον Μερκούριο Κούτσαρη, που αντικαταστάθηκε την επόμενη χρονιά από τον γιο του Μανουήλ, οι υπόλοιποι διετέλεσαν εφοροεπίτροποι μέχρι το σχολικό έτος 1889 - 1890, οπότε και εκλέχθηκαν νέοι, ο Θ. Ι. Σακελλαρίδης, ο Αντώνιος Γεμιτζιόγλου, ο Θωμάς Μαλλιαράς, ο Κωνσταντίνος Καμπιτόγλου και ο Στέφανος Χατζηνικολάκης.

Η οικονομική στήριξη των σχολείων ήταν μια πολύ σημαντική υπόθεση για τον υπόδοιλο ελληνισμό, καθώς από αυτήν εξαρτάτο η λειτουργία τους, που ήταν απολύτως αναγκαία για την επιβίωση και ανάπτυξη των Ελλήνων. Για το σκοπό αυτό οι εφοροεπίτροποι δημιούργησαν ένα αποθεματικό κεφάλαιο που τόκιζαν στην "τράπεζα" του αγίου Αντωνίου, έτσι ώστε και τα σχολεία να

ενισχύονται και το κυρίως φιλανθρωπικό έργο του ναού να μην παρακωλύεται.

Πέρα από την καθαρά χρηματική ενίσχυση των σχολείων της Βέροιας, για τα οποία ο ναός του αγίου Αντωνίου διέθεσε μέσα σε πέντε χρόνια (1886 - 1891) συνολικά 59.282,05 γρόσια, οι εφοροεπίτροποι σημαντικά και στη λειτουργία της Αστικής Σχολής της Βέροιας που άρχισε να λειτουργεί με μια προκαταρκτική τάξη το 1891-92 και κανονικά, ως εξατάξιο σχολείο, το 1892-93.

Η ίδρυσή της συμπύπτει με την άφιξη στη Βέροια του μητροπολίτου Βέροιας Κοσμά Ευμορφοπούλου στις 14 Απριλίου του 1892. Στις δικές του προσπάθειες οφείλεται όχι μόνο η δημιουργία της Κεντρικής Εκκλησιαστικής Επιτροπής και η σύνταξη κανονισμού που διασφάλιζε την παρουσία και τη διαχείριση των ναών της Βέροιας, αλλά και η ανάπτυξη των σχολείων της πόλεως. Έτσι με χρήματα του ναού του αγίου Αντωνίου επισκευάστηκε το νηπιαγωγείο της πόλεως.

Παράλληλα όμως με τη συνεισφορά του ναού στην παιδεία της τουρκοκρατούμενης Βέροιας ο ναός του αγίου Αντωνίου είχε και πλούσιο κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο με το "κοινί των ελεημοσυνών", το οποίο συστήθηκε με πρωτοβουλία του μητροπολίτη Βέροιας Δανιήλ, ο ναός του αγίου Αντωνίου ενίσχυε οικονομικά, άλλοτε συστηματικά και άλλοτε περιστασιακά, τους πιστούς που είχαν ανάγκη. Στον ίδιο κώδικα των ετών 1872 - 1875 καταγράφονται οι δαπάνες του ναού για τη χρηματική ενίσχυση ενοριών της πόλεως, αλλά και την πληρωμή των εξόδων για τη μεταφορά νερού, την προσφορά ψωμιού σε φυλακισμένους και την αμοιβή γιατρού για τους αρρώστους των ενοριών.

Μια ιδιαίτερη δραστηριότητα την οποία ανέπτυξε ο ναός του αγίου Αντωνίου αυτά τα δύσκολα για τον ελληνισμό χρόνια ήταν και η λειτουργία μιας ιδιότυπης τράπεζας, που διευκόλυνε σημαντικά τη ζωή των χριστιανών κατοίκων της πόλεως. Στον κώδικα του ναού αναγράφονται ονόματα Βεροϊέων που εμπιστευόταν στο ταμείο του ναού του αγίου Αντωνίου τα χρήματά τους και έπαιρναν γι' αυτά τόκο από 7% μέχρι 10%, ή

αντίστροφα δανειζόταν από το ταμείο του ναού για να καλύψουν τις ανάγκες τους.

Όπως προκύπτει από μεταγενέστερα έγγραφα από το 1892 θεσπίστηκε θέση τακτικού γραμματέα και λογιστού του ναού, ο οποίος είχε ως καθήκον να τηρεί τα βιβλία του ναού, να συντάσσει τα πρακτικά των αποφάσεων του Συμβουλίου, να διεκπεραιώνει την αλληλογραφία, να συντάσσει τους προϋπολογισμούς και τους απολογισμούς του ναού, να βεβαιώνει τα μισθώματα και τις άλλες οικονομικές πράξεις του ναού και τα εισηγείται στο συμβούλιο για κάθε νομικό θέμα του ναού.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Η συνεισφορά του ναού του αγίου Αντωνίου στην κοινωνία της Βέροιας και ιδιαίτερα στον σημαντικό τομέα της παιδείας δεν σταμάτησε ποτέ. Σε κοινή συνεδρίαση Δημογεροντίας και Διευθυνούσης Επιτροπής στις 8 Ιουνίου 1903 αποφασίστηκε "ίνα όσα μεν τμήματα μετά των ενοριών έχωσι κτήματα προσοδοφόρα και στερεά εν τη αγορά προσφέρωσιν αυτά εις τα σχολεία και προς τούτο διωρίσθη η Δημογεροντία να καθορίση ταύτα συνωδά των οικειών άρθρω όσα δε δεν έχωσι τοιαύτα εν τη αγορά οφείλουσι να προσφέρωσι τα 40% συμφώνως τω περί ου ο λόγος άρθρω. Είτα απεφασίσθη προς ίδρυσιν της σχολής να εκδοθή λαχείον εξ τριών χιλιάδων γραμματιών".

Στην ανέγερση της σχολής, του Αρρεναγωγείου της Βεροίας ο ναός του αγίου Αντωνίου συνέβαλε καθοριστικά. Παραχώρησε όχι μόνο κτήματα, αλλά δεν έπαυσε και να προσφέρει την ετήσια χρηματική επιχορήγηση που του ζητήθηκε, επιχορήγηση που ήταν μεγαλύτερη από ότι για κάθε άλλο ναό της πόλεως.

Η ανέγερση του Αρρεναγωγείου Βεροίας ξεκίνησε με την έκδοση αυτοκρατορικού διατάγματος, στο οποίο ορίσθηκε ότι η ανέγερση του σχολείου θα γινόταν με δαπάνες του ναού του αγίου Αντωνίου και το ποσό που θα χρειαζόταν για τον

σκοπό αυτό υπολογιζόταν σε 1600 τουρκικές χρυσές λίρες. “Επειδή είναι ετοιμόρροπο, αν και υπήρχε από τα πολύ παλιά χρόνια, το σχολείο που αναφέρθηκε, επειδή έγινε κατανοητό ότι θα αποτιθούν και θα πληρωθούν από το ταμείο της εκκλησίας του αγίου Αντωνίου που βρίσκεται μέσα στην πόλη τα 1600 οθωμανικά χρυσά που απαιτεί η δαπάνη και το κτίσιμο εκ νέου ενός λιθίνου σχολείου”.

Σύμφωνα με την απόφαση των μελών της Δημογεροντίας και της Διευθυνούσης επιτροπής, που συνεδρίασαν στις 30 Ιανουαρίου του 1905, στη δαπάνη για την ανέγερση του σχολείου θα συμμετείχαν και οι άλλοι ναοί της Βεροίας, κυρίως όμως ο ναός του αγίου Αντωνίου, που θα διέθετε για τον σκοπό αυτό 500 τούρκικες λίρες: “απεφασίσθη ίνα αι Ταμίαι των εξ τμημάτων των Εκκλησιαστικών αποτίσωσι προς την επί της ανεγέρσεως της Σχολής των αρρένων επιτροπήν τα αναληφθέντα υπό των τμημάτων πληρώσαι ποσά, ήτοι ο μεν ταμίας Αγίου Αντωνίου πεντακοσίας λίρας...”.

Τα εγκαίνια του Αρρεναγωγείου έγιναν το 1908 με την παρουσία των τουρκικών αρχών, οι οποίες εντυπωσιάσθηκαν, όταν πληροφορήθηκαν από τον μητροπολίτη Βεροίας Απόστολο ότι ανοικοδομήθηκε με τη συνδρομή των ιερών ναών και τις προσφορές των Βεροιέων. Έτσι αποφάσισαν και οι Τούρκοι να κτίσουν το δικό τους σχολείο κοντά στο Βήμα του αποστόλου Παύλου.

Τα ιστορικά γεγονότα που ακολούθησαν εμπόδισαν την αποπεράτωση του έργου, την οποία ανέλαβε και πάλι η τοπική Εκκλησία το 1924. Στη συνεδρίαση της 18ης Μαΐου του 1924 η Δημογεροντία και η Διευθύνουσα Επιτροπή υπό την προεδρία του Αρχιερατικού Επιτρόπου Σακελλαρίου παπα-Θεοφίλου συζήτησε το θέμα, όμως προκύπτει από τα Πρακτικά. “Εί-

τα προτείνεται το ζήτημα του ημιτελούς Σχολείου της Μουσουλμανικής Κοινότητας δια την ανάγκην της επισκευής αυτού, αποφασίζεται όπως εκ των υπαρχόντων νυν χρημάτων εισπραχθέντων εκ των εκπονηθέντων οικημάτων Αγ. Αντωνίου... Καταβληθώσιν προς την επισκευήν.

Και στο ενδιάμεσο όμως διάστημα ο ναός του αγίου Αντωνίου δεν έπαυσε να συνεισφέρει οικονομικά στη λειτουργία των σχολείων της πόλεως. Με έγγραφό του της 8ης Μαρτίου 1910 ο μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης Λουκάς

Άποψη της κόγχης του αγίου Βήματος

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

απευθύνεται προς τους επιτρόπους του ναού του αγίου Αντωνίου και τους γνωστοποιεί την απόφαση της Δημογεροντίας να πληρώσουν την ετήσια επιχορήγηση του ναού στην Εφορεία των σχολείων. Με νεότερο έγγραφο του ίδιου χρόνου (24 Μα_ου 1910) τους ζητά, μετά από απόφαση και πάλι της Δημογεροντίας, να καλύψουν το έλλειμμα του σχολικού έτους 1908 - 1909.

Μόνο το 1911 - 1912, παραδείγματος χάριν, ο ναός του αγίου Αντωνίου διέθεσε 33.372 γρόσια για την αμοιβή 24 δασκάλων των σχολείων της Βέροιας, ενώ διέθεσε και 1390,20 γρόσια για την επίπλωση των σχολείων.

Μέχρι το 1923, οπότε η απόφαση του 1903 για την παραχώρηση των εκκλησιαστικών κτημάτων στα σχολεία αναιρέθηκε και τα κτήματα απέστρεψαν στους φυσικούς τους ιδιοκτήτες, δηλαδή τους ιερούς ναούς, τα λειτουργικά έξοδα των σχολείων καλυπτόταν από τα παγκάρια των ναών και τα έσοδα των εκκλησιαστικών κτημάτων· αλλά και μετά το 1923 η οικονομική ενίσχυση των σχολείων από τον ναό του αγίου Αντωνίου δεν διακόπηκε.

Φυσικά ο ναός δεν έπαυσε ποτέ να παρέχει χρηματική και υλική βοήθεια όχι μόνο σε όσους Βεροιεείς είχαν ανάγκη, αλλά και να συμβάλει στο μέτρο των δυνατοτήτων του στην εξυπηρέτηση των αναγκών του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Σημαντικό για την εύρυθμη λειτουργία του ναού του αγίου Αντωνίου και ταυτόχρονα ενδεικτικό της σπουδαιότητός του ήταν το βασιλικό διάταγμα, το οποίο εξεδόθη

στις 9 Ιουνίου του 1933 και καθόριζε το νομικό πλαίσιο της λειτουργίας του. Σύμφωνα με αυτό ο ιερός ναός του αγίου Αντωνίου αποφασίσθηκε να διοικείται από εξαμελές συμβούλιο με πρόεδρο τον πρωτοσύγκελο της ιεράς Μητροπόλεως ή τον οριζόμενο από τον μητροπολίτη ως αντιπρόσωπό του. Τα μέλη του συμβουλίου έπρεπε να προέρχονται δύο από την ενορία του αγίου Αντωνίου και τα υπόλοιπα τέσσερα από τις άλλες ενορίες της πόλεως.

Το ίδιο διάταγμα προέβλεπε ότι στον ναό θα

Πανοραμική άποψη από λιτανεία του οσίου Αντωνίου, οδός Βενιζέλου

υπήρχαν δύο εφημέριοι και ένας διάκονος, οι οποίοι θα διοριζόταν απευθείας από τον μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης. Στους ιερείς και τον διάκονο θα παρεχωρείτο κατοικία ιδιοκτησίας του ναού ή μηνιαία χρηματική ενίσχυση για την πληρωμή του ενοικίου της κατοικίας τους. Λόγω των δαπανών του ναού για φιλανθρωπικούς και κοινωνικούς σκοπούς απαλλασσόταν από τις υποχρεωτικές εισφορές του Τ.Α.Κ.Ε. και στην Αποστολική Διακονία. Οριζόταν ακόμη οι θέσεις των ιεροψαλτών, των νεωκόρων και καθαριστριών.

Στη δικαιοδοσία του ναού ανήκαν την εποχή εκείνη αρκετά παρεκκλήσια και μονές στην πόλη της Βέροιας και στην ευρύτερη περιοχή της καθώς και αξιόλογη ακίνητη περιουσία, αποτελούμενη από αγρούς, δασώδεις εκτάσεις, οικόπεδα, καταστήματα και οικίες, που προερχόταν εν μέρει από προσφορές πιστών. Όπως είναι φυσικό ο αριθμός αυτός ποικίλλει από εποχή σε εποχή, καθώς μερικά από αυτά εκποιήθηκαν για να καλύψουν ανάγκες του ναού και άλλα με νομοθετική ρύθμιση παραχωρήθηκαν με συμβολικό τίμημα στους ενοικιαστές τους. Ένας κατάλογός τους όμως, μαζί με ένα σύντομο ιστορικό του ναού, συνόδευε τα διοριστήρια των επιτροπών του ναού μέχρι πρόσφατα.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η καταγραφή των παρεκκλησιών και των μονών που ανήκαν στον ναό του αγίου Αντωνίου και είναι τα ακόλουθα, σύμφωνα με την καταγραφή που υπάρχει στην έκθεση του γραμματέως του ναού Αναστασίου Καρατζόγλου με ημερομηνία 21 Μαρτίου του έτους 1964 και η οποία απευθύνεται "προς τα εντιμότατα μέλη του νεοδιορισθέντος κλιμακίου του Εκκλησιαστικού συμβουλίου".

1. Τη Υπαπαντής (Έξω Παναγίας), στην οδό Βενιζέλου, τη διαχείριση του οποίου ανέλαβε ο ναός του αγίου Αντωνίου από την 1η Ιανουαρίου του 1959.
2. Το παρεκκλήσι του αγίου Προκοπίου, στην οδό Λυκούργου, κοντά στην Υπαπαντή,

το οποίο χαρακτηρίστηκε βυζαντινό μνημείο το 1962.

3. Το παρεκκλήσι της Παναγίας Χαβιαράς, στην οδό Αγίου Αντωνίου, το οποίο επίσης χαρακτηρίστηκε βυζαντινό μνημείο το 1962.

4. Το παρεκκλήσι του αγίου Γεωργίου. Βυζαντινό μνημείο κοντά στην Παναγία Χαβιαρά.

5. Το παρεκκλήσι του αγίου Νικολάου στην οδό αγίου Αντωνίου.

6. Το παρεκκλήσι του αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στην οδό Βενιζέλου, το οποίο αναστηλώθηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία.

7. Το παρεκκλήσι του Παναγίας Καλήπετρας (ή Καλλίπετρας), που βρίσκεται κάτω από τη Δημο-

Αποψη του περιστυλίου του ιερού ναού

τική Αγορά, σε ένα διαμέρισμά της "δυνάμει συμβάσεως μεταξύ αγίου Αντωνίου και Δήμου".

8. Η μονή Προφήτου Ηλίου, κοντά στην παλαιά γέφυρα της Κοκκόβης, για την οποία σημειώνεται στην καταγραφή: "μετά την από 30ετίας απαλλοτριώσιν της περιοχής της υπέρ αποκαταστάσεως ακτημόνων Βαρβάρας, η έκτασίς της περιορίσθη εντός του αιλουγίρου με άγονον προς τον Αλιάκμονα μικράν έκτασιν, μη ικανοποιούσα μοναχόν ή μισθωτήν. Κατά τον πόλεμον και συμμοριτοπόλεμον η περιοχή αυτή ναρκοθετηθείσα, απώλεσε την επαφήν της. Τα κελία κατέρρευσαν ίσως δε και το ναΐδιον. Ήδη την εποπτεϊάν και διαχείρισιν έχει η ιερά Μητρόπολις δια της μονής Προδρομού Κοκκόβης, κατά το ισχύον καθεστώς, καθ' όμοναί μη εχούσαι μοναχούς συγχωνεύονται εις τας πλησιέστερον διατηρουμένας μονάς".

9. Η μονή Καλής Παναγίας (Δοβράς). Το 1947 το Εκκλησιαστικό συμβούλιο του αγίου Αντωνίου αποφάσισε να δωρίσει στην οργάνωση "Ελβετική δωρεά θυμάτων πολέμου" έκταση 85 στρεμμάτων, προκειμένου να ιδρυθεί και να λειτουργήσει εκεί η Παιδούπολη για τα ορφανά και άπορα παιδιά του πολέμου. Η Παιδούπολη λειτούργησε μέχρι το 1950, χωρίς να έχει οριστικοποιηθεί η παραχώρηση με συμβόλαιο. Τη διαχείριση των εγκαταστάσεων ανέλαβε το 1950 ο Οργανισμός Βασιλικής Προνοίας, στον οποίο παραχωρήθηκε το 1964 με απόφαση και πάλι του Εκκλησιαστικού συμβουλίου του αγίου Αντωνίου, που εγκρίθηκε από τον Μητροπολιτικό συμβούλιο και κυρώθηκε από τον νομάρχη Ημαθίας, με σκοπό τη συνέχιση της λειτουργίας της Παιδούπολης. Στο δωρητήριο συμβόλαιο (αρ. 24647) προβλεπόταν ότι σε περίπτωση που παύσει να λειτουργεί ως Παιδούπολη θα επιστρέψει στην κυριότητα και χρήση της ιεράς μονής της Παναγίας Δοβρά και στη διαχείριση του ναού του αγίου Αντωνίου. Η ανάκληση της δωρεάς έγινε με συμβολαιογραφική πράξη του έτους 1991 και οριστικοποιήθηκε, μετά την αποδοχή της και από τον Εθνικό Οργανισμό Προνοίας, ο οποίος είχε αντικαταστήσει τον Οργανισμό Βασιλικής Προνοίας, το 1995, οπότε και επανιδρύθηκε η ιστορική μονή.

10. Η μονή Καλήπετρας Ράχης, απέναντι από τη μονή του τιμίου Προδρομού Κοκκόβης, με βοσκοτόπο εκτάσεως 3000 περίπου στρεμμάτων. "Το κτίσμα", σημειώνεται στην καταγραφή, "αυτής ήτο εις πολύ καλήν κατάστασιν. Κατά την κατοχήν απετεφρώθη η επυρπολήθη εξ ολοκλήρου". Η μονή λειτουργεί σήμερα ως ανεξάρτητη μονή στην οποία εγκαταβιώνουν προς το παρόν τρεις μοναχοί.

Το 1962 το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο του ναού αποφάσισε (αρ. αποφ. 545/13-6-1962) την ανακαίνισή του για το σκοπό αυτό ανέθεσε στον αρχιτέκτονα Φιλήμονα Παιονίδη τη σύνταξη μελέτης για την επέκταση του ναού με κατασκευή νέας προσόψεως, αντικαταστάσεως των κατεστραμμένων τρούλων των κωδωνοστασίων, της επεκτάσεως του σολέα και του εξωραϊσμού των εξωτερικών τοίχων.

Οι εργασίες ανακαίνσεως του ναού άρχισαν σύμφωνα με τη μελέτη του αρχιτέκτονα Παιονίδη και το 1963, σύμφωνα με τα έγγραφα που φυλάσσονται στο Αρχείο του ναού, είχε ολοκληρωθεί "η αποψίλωσις των εκατέρωθεν τεμπλών εν τω Βήματι....., η εξαγωγή των παλαιών μαρμάρων του Ιερού, ... η αποψίλωσις παλαιού και κατασκευή νέου σωλέος, η αποψίλωσις παλαιού και κατασκευή νέων τρούλων κωδωνοστασίων, η μελέτη νέου μαρμάρινου Δεσποτικού, η νέα ηλεκτρική γραμμή και οι αποξέσεις των εξωτερικών τοίχων". Ο παλαιός ξύλινος δεσποτικός θρόνος μεταφέρθηκε στο παρεκκλήσι της Υπαπαντής.

Στις δραστηριότητες του ναού εντάσσονται η προσπάθεια ιδρύσεως και λειτουργίας παιδικής χορωδίας στον ναό του αγίου Αντωνίου, η ίδρυση και επί πολλά χρόνια λειτουργία τριφωνής μικτής χορωδίας υπό την διεύθυνση του πρωτοσυγγέλλου π. Αμβρυσίου Κυρατζή και η ανάπτυξη της ακολουθίας του αγίου Αντωνίου, που πρωτοεκδόθηκε το 1806, δύο φορές, μία το 1934 και μία το 1958. Στην έκδοση του 1958 συμπεριλήφθηκε και ένα νεοελληνικό συναξάρι του οσίου Αντωνίου.

ΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΣΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

Του Τάκη Μπάιτση

Μακρινή μάνα της πόλης μας είναι η αρχαία μακεδονική πόλη Μίεζα, το Νυμφαίο της οποίας ανακαλύφθηκε στη περιοχή μας, κοντά στη γέφυρα της Αράπιτσας, στο δρόμο που οδηγεί από τη Νάουσα στο Κοπανό. Η Μίεζα, σύμφωνα με τον Έλληνα συγγραφέα Στέφανο Βυζάντιο ήταν πόλη της Μακεδονίας, πήρε δε το όνομα της από τη Μίεζα, αδελφή της Βέροιας και του Όλγανου. Οι δυο αδελφές έδωσαν το όνομα τους στις δυο πόλεις της ερατεινής Ημαθίας και ο αδελφός τους σε ένα ποτάμι. Ωραία μαρμάρινη προτομή του Όλγανου που βρέθηκε το 1947 στο Κοπανό στολίζει σήμερα το Αρχαιολογικό Μουσείο της Βέροιας, και το γεγονός ότι βρέθηκε κοντά στην Αράπιτσα ίσως μας αποκαλύπτει το αρχαίο όνομα του ποταμού μας.

Παλιότεροι κάτοικοι της περιοχής μας, όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος, ήταν οι Βρύγες μετέπειτα λεγόμενοι Φρύγες. Ξακουστοί βασιλιάδες των Φρύγων ήταν ο Μίδας και ο Γόρδιος που είχαν τους ξακουστούς κήπους με εξηκοντάφυλλα ρόδα στην περιοχή που βρισκόμαστε τώρα στις όμορφες πλαγιές του Βερμίου.

Κατά τον 4° π.Χ. αιώνα, σύμφωνα με τον Πλούταρχο στη Μίεζα διέμεναν ο Μέγας Αλέξανδρος και ο Αριστοτέλης. Τα χρόνια της παραμονής των δυο μεγάλων στη Μίεζα ήταν σίγουρα και η χρυσή της εποχή. Η επίδραση της διδασκαλίας του Αριστοτέλη στην περιοχή διακρίνεται και στην παράσταση της Κρίσεως του μεγάλου τάφου των Λευκαδίων της Νάουσας. Στη συνέχεια, η τύχη της Μίεζας αγνοείται. Μόνη ελπίδα για να φωτισθεί η ιστορία της πόλης είναι η ανασκαφική έρευνα. Το βέβαιο είναι ότι η ελληνική παρουσία υπήρξε αδιάλειπτη στη περιοχή μας.

Γρηγόριος Πετριδής

Στη βυζαντινή περίοδο φαίνεται ότι η πόλη βρισκόταν στη θέση που σήμερα ονομάζεται Παλιονιάουστα. Σταθμοί στην ιστορία της αποτελούν ο 14ος και ο 15ος αιώνας κατά τους οποίους στη περιοχή έδρασαν δυο προσωπικότητες που σφράγισαν την κατοπινή της πορεία, ο Άγιος Θεοφάνης, ο μετέπειτα πολιούχος της πόλης, και ο Έλληνας αρνησίθρησκος στρατηλάτης των Τούρκων, Εβρενός, που όπως λέει η παράδοση φρόντισε να κατεβάσει τους Ναουσαίους στη

ΝΛΑΟΥΣΤΑ

θέση της σημερινής Νάουσας. Η ερμηνεία του ονόματος της πόλης συνδέθηκε είτε με το ρήμα νάω (ρέω)- οπότε Νάουσα είναι η Ρέουσα- είτε με κάποιο αρχικό ελληγορωμαϊκό όνομα Νέα Αυγούστα, ή ακόμη με γλωσσικό μετασχηματισμό του ονόματος της αρχαίας Μίεζας. Την περίοδο αυτή η Νάουσα γνωρίζει οικονομική ευμάρεια, ήταν υπό την προστασία της Βαλιδέ Σουλτάνας και τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 18ου αιώνα η ζωή είναι ειρηνική. Εξάιρεση αποτέλεσε το παιδομάζωμα του 1705 που με την ηρωική αντίσταση των κατοίκων υπό την αρχηγία του Ζήση Κρατάσιου απέβη άκαρπη. Οι κάτοικοι της πόλης ασχολούνται με την καλλιέργεια του αραβοσίτου και της αμπέλου, από την οποία παρασκεύαζαν περίφημο κρασί, μέχρι σήμερα λέγεται η φράση "κρασί από τη Νάουσα το φέρνουν στο μαντήλι". Παράλληλα επιδίδονται στη σπηροτροφία, το εμπόριο και τις τέχνες όπως την υφαντική την οπλοποιία τη ξυλογλυπτική και τη βαφική. Στο ανθηρό αυτό περιβάλλον, που συνετέλεσε ώστε να θεωρηθεί η Νάουσα "ελεύθερη μητρόπολις των χριστιανών της εντεύθεν του Αξιού Μακεδονίας", κινήθηκαν και επιτόπιοι λόγιοι, όπως ο Θεοφάνης ο Ναουσαίος και ο Αναστάσιος Μιχαήλ που χρημάτισε και μέλος της Ακαδημίας του Βερολίνου. Η ολοκληρωτική καταστροφή της Νάουσας ήρθε πολύ αργότερα όταν η συμμετοχή των Ναουσαίων στην επανάσταση του 1821 εξόργισε τον Σουλτάνο που την ξεθεμελίωσε τον Απρίλιο του 1822.

Η ζωή στη πόλη άρχισε να λειτουργεί δειλά δειλά στη αρχή και πιο συγκροτημένα αργότερα και το 1832 απαντώνται ήδη οι πρώτες μαρτυρίες για την ανέγερση εκκλησιών, Ως το 1875, οπότε στη πόλη εμφανίστηκε η πρώτη οργανωμένη βιομηχανία, (κλωστοϋφαντουργία), η Νάουσα αναρρώνει και κλιμακωτά φτάνει πάλι σε ακμή.

Οι τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα βρίσκουν τη Νάουσα έτοιμη να ηγηθεί μιας πρωτοπόρας πορείας στο χώρο της βιομηχανίας. Το 1870 περίπου η Νάουσα σαν ορθόδοξη κοινότητα, εκλέγει και τοπική αυτοδιοίκηση, που δυναμώνει με τις δωρεές των πλουσίων κατοίκων, που δαπανούν πράγματι μεγάλα ποσά.

Θεοδόσιος Χατζηδημητρίου

Έτσι, η οικογένεια Χατζηκουρούτα, δωρίζει ένα μεγάλο διώροφο σπίτι στη θέση "Γαλάκεια" όπου στεγάζεται δημοτικό σχολείο, στο ίδιο οίκημα θα προστεθεί και το φαρμακείο της κοινότητας. Επίσης θα προστεθεί ιδιαίτερη πτέρυγα, δωρεά του Ιωάννη Τουρπάλη που θα λειτουργήσει ως νοσοκομείο. Μια μαρμαρίνη κτητορική επιγραφή που βρέθηκε σε κατεδάφιση παλιού σπιτιού μας δίνει τα πλήρη στοιχεία. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΤΗΣ ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΥ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΝΑΟΥΣΗ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΛΛ. ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ. ΑΝΕΓΕΡΘΕΝ ΔΑΠΑΝΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ Ν. ΤΟΥΡΠΑΛΗ ΤΗ 19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1892.

Την ίδια περίοδο ξεκινά ο περίφημος Μακεδονικός Αγώνας και το 1903 στη Θεσσαλονίκη τοποθετείται πρόξενος ο Λάμπρος Κορομηλάς και κάνει το προξενείο κέντρο του Αγώνα. Ανάμεσα στους συνεργάτες του οι γιατροί Ζάννας και Χριστόδουλος Περδικάρης ο οποίος τίθεται και υπεύθυνος του αγώνα στη Νάουσα.

Η συμμετοχή των γιατρών της Νάουσας στο Μακεδονικό Αγώνα είναι υψίστης εθνικής σημασίας.

Γιατί οι αγωνιστές που έδιναν τις μάχες στα βουνά, στον κάμπο και στο βάλτο, είχαν απόλυτη ανάγκη από ηθική στήριξη, ιατρική περίθαλψη και προπαντός επικοινωνία με το ντόπιο πληθυσμό που με κάθε τρόπο αγωνίζονταν για την αντιμετώπιση του εχθρού. Και τις δυνατότητες συγκεντρωμένες στο πρόσωπο τους για τη δυνατή λύση των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν, τις είχαν μόνο οι γιατροί. Ήταν οι άνθρωποι που λόγω ιδιότητας, μπορούσαν να βρίσκονται παντού και να προσφέρουν τα πάντα, χωρίς το επίσημο κράτος "ο μεγάλος ασθενής" πλέον να μπορεί να τους ελέγξει. Με την παρουσία τους σημάδεψαν την περίοδο αυτή οι τέσσερις Ναουσαίοι επιστήμονες που σύντομα θα μνημονεύσουμε τώρα.

Πετρίδης Γρηγόριος 1859-1931 γυναικολόγος, χειρουργός Γεννήθηκε στη Νάουσα. Ήταν γιος του Χατζηχριστόδουλου Πετρίδη, σπουδαγμένου μηχανικού στην Αγγλία και τη Γαλλία, ειδικευμένου στη κλωστοϋφαντουργία. Αρχικά σπούδασε εμπυροπλοίαρχος στην Αγγλία και στη συνέχεια επιδόθηκε στην ιατρική. Αποφοίτησε από την Αθήνα. Παντρεύτηκε τη Ρίνα κόρη του βιομηχάνου Λόγγου με την οποία απέκτησε δώδεκα παιδιά. Τα χρόνια του αγώνα προσέφερε τις υπηρεσίες του σαν χειρουργός, αργότερα ήταν από τους ιδρυτές του "Κορδόνι" 1908 τοπικού κόμματος των πλουσίων.

Χατζηδημητρίου Θεοδόσιος 1862-1947 χειρουργός Γιος του μεγαλογαιοκτήμονα Δημητρίου Χατζηδημητρίου. Σπούδασε την ιατρική στη Βιέννη και ειδικεύτηκε στη χειρουργική. Επιστρέφοντας στη Νάουσα παντρεύτηκε τη Ρωξάνη Χατζηαγγέλου από την Έδεσσα και απέκτησαν τέσσερα παιδιά.

Είχε έντονη δράση στο Μακεδονικό Αγώνα. μετέβαλε σπύτια απλών ανθρώπων σε πρόχειρα χειρουργεία με σκοπό να σώζει αντάρτες, θεράπευσε αρκετούς από τους τραυματίες της μάχης της Χοντροσουγκλας καθώς και τους καπεταναίους Μαζαράκη, Κατεχάκη και Σπυρομήλιο. Συχνές ήταν και οι μετακινήσεις του στο βουνό για την εκεί θεραπεία των ασθενών. Το 1920 εκλέχτηκε βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος.

Νικόλαος Μπέρσος του Κωνσταντίνου. Γεννή-

Χριστόδουλος Περδικάρης

θηκε το 1863. Σπούδασε ιατρική στη Κωνσταντινούπολη. Παντρεύτηκε τη Μαρία Παπαδοπούλου από τη Βέροια και απέκτησε τέσσερα παιδιά, αργότερα το ένα γίνεται φαρμακοποιός Λεβίω σε το 1948.

Χριστόδουλος Κωνσταντίνου Περδικάρης 1856-1907 Γεννήθηκε στη Νάουσα και σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας μαζί με τον μεγαλύτερο αδελφό του Εμμανουήλ που ακολουθούσε Νομικά. Έντονη η φοιτητική και πατριωτική του δράση. Συνεχίζουν τις σπουδές στο Παρίσι και επιστρέφοντας στη πατρίδα του συμμετέχουν στους πατριωτικούς αγώνες. Το 1878 σε επαφή με τον Βατικιώτη παίρνουν μέρος στην επανάσταση του Λιτόχωρου και πολεμούν στον Κολυνδρό (Μοναστήρι Αγίων Πάντων). Μετά την αποτυχία στο Λιτόχωρο δραπετεύουν στη ελεύθερη Ελλάδα, αλλά μόνον ο γιατρός φθάνει οι Τούρκοι συλλαμβάνουν τον αδελφό του. Στη Αθήνα έρχεται σε επαφή με το Κέντρο και το φίλο του και συμπολεμιστή του στο Λιτόχωρο Στέφανο Δραγούμη και οργανώνεται. Ξαναβρίσκει τον παλιό συμφοιτητή του στην Αθήνα και

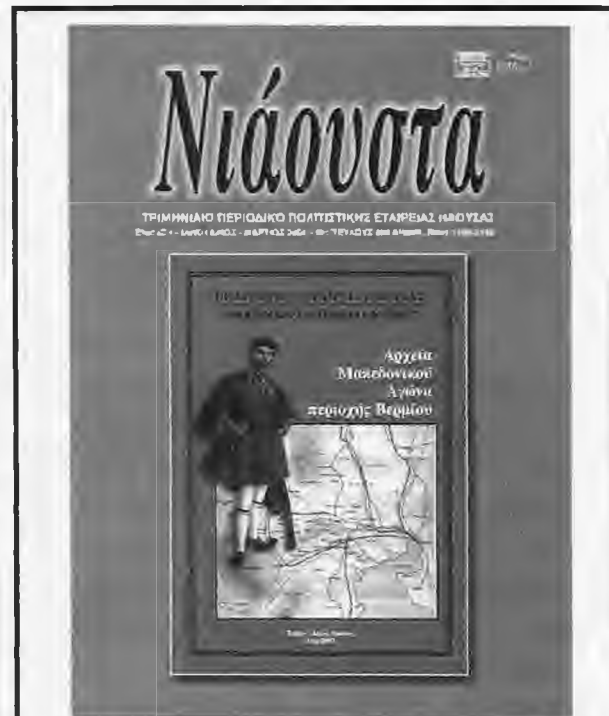
το Παρίσι τον γιατρό Αντώνη Χρηστομάνο και συμμετέχει στην ίδρυση του Πανελληνίου Γυμναστηρίου. Συμμετέχει επίσης με τον Δημήτριο Βικέλα και συνεργάζεται για την προώθηση της Ολυμπιακής Ιδέας. Από την Αθήνα φεύγει για την Ταγγέρη να συναντήσει τον εξάδελφο του, τον γνωστό πολυεκατομυριούχο Τζων Περδικάρη, για οικονομική ενίσχυση του αγώνα, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Ο πάμπλουτος εξάδελφος φιλειρηνιστής και διεθνιστής αρνείται οποιαδήποτε οικονομική ενίσχυση για πολεμικούς σκοπούς.

Εγκατεστημένος γιατρός στη Θεσσαλονίκη, γυρίζει στη Νάουσα με εντολές του Κέντρου για την τοπική οργάνωση του Αγώνα. Με το ψευδώνυμο "Μαχάων" -Ομηρικός γιατρός- είναι σίνδεσμος με το προξενείο και το κέντρο. Χήρος από τον πρώτο του γάμο (η γυναίκα του, κόρη του Κωνσταντινίδη Πασά, χάθηκε μαζί με το παιδί στο τοκετό), παντρεύεται σε δεύτερο γάμο τη Ναουσαία Καλλιόπη Λαμνίδη και αποκτάει τρία παιδιά, τη Θάλεια, την Έλλη και τον Κώστα. Το σπίτι του γίνεται κέντρο διακίνησης και περίθαλψης των οπλαρχηγών και των ανταρτών. Η νεαρή γυναίκα του συμμετέχει στο πλευρό του με το ψευδώνυμο "αδελφή Ντιντό". Σαν γιατρός πλησιάζει τον κόσμο, εργάζεται για την οργάνωση και κινητοποίηση των ντόπιων αγωνιστών και του Ελληνικού στοιχείου. Συγχρόνως χρησιμοποιεί τις πλατειές γνωριμίες του στην άρχουσα τάξη -Έλληνες και Τούρκους μαχητικά για την ενίσχυση του Αγώνα. Πρέπει να τονιστεί ότι ήταν φίλος και συμφοιτητής του Βαλή Θεσσαλονίκης. Μεγάλη η πίκρα του για την αποτυχία του να μεταπειθεί στη Νάουσα τον Άγρα για τη μοιραία συνάντησή του τελευταίου με τους Βουλγάρους.

Έπειτα από συνεχείς κακουχίες, η υγεία του κλονίζεται και νοσηλεύεται με βαριά πνευμονία στη Θεσσαλονίκη από τον φίλο του και συναγωνιστή του γιατρό Αλέκο Ζάννα. Νοιώθοντας τη σοβαρή κατάσταση του, ζητά να γυρίσει να πεθάνει στον τόπο του. Τα Χριστούγεννα του 1907 κηδεύεται στη Νάουσα με παλλαϊκή συμμετοχή των συμπατριωτών του.

Στις 17-10-1912 ήρθε στη Νάουσα η πολυπόθητη λευτεριά. Οι κάτοικοι της την περίοδο αυτή

όπως και παλιότερα καθιστούν για μια ακόμη φορά την πόλη πρωτοπόρο. Έτσι το διάστημα του μεσοπολέμου οι αδελφοί Λαναρά και ο Φωκίων Πεχλιβάνος κτίζουν το 1938-40 το νοσοκομείο που για τις μέρες του είναι υπερσύγχρονο. Σήμερα καλύπτει τις ανάγκες της πόλης αλλά και της ευρύτερης περιοχής, θεωρούμε αρκετά ικανοποιητικά. Η πόλη μας περήφανα και ελπιδοφόρα αντιμετωπίζει το μέλλον της, με όλες τις προοπτικές που δημιουργεί η σημερινή εξέλιξη και εκμεταλλεζόμενη τα προνόμια που της χάρισε ο θεός με τις μεγάλες φυσικές παροχές του

"...Η βαριά παρακαταθήκη που μας κληροδότησαν όλοι εκείνοι που αγωνίστηκαν για την εκπλήρωση των μεγάλων ιδανικών της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας επιτάσσει τη διεκδίκηση από μέρους μας της δικαίωσης της ιστορικής μνήμης του έθνους μας. Και αυτή την ανάγκη έρχεται να καλύψει το συγκεκριμένο βιβλίο..."

Κώστας Φωτιάδης
Καθηγητής της Ιστορίας
του Νεώτερου Ελληνισμού

ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ:

- Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας (Δημοτική βιβλιοθήκη) τηλ. 2332024102
- Σαμαρά Λευκή τηλ. 2332022575

Η ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

του Θεόδωρου Σ. Καρακώστα
Καθηγητή Μετεωρολογίας, Α.Π.Θ.

Εισαγωγή

Μετεωρολογία: μια ακόμα ελληνική λέξη που καθιερώθηκε διεθνώς για να περιγράψει την επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη, κατανόηση και πρόγνωση των καιρικών φαινομένων. Ωστόσο, για τους αρχαίους Έλληνες, στους οποίους οφείλεται ο όρος αυτός, η λέξη μετεωρολογία σήμαινε ένα ευρύτερο σύνολο φυσικών φαινομένων εμπεριέχοντας, πέραν της μετεωρολογίας με τη σημερινή έννοια, και αστρονομία, γεωμετρία, φυσική, γεωγραφία, γεωλογία, σεισμολογία, ηφαιστειολογία και χημεία: "έχει αυτή ως αντικείμενο όλα τα φαινόμενα, που διέπονται από φυσικούς νόμους αλλά υπόκεινται σε μια τάξη λιγότερο αυστηρή από αυτή του πρώτου στοιχείου των υλικών πραγμάτων και εκδηλώνονται στο χώρο που είναι πλησιέστατος στην περιοχή όπου περιστρέφονται τα άστρα, όπως για παράδειγμα η γαλακτόχρους ζώνη, οι κομήτες, τα φλεγόμενα και κινούμενα μετέωρα, όλα τα φαινόμενα που θα μπορούσαμε να τα θεωρήσουμε ως κοινά παθήματα της φωτιάς και του νερού, καθώς επίσης και τα διάφορα είδη και μέρη της γης και τα πάθη των μερών της" (Αριστοτέλης).

Είναι αλήθεια, πως οι μετεωρολόγοι δεν έχαιραν ιδιαίτερης εκτίμησης στους αρχαίους χρόνους, ίσως όχι και στους νεότερους. Ο Πλάτωνας στον Κρατύλο χρησιμοποιεί τη λέξη μετεωρολόγος με την έννοια του αερολόγος, ενώ ο Αριστοφάνης παρουσιάζει τις Νεφέλες, στο ομώνυμο έργο του, ως μεγάλες θεές "που τρέφουν πλήθος σοφιστές, αγύρτες, κομπογιαννίτες....άνδρας μετεωροφένα-

Αριστοτέλης ο θεμελιωτής της Μετεωρολογίας

κας". Τον 17ο αιώνα μ.Χ. ένας αγγλικός νόμος επιβάλλει θάνατο στην πυρά για την άσκηση της πρόγνωσης του καιρού. Η Αμερικανική Μετεωρολογική Υπηρεσία κινδύνεψε με διάλυση αρκετές φορές, τα πρώτα χρόνια από την ίδρυσή της. Μια από αυτές, με παρέμβαση, μάλιστα του Αμερικάνικου Κογκρέσσου, οφείλεται σε μια αποτυχημένη πρόγνωση: στις 13 Ιανουαρίου 1888, οι μετεωρολόγοι προέβλεψαν καλό και θερμότερο καιρό, που τελικά, όμως κατέληξε σε χιονόπτωση με ύψος χιονιού κοντά στο 1 μέτρο. Η πρόγνωση του καιρού, από τη φύση της, κάνει τους μετεωρολόγους εύκολο στόχο, όχι μόνο για

μια ενδεχόμενη εσφαλμένη πρόγνωση, αλλά και για τον άσχημο καιρό που μπορεί να χαλάσει μια εκδήλωση, να ακυρώσει τα σχέδιά μας για το σαββατοκύριακο, ή ακόμα να καταστρέψει τη μπουγάδα της νοικοκυράς!

Σήμερα, με τη βοήθεια των σύγχρονων επιστημονικών επιτευγμάτων, η μετεωρολογία έχει αναδειχθεί σε μια επιστήμη με εφαρμογές σε πολλούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Για να φτάσει, όμως, εδώ, ακολούθησε μια επίπονη και μακρά πορεία.

Ιστορική εξέλιξη

Η ιστορία της Μετεωρολογίας χάνεται στα βάθη των χρόνων, αφού οι διάφορες εκδηλώσεις του καιρού επηρέαζαν ανέκαθεν τη ζωή του ανθρώπου: την κατοικία, την ένδυση και την διατροφή του. Η χρονική εξέλιξη της θα μπορούσε να χωριστεί σε τρεις βασικές περιόδους: την περίοδο πριν την κλασική Ελλάδα μέχρι και το 600 π.Χ., όπου η μετεωρολογία δεν υφίσταται ως επιστήμη αλλά απασχολεί τον άνθρωπο, την περίοδο των εικασιών (600 π.Χ. - 1600 μ.Χ.), όπου γίνεται η θεμελίωση της μετεωρολογίας ως επιστήμη, και την περίοδο από το 1600μ.Χ. μέχρι και σήμερα, όπου παρατηρείται και η μεγαλύτερη ανάπτυξη της.

1η περίοδος (...600 π.Χ.)

Η καθημερινή απλή παρατήρηση είχε ήδη οδηγήσει τους ανθρώπους σε κάποιες κοινές διαπιστώσεις. Σε αρχαία κείμενα γίνεται παράλληλη αναφορά σε καιρικά φαινόμενα, με έκδηλο τον ενθουσιασμό σε περίπτωση που αυτά ήταν ακραία (και τότε υπήρχαν) και εντυπωσιακά.

Οι πρώτες ερμηνείες, χωρίς, βεβαίως να είναι, επιστημονικές, δίνονται μέσα από τις θεότητες των αρχαίων πολιτισμών και βέβαια, από τη σχετική μυθολογία. Ο ήλιος θεοποιείται από αρκετούς λαούς της εποχής. Οι Έλληνες προσδίδουν σε θεούς και ημίθεους ιδιότητες των καιρικών φαινομένων και πλέκουν μύθους με θεούς και θνητούς για να τα εξηγήσουν. Αποκαλούν το

Δία Κεραύνιο και Νεφεληγερέτη. Έχουν την Ίριδα, που βρίσκεται στην υπηρεσία των θεών και κυρίως της Ήρας, να συμβολίζει το ουράνιο τόξο. Θέλουν την Ηώ, μητέρα του Ζέφυρου, του Βορέα και του Νότου, να ανοίγει το δρόμο στα άρμα του Ήλιου και να σημαίνει την έναρξη της ημέρας, και ιστορούν πως, όταν ο Ηρακλής άρχισε να λιγοστεύει τον αριθμό των Κενταύρων, η μητέρα τους η Νεφέλη έσωσε τους υπόλοιπους ρίχνοντας μια δυνατή βροχή.

Οι πληροφορίες για τις μετεωρολογικές γνώσεις των ανθρώπων αυτής της περιόδου είναι σχεδόν μηδαμινές εκτός από κάποιες εξαιρέσεις, γιατί για χιλιάδες χρόνια οι παρατηρήσεις του ανθρώπου ήταν τυχαίες και δεν καταγράφονταν, με αποτέλεσμα γρήγορα να λησμονιούνται. Η μετεωρολογία δε φαίνεται να υπάρχει ως διακεκριμένος κλάδος της επιστήμης και οι επιστημονικές γνώσεις από αρχαίους πολιτισμούς περιορίζονται πολύ γιατί δεν υπάρχουν πολλά κείμενα (για παράδειγμα οι Αιγύπτιοι έγγραφοι σε πάπυρους που είναι ένα υλικό που αντέχει πολύ λίγο στο χρόνο) που σώζονται, και αυτά που σώζονται ασχολούνται κυρίως με την αστρονομία και τα μαθηματικά.

Παρόλα αυτά υπάρχουν έργα στην Ινδία που χρονολογούνται από το 3000 π.Χ. και που αναφέρονται στο σχηματισμό των νεφών και τον εποχιακό κύκλο που σχετίζεται με την κίνηση της γης γύρω από τον ήλιο. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι Αρχαίοι Ινδοί θεωρούσαν, ότι η βροχή ερχόταν από τον ήλιο και ότι η καλή βροχή στην βροχερή περίοδο ήταν το κλειδί για την αφθονία στην παραγωγή και για το φαγητό των ανθρώπων. Στην Αρχαία Ελλάδα, κάποιες πρώτες ερμηνείες των καιρικών φαινομένων αναφέρουν, ότι, ο κεραυνός είναι αέρας που προσκρούει στα σύννεφα, η αστραπή είναι φωτιά που υπάρχει στην ατμόσφαιρα και το χαλάζι παγωμένο νερό σε μεγάλα ύψη, που πέφτει στη γη.

2η περίοδος (600 π.Χ. ... 1600 μ. Χ)

Η αρχή της Μετεωρολογίας ως επιστήμη σημά

ποδοτείται από τους αρχαίους Έλληνες, τον 5ο αιώνα π.Χ.

Στην κλασική εποχή αρχίζουν οι πρώτες καταγραφές. Στην αρχαία Αθήνα γινόταν πρόγνωση του καιρού και ανακοινώνονταν με τη βοήθεια των παρατηρημάτων που τοποθετούνταν στην αγορά. Στην ουσία, πρόκειται για τη σύνταξη ημερολογίων, με παρατηρήσεις αστρονομικών και μετεωρολογικών φαινομένων, χωρίς όργανα, με προσωπικές εκτιμήσεις. Έτσι, κατά κάποιο τρόπο, προέκυπταν κάποια κλιματικά στοιχεία, που βοηθούσαν στην πρόγνωση του καιρού. Ωστόσο, και στην αρχαία Ινδία του 4ου αιώνα π.Χ. είναι γνωστό ότι γίνονταν μετρήσεις βροχόπτωσης.

Οι πρώτες επιστημονικές θεωρίες διατυπώθηκαν από τον Εμπεδοκλή (492-430 π.Χ.), Έλληνα φιλόσοφο από την Ακράγαντα της Ιταλίας. Βασική θεωρία του στην ερμηνεία των φαινομένων είναι η ύπαρξη δύο κινητικών δυνάμεων που συντελούν στην ένωση ή το χωρισμό των στοιχείων: τη μια την ονόμαζε αγάπη, φιλότητα, αρμονία και την άλλη μίσος. Μεταξύ άλλων υποστήριξε ότι ο κόσμος βασίζεται στο συνδυασμό και την εναλλαγή τεσσάρων βασικών στοιχείων: της φωτιάς, του αέρα, του νερού και της γης. Έτσι, η θερμιά περίοδος του έτους είναι η κυριαρχία της ξηρής, θερμής φωτιάς στο ψυχρό νερό και το αντίστροφο συμβαίνει για τη χειμερινή περίοδο. Μια από τις θεωρίες του ήταν ότι η αστραπή είναι ακτίνες του ήλιου παγιδευμένες στα σύννεφα.

Λίγο αργότερα από τον Εμπεδοκλή, ο θεμελιωτής της επιστημονικής ιατρικής, ο Ιπποκράτης (460-350 περίπου π.Χ.), έθεσε τις βάσεις ενός κλάδου της σύγχρονης Μετεωρολογίας, της Βιομετεωρολογίας. Γεννημένος στην Κω, ταξίδεψε σε πολλές περιοχές, για να καταλήξει στη Θεσσαλία, όπου πέθανε σε ηλικία 90 ετών.

Στο έργο του "Περί αέρων, υδάτων, τόπων", συμβούλευε τους γιατρούς: να εξετάζουν την τοποθεσία και τον προσανατολισμό της πόλης, το είδος των ανέμων, το νερό, τον τρόπο ζωής, έτσι ώστε, να μην του διαφεύγουν οι χαρακτηριστικές ασθένειες της περιοχής, ούτε τα αίτια της κάθε νόσου "ώστε μη απορρέεσθαι εν τη θερα-

πείη των νόσων, μηδέ διαμαρτάνειν", δηλαδή, έτσι ώστε να μη βρίσκονται σε αμηχανία κατά τη θεραπεία των ασθενειών και να μην κάνουν λάθη. Μάλιστα, για κάθε περίπτωση, έδινε και αναλυτικές οδηγίες.

Ο θεμελιωτής όμως, και πατέρας της επιστήμης της Μετεωρολογίας είναι ο Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.). Γεννημένος στα Στάγειρα της Μακεδονίας, υπήρξε μαθητής του Πλάτωνα και δάσκαλος του Μεγάλου Αλέξανδρου. Έχοντας διδάξει στην Αθήνα, τη Μυτιλήνη, την Άσσο της Μικράς Ασίας και στη Μιέζα μας, εγκαταστάθηκε μέχρι το τέλος της ζωής του στη Χαλκίδα. Το σύγγραμμά του Αριστοτέλη με τον τίτλο "Μετεωρολογικά", γραμμένο γύρω στα 340 π.Χ., είναι το πρώτο ευρύ και περιεκτικό βιβλίο μετεωρολογικής σκέψης. Παραμένει από τότε και για 2000 χρόνια η αυθεντία στη μελέτη του καιρού. Πολύ αργότερα μάλιστα, ο Γαλιλαίος, ο Νεύτωνας και ο Κέπλερ συμβουλευτήκαν τις θεωρίες του.

Η ονομασία του βιβλίου αυτού, "Μετεωρολογικά", δόθηκε από τους εκδότες του, αλλά βασίστηκε στη φράση του Αριστοτέλη στην αρχή του έργου του: "θα εξετάσουμε το ερευνητικό εκείνο πεδίο που οι παλιότεροι αποκαλούσαν μετεωρολογία". Βασικό αντικείμενο στα "Μετεωρολογικά" είναι η εξήγηση, με βάση αρχές και αιτίες, των καιρικών, αλλά και ορισμένων αστρονομικών και άλλων φυσικών φαινομένων. Ο Αριστοτέλης καταγράφει στο βιβλίο του κοινώς αποδεκτά πράγματα, όπως για παράδειγμα τις ονομασίες των ανέμων, τις δικές του θεωρίες, αλλά και άλλων, όπως του Εμπεδοκλή και του Αναξαγόρα, και προσπαθεί να δώσει εξηγήσεις. Βέβαια, μερικά από αυτά ισχύουν και άλλα όχι.

Συγκεκριμένα: διατηρεί τη θεωρία των τεσσάρων στοιχείων του Εμπεδοκλή. Σχετικά με τα νέφη και τα υδρομετέωρα αναφέρει: Η υγρασία της γης εξατμίζεται από τον ήλιο, ανεβαίνει στην ατμόσφαιρα, ψύχεται, συμπυκνώνεται και ξαναπέφτει στη γη ως βροχή. Τα νέφη είναι συμπυκνωμένος υδρατμός. Το καλοκαίρι, επειδή ο ήλιος βρίσκεται πιο κοντά (κάτι που δεν ισχύει), η εξάτμιση είναι μεγαλύτερη και το χειμώνα είναι περισσότερες οι βροχοπτώσεις. Όταν ο υδρατμός ψυχθεί, προτού

προλάβει να συμπυκνωθεί, σχηματίζεται η πάχνη. Όταν συμπυκνωθεί, σχηματίζεται η δρόσος. Στην περιοχή των νεφών σχηματίζονται με την ψύξη τρία σώματα που πέφτουν στη γη: βροχή, χιόνι, χαλάζι. Ενδιαφέρουσες είναι οι θεωρίες του για την αστραπή και τη βροντή: Η βροντή είναι άνεμος θερμός, που όταν ψύχεται, πέφτει προς τα κάτω και προσκρούει στο πυκνό τμήμα του νέφους. Η ποικιλία ήχων οφείλεται στην ανισότητα και το κενό μεταξύ νεφιών. Ο άνεμος αυτός υφίσταται πυράκτωση, κι έτσι προκύπτει η αστραπή. Δηλαδή, θεωρεί, ότι η βροντή προηγείται της αστραπής, ως φαινόμενο. Ωστόσο, εξηγεί ότι ο ήχος φτάνει αργότερα, γιατί η όραση πηγαίνει πριν από την ακοή, πράγμα το οποίο ήταν κοινή διαπίστωση της εποχής. Και για να το επιβεβαιώσει αναφέρει το εξής παράδειγμα: "Μπορούμε να το διαπιστώσουμε στο ρυθμό κωπηλασίας των τριήρων: τα κουπιά έχουν ήδη ξανασηκωθεί όταν ο ήχος της προηγούμενης κίνησής τους φτάνει στα αυτιά μας". Μεταξύ άλλων αναφέρεται και στις κλιματικές αλλαγές (πόσο σύγχρονος ήταν!): υποστηρίζει ότι στην ιστορία της γης, οι διάφορες περιοχές ούτε ήταν ούτε θα παραμείνουν πάντα ξηρές ή υγρές και ότι αυτό δεν οφείλεται σε κάποια μεταβολή που συμβαίνει στο σύμπαν, αλλά γίνεται τυχαία ή περιοδικά.

Τον Αριστοτέλη διαδέχθηκε με επιτυχία στην Περιπατητική Σχολή ο μαθητής του Θεόφραστος (372-287 π.Χ.), από τη Λέσβο. Έγραψε φιλοσοφικά συγγράμματα, αλλά και επιστημονικά, μεταξύ άλλων για τη φυτολογία και την ορνιθολογία. Χαρακτηριστικές είναι οι αναφορές του για τους ανέμους "ετησίες (μελέμια)": παρατηρεί ότι άλλοτε είναι μεγάλοι και συνεχείς και άλλοτε ασθενείς και διαλείποντες, κάτι που ισχύει, και σύμφωνα με τους νεότερους και σύγχρονους ερευνητές, είναι σημαντικό στοιχείο για την πρόγνωσή τους.

Πληροφορίες για την εξέλιξη της μετεωρολογίας μετά την κλασική Ελλάδα δεν υπάρχουν πολλές, τόσο γιατί δεν υπήρξε ουσιαστική πρόοδος, όσο και γιατί οι έντονες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές δεν ευνόησαν γενικότερα την ανάπτυξη των επιστημών. Παρόλα αυτά, την

εξέλιξη της μετεωρολογίας την περίοδο από τον 3ο αιώνα έως και το 1600μ.Χ. μπορεί να την παρακολουθήσει κανείς έμμεσα, μέσω της εξέλιξης άλλων επιστημών (φυσική, μαθηματικά, αστρονομία), ή γενικά των θετικών επιστημών, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ανάλογη εξέλιξη είχε και αυτή. Αυτό όμως που είναι γεγονός, είναι ότι εξέλιξη σε αυτές τις επιστήμες σηματοδοτεί κατά κάποιο τρόπο και εξέλιξη στην μετεωρολογία, η οποία χρονολογικά θα πρέπει να έρθει αργότερα.

Το Βυζάντιο στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο και ο Αραβικός - Ισλαμικός πολιτισμός στην Ανατολή και τη Μεσόγειο προσπαθούν να διασώσουν τα μεγάλα έργα της αρχαιότητας. Αυτό που παρατηρείται έντονα αιτήν την εποχή είναι η προσπάθεια διατήρησης των γνώσεων που έχουν αποκτηθεί. Η συγγραφή επιστημονικών υπομνημάτων και σχολίων στα έργα του παρελθόντος, η καταγραφή κάθε είδους μαρτυρίας που θεωρούνταν σημαντική, η επεξήγηση και ο λεπτομερής σχολιασμός σε οτιδήποτε φαινόταν ανεπαρκές και ασαφές. Ώθηση σε αυτό έδωσε η διακοπή της προφορικής παράδοσης που δημιούργησε κενό ως προς την κατανόηση των κειμένων. Η ελληνική επιστήμη περνάει τη φάση που συνοψίζεται, ανθολογείται και σχολιάζεται, για να περάσει αργότερα στους Άραβες και μέσω αυτών στη Δυτική Ευρώπη.

Μερικές φορές, σε κείμενα που αναφέρονται σε άλλες επιστήμες, αλλά και σε εκκλησιαστικά κείμενα, είναι δυνατόν να υπάρχουν αναφορές σε μετεωρολογικά φαινόμενα και έτσι, να εξαχθούν κάποιες πληροφορίες για τις γνώσεις της εποχής. Ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, καταδύοντας την αστρολογία γράφει: "Οι Έλληνες - οι ειδωλολάτρες δηλαδή - δέχονται ότι όλα όσα αναφέρονται σε μας, διέπονται από την ανατολή και τη δύση και τη σίνοδο (σύζυγία) των άστρων. Με αυτά βέβαια ασχολείται η αστρολογία. Εμείς όμως υποστηρίζουμε ότι από τα άστρα προέρχονται προμηνύματα βροχής και ανομβρίας, ψύχου και θερμότητας, υγρασίας και ξηρασίας και ανέμων και όσων έχουν σχέση μ' αυτά, ουδέποτε όμως προμηνύματα των πράξεών μας".

Στην Ινδία, γύρω στο 500 μ. Χ. το κλασικό έργο του Varahamihira με τίτλο Brihatsamhita, δείχνει

νει ότι υπήρχε βαθιά γνώση των ατμοσφαιρικών διαδικασιών. Σε άλλα έργα της ίδιας περιόδου περιέχονται επιστημονικές μετρήσεις της βροχής, αναφέρονται οι ημερομηνίες έναρξης των μουσώνων πάνω από την κεντρική Ινδία και μελετάται η πορεία των μουσωνικών νεφών.

3η περίοδος (1600 μ. Χ. ... σήμερα)

Την περίοδο αυτή η μετεωρολογία γνώρισε την μεγαλύτερη εξέλιξη της με την ανακάλυψη των μετεωρολογικών οργάνων και την δημιουργία των πρώτων μετεωρολογικών σταθμών. Η έντονη αυτή εξέλιξη αρχίζει με τον Γαλιλαίο το 1592 και με την ανακάλυψη του πρώτου θερμομέτρου. Η συσκευή που έφτιαξε ήταν μια γυάλινη σφαίρα, ενωμένη με ένα σωλήνα, του οποίου το στόμιο βρισκόταν μέσα σε νερό. Ανάλογα με τη θέρμανση ή ψύξη της σφαίρας, το νερό ανέβαινε ή κατέβαινε στο σωλήνα. Παρόλα αυτά, η συσκευή αυτή ήταν εξαιρετικά ανακριβής, αφού εκτός των άλλων, η στάθμη του νερού επηρεάζεται όχι μόνο από τη θερμοκρασία, αλλά και από την ατμοσφαιρική πίεση στην οποία ήταν εκτεθειμένο το νερό του δοχείου. Αργότερα, το 1643, ο μαθητής του Evangelista Torricelli (1608-1647) ανακάλυψε το βαρόμετρο, κάνοντας το εξής πείραμα: τοποθέτησε ένα κλειστό σωλήνα (μήκους 1,80 μέτρα) γεμάτο με υδράργυρο μέσα σε μια λεκάνη που είχε επίσης υδράργυρο και άνοιξε το πώμα. Αυτό που παρατήρησε ήταν ότι ένα μέρος του υδραργύρου αδειάζει από τον σωλήνα και ότι αυτό που είχε απομείνει, είχε ύψος 76 εκατοστόμετρα και στο υπόλοιπο τμήμα του σωλήνα είχε δημιουργηθεί κενό. Επίσης, διέκρινε ότι το ύψος αυτό μέσα στο σωλήνα δεν είναι σταθερό, αλλά μεταβάλλεται, πράγμα που σημαίνει ότι η ατμοσφαιρική πίεση μεταβάλλεται με το χρόνο. Οι προηγούμενες μεγάλες ανακαλύψεις συμπληρώνονται το 1648 με τον Pascal, ο οποίος κάνοντας ένα πείραμα παρατήρησε ότι το ύψος του υδραργύρου μέσα στο βαρόμετρο κατέρχεται αρκετά αν αυτό τοποθετηθεί πάνω σε ένα βουνό και ότι όσο μεγαλύτερο είναι το υψόμετρο του βουνού τόσο πιο χαμηλή είναι η στάθμη του υδραργύρου. Με το πείραμα αυτό έγινε γνωστό ότι η πυκνότητα του

αέρα μειώνεται ανάλογα με το ύψος.

Το 1653 ο Μέγας Δούκας της Τοσκάνης, Φερδινάνδος ο Β' έκανε τον πρώτο μετεωρολογικό σταθμό, γεγονός πολύ σημαντικό για την περαιτέρω εξέλιξη της μετεωρολογίας. Από το σημείο αυτό αρχίζει μια πιο ουσιαστική μελέτη και προσπάθεια ερμηνείας των καιρικών φαινομένων. Σημαντική είναι η συνεισφορά του Halley που το 1686 προσπάθησε να περιγράψει τις κινήσεις των ανέμων σε παγκόσμια κλίμακα με ένα βιβλίο που κυκλοφόρησε την ίδια χρονιά. Το βιβλίο περιλάμβανε ένα παγκόσμιο χάρτη με τους ανέμους που επικρατούν στους τροπικούς ωκεανούς, τους μουσώνες και τους αλληγείς ανέμους. Αυτό όμως που δεν μπόρεσε να εξηγήσει στο βιβλίο του ήταν γιατί οι άνεμοι έχουν δυτική κατεύθυνση στην τροπική ζώνη αν και γνώριζε ότι ο ήλιος προκαλεί θέρμανση στις αέριες μάζες με αποτέλεσμα την ανύψωση τους.

Διακόσια περίπου χρόνια μετά την ανακάλυψη του πρώτου θερμομέτρου, και ενώ είχε γίνει η ανακάλυψη του πρώτου κλειστού θερμομέτρου από τον Φερδινάνδο Β' των Μεδίκων υπήρχαν ακόμη προβλήματα σχετικά με την ακρίβεια των μετρήσεων. Τη λύση την έδωσε ο Γερμανός φυσικός Daniel Gabriel Fahrenheit (1686-1736) το 1714, βάζοντας μέσα σε ένα κλειστό θερμομετρο υδράργυρο, σε αντίθεση με το νερό ή το οινόπνευμα που περιείχαν μέχρι τότε.. Η χρήση του υδραργύρου αποδείχτηκε η καλύτερη επιλογή, γιατί έχει πολύ χαμηλό σημείο βρασμού, παράγει ελάχιστους ατμούς και παρουσιάζει ομαλή διαστολή και συστολή συναρτήσει της θερμοκρασίας. Ο Fahrenheit ανακάλυψε και την κλίμακα Φαρενάιτ, η οποία εξακολουθεί να χρησιμοποιείται στις Ηνωμένες πολιτείες.

Τη λύση για την κίνηση των ανέμων που ταλαιπώρησε τον Halley την έδωσε το 1714 ο George Hadley (1685-1768). Ανακάλυψε ότι ο ατμοσφαιρικός αέρας κοντά στον Ισημερινό έχει μία ταχύτερη κίνηση από δυτικά προς τα ανατολικά, από τον ατμοσφαιρικό αέρα που απέχει περισσότερο από τον Ισημερινό. Επομένως, οι άνεμοι που απομακρύνονται από τον Ισημερινό τείνουν να

στρέφονται προς τα ανατολικά, ενώ οι άνεμοι που κινούνται προς τον Ισημερινό τείνουν να στρέφονται προς τα δυτικά.

Το 1742 σηματοδοτείται από μια μεγάλη ανακάλυψη, την κλίμακα Κελσίου. Η κλίμακα Φαρενάιτ που χρησιμοποιούνταν μέχρι τότε, είχε ένα μειονέκτημα: το σημείο πήξεως του νερού ήταν στους 32 βαθμούς και το σημείο βρασμού στους 212 βαθμούς, κάτι που δεν ήταν βολικό για τους επιστήμονες. Έτσι, ο Σουηδός αστρονόμος Anders Celsius (1701-1744) όρισε το σημείο πήξεως του νερού στους 0 βαθμούς και το σημείο βρασμού στους 100 βαθμούς, με αποτέλεσμα η θετική ένδειξη του θερμομέτρου να υποδηλώνει νερό και η αρνητική να υποδηλώνει πάγο. Αν και αρχικά αυτή η κλίμακα ονομάστηκε "εκατοντάβαθμα", το 1948 ονομάστηκε επίσημα κλίμακα Κελσίου.

Τον 19ο αιώνα μ.Χ. δίνεται νέα ώθηση στη Μετεωρολογία. Αναπτύσσονται μερικές απλές θεωρίες και ταξινομήσεις και γίνονται οι πρώτες προσπάθειες προσδιορισμού των δυνάμεων που δρουν στις αέριες μάζες και επιδρούν στις καιρικές μεταβολές.

Το 1820 ίσως μπορεί να θεωρηθεί η χρονιά γέννησης της Συναπτικής Μετεωρολογίας. Ο Brandes έκανε την χάραξη των πρώτων συναπτικών χαρτών καιρού, με αποτέλεσμα να γίνει αντιληπτή η ύπαρξη των υφέσεων και των αντικυκλώνων. Έτσι, με τη βοήθεια της γραμμής του τηλεγράφου που εγκαταστάθηκε μεταξύ Βαλτιμόρης και Ουάσινγκτον το 1845, έγινε δυνατή η πρόβλεψη των καταιγίδων, από τις πληροφορίες που έρχονταν τηλεγραφικά από τα δυτικά προς τα ανατολικά. Έντεκα χρόνια αργότερα, το 1831, ο Αμερικανός μετεωρολόγος William Redfield (1789-1857) από παρατηρήσεις και μελέτες που έκανε σε ανεμοστρόβιλους συμπέρανε ότι οι άνεμοι μιας θύελλας κινούνται κυκλικά με αριστερόστροφη φορά γύρω από ένα κέντρο που κινείται προς την κανονική κατεύθυνση των επικρατούντων ανέμων. Η αφορμή για τη μελέτη αυτή του δόθηκε πριν από 10 χρόνια, όταν κατά τη διάρκεια μια θύελλας, παρατηρώντας τον τρόπο με τον οποίο είχαν πέσει τα δένδρα, συμπέρανε ότι, παρόλο

που η θύελλα κινούνταν προς τα βορειοανατολικά, οι άνεμοι που τη συνόδευαν ακολουθούσαν κυκλική τροχιά. Αυτό βέβαια ισχύει μόνο για το βόρειο ημισφαίριο, γιατί στο νότιο οι άνεμοι κινούνται δεξιόστροφα, κάτι που ανακαλύφθηκε αργότερα.

Η εμφάνιση μιας μεγάλης κακοκαιρίας στον Εύξεινο πόντο, στις 14 Νοεμβρίου 1854, που είχε σαν αποτέλεσμα την ήττα του Αγγλο-Γαλλικού στόλου, κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου, ήταν η αιτία της ίδρυσης της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας της Γαλλίας. Ο Leveitier, διευθυντής του Αστεροσκοπείου τότε διαπίστωσε ότι η καταστροφή θα είχε αποφευχθεί, αν η επερχόμενη θύελλα είχε μεταδοθεί τηλεγραφικώς. Μετά από 2 χρόνια, ιδρύθηκε η Γαλλική Μετεωρολογική Υπηρεσία, που εγκαταστήσε το 1ο τηλεγραφικό δίκτυο στην Ευρώπη. Άρχισε να εκδίδει χάρτες καιρού και τα πρώτα ημερήσια δελτία καιρού. Την ίδια περίοδο ιδρύθηκαν αντίστοιχες υπηρεσίες στην Αμερική, τη Βαλτική, την Αγγλία, την Ολλανδία και σιγά-σιγά επεκτάθηκαν σε όλο τον κόσμο.

Το φαινόμενο του θερμοκηπίου δεν είναι κάτι που ανακαλύφθηκε τον 20ο αιώνα. Το 1863 ο Ιρλανδός φυσικός John Tyndall (1820-1893) ανακάλυψε ότι ορισμένα αέρια, όπως το διοξείδιο του άνθρακα και οι υδρατμοί, είναι αδιαφανή για τις υπέρυθρες ακτινοβολίες που εκπέμπει η γη προς το διάστημα, όταν ψύχεται τη νύχτα. Αυτό σημαίνει ότι, ακόμη και μικρή ποσότητα αυτών των αερίων συντελεί στην αύξηση της θερμοκρασίας, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια κατάσταση που θυμίζει αυτή του θερμοκηπίου και γι αυτό το λόγο ονομάστηκε φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Μπαίνοντας στον 20ο αιώνα ανακαλύπτεται ότι η ατμόσφαιρα αποτελείται από στρώματα με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Ο Γάλλος μετεωρολόγος Leon-Philippe Teisserenc de Bort (1855-1913), το 1902, με την βοήθεια αερόστατων που έφεραν όργανα και έκαναν μετρήσεις, κατάληξε στο συμπέρασμα ότι η ατμόσφαιρα μπορεί να διαιρεθεί σε δύο τμήματα. Στο πρώτο τμήμα

που φτάνει μέχρι και τα 11 χιλιόμετρα. Σ' αυτό συμβαίνουν όλες οι καιρικές μεταβολές, δεν υφίσταται σταθερή θερμοκρασία και ονομάστηκε τροπόσφαιρα (σύνθετο όνομα, από τις ελληνικές λέξεις τρόπος και σφαίρα που σημαίνει "σφαίρα των μεταβολών"). Πάνω από αυτό υπάρχει ένα άλλο στρώμα με σταθερή θερμοκρασία που ονομάστηκε στρατόσφαιρα (σύνθετο όνομα από την λατινική λέξη stratum "στρώμα" και την ελληνική λέξη σφαίρα). Μόλις 11 χρόνια αργότερα, το 1913 γίνεται και η ανακάλυψη της οζονόσφαιρας από τον Γάλλο φυσικό Charles Fabry (1867-1945), που απέδειξε ότι μεταξύ 10 και 50 χιλιομέτρων υπάρχουν σημαντικές ποσότητες όζοντος. Η ύπαρξη του όζοντος, σε αυτό το ύψος, είναι σημαντική, γιατί απορροφά την υπερϊώδη ακτινοβολία του ηλίου και δεν της επιτρέπει να φτάσει στη γη.

Το 1920, ο μετεωρολόγος Villhelm Bjerknes (1862-1951) και ο γιος του Jacob Bjerknes (1897-1975) απέδειξαν ότι η ατμόσφαιρα αποτελείται από μεγάλες αέριες μάζες και ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της θερμοκρασίας των τροπικών και των πολικών αερίων μαζών. Τα όρια μεταξύ αυτών των μαζών τα ονόμασαν μέτωπα, από τα πολεμικά μέτωπα που είχαν απασχολήσει την Ευρώπη τα τότε τελευταία χρόνια. Κατά τη διάρκεια του Βου παγκόσμιου πόλεμου, οι πιλότοι των μαχητικών είχαν αντιληφθεί ένα άνεμο που έπνεε από τα δυτικά προς τα ανατολικά όταν πετούσαν σε μεγάλο ύψος. Το 1945 αναγνωρίστηκε ότι αυτοί οι άνεμοι μεγάλου ύψους αποτελούν μόνιμο χαρακτηριστικό της ατμόσφαιρας, πνέουν στο όριο τροπόσφαιρας-στρατόσφαιρας και υπάρχουν πολλές ζώνες τέτοιων ανέμων με πλάτος εκατοντάδων χιλιομέτρων και βάθος αρκετών χιλιομέτρων. Οι άνεμοι αυτοί ονομάστηκαν αεροχειμαρροί (έχουν μετρηθεί ταχύτητες μέχρι 500 χιλιόμετρα την ώρα) και μελετήθηκαν από τον Karl-Gustaf Rossby.

Το 1947 ιδρύεται ο σημερινός Παγκόσμιος Μετεωρολογικός Οργανισμός που προσαρτήθηκε στον Ο.Η.Ε το 1950. Την επόμενη δεκαετία και συγκεκριμένα το 1960 εκτοξεύτηκαν οι πρώτοι δορυφόροι (Tiros I και Tiros II) έχοντας σαν αποστολή τους την παρατήρηση της γης και επο-

μένως και των μετεωρολογικών φαινομένων. Εκτός από αυτούς και άλλοι πολλοί δορυφόροι στη συνέχεια συντέλεσαν ώστε να γίνουν περισσότερο κατανοητά διάφορα φαινόμενα και επέτρεψαν την παρακολούθηση βίαιων καιρικών φαινομένων.

Παράλληλα, οι υπολογιστές έχουν κάνει την είσοδό τους σε όλους τους επιστημονικούς τομείς και φυσικά και στη μετεωρολογία. Η μεγαλύτερη συμβολή τους επικεντρώνεται στη δυνατότητα συλλογής και επεξεργασίας μεγάλου όγκου δεδομένων και στη λύση πολύπλοκων εξισώσεων. Όλα αυτά συνέβαλλαν ώστε σήμερα να είναι εφικτή η πρόγνωση του καιρού για την επόμενη εβδομάδα.

Η καταστροφή του στρώματος του όζοντος από τους χλωροφθοράνθρακες, σήμερα είναι πια γεγονός. Την πρώτη κρούση την έκαναν το 1974 δύο Αμερικάνοι επιστήμονες, ο F. Rowland και ο Mario Molina, οι οποίοι επισήμαναν, ότι οι χλωροφθοράνθρακες μπορεί να καταστρεφούν το στρώμα του όζοντος, ακόμη και αν υπάρχουν στην ατμόσφαιρα σε σχετικά μικρές ποσότητες. Δέκα χρόνια σχεδόν αργότερα, το 1985, οι φόβοι τους επιβεβαιώθηκαν από μια Βρετανική αποστολή στην Ανταρκτική, η οποία εντόπισε μια "τρύπα" στο στρώμα του όζοντος, ενώ η συγκέντρωση του όζοντος σε άλλα σημεία ήταν αφύσικα χαμηλή. Μέσα σε όλα αυτά, την ίδια εποχή, αρχίζει να αυξάνεται και η ανησυχία της παγκόσμιας κοινότητας για την αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη, που έχει αρχίσει σταδιακά από τις αρχές του 20ου αιώνα, εξαιτίας της αύξησης του διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα και της αποδάσωσης (τα δέντρα απορροφούν το διοξείδιο του άνθρακα). Κάτι τέτοιο θα έχει, σαν αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, την τήξη των πολικών πάγων, πράγμα που θα προκαλούσε μία καταστροφική ανύψωση της θαλάσσιας στάθμης.

Στην χώρα μας, τα πρώτα ακριβή και συστηματικά μετεωρολογικά στοιχεία προήλθαν από παρατηρήσεις που έγιναν στην Κέρκυρα το 1807. Το 1826 έγιναν οι πρώτες παρατηρήσεις στην Ζάκυνθο και το 1832 η εγκατάσταση μετεωρολογικού σταθ-

μού στην Πάρνηθα. Το 1833 έχουμε τις πρώτες παρατηρήσεις στην Αθήνα, το 1845 στα Χανιά και το 1853 στη Χίο. Οι πρώτες παρατηρήσεις στην Θεσσαλονίκη έγιναν το 1891 και ο Μετεωρολογικός Σταθμός του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης άρχισε να λειτουργεί από το 1931. Στα Ιωάννινα οι πρώτες μετεωρολογικές παρατηρήσεις έγιναν το 1958. Ο μετεωρολογικός σταθμός που εγκαταστήθηκε στην κορυφή του Ολύμπου, Άγιος Αντώνιος, το 1961, σε υψόμετρο 2.817 μέτρων, αποτελεί τον πιο υψηλό Μετεωρολογικό Σταθμό της Μεσογείου.

Επίλογος

Οι Αρχαίοι Έλληνες, πρωτοπόροι στους περισσότερους επιστημονικούς τομείς, έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στην Μετεωρολογία με τα παραπλήγματα, τα "αρχαία μετεωρολογικά δελτία". Με μια τόσο καλή αρχή, αν και με πολλές περιόδους "χειμερίας νάρκης", δεν ήταν δύσκολο στην μετεωρολογία να αναπτυχθεί και να εδραιωθεί σήμερα ως μία από τις πλέον χρήσιμες και απαραίτητες

επιστήμες στον άνθρωπο. Στις αρχές του 21ου αιώνα, η μετεωρολογία, ίσως βρίσκεται στην καλύτερη περίοδό της και με πολλές προοπτικές για μία εξίσου καλή συνέχεια. Εξάλλου, είναι μια επιστήμη που επηρεάζει άμεσα τους ανθρώπους, καθορίζοντας κατά κάποιον τρόπο την ψυχική τους διάθεση και τις δραστηριότητές τους. Άλλωστε, φράσεις όπως "τι καιρό θα κάνει σήμερα;" ή "έχει ωραίο καιρό σήμερα", εκτός του ότι κάνουν την ατμόσφαιρα πιο φιλική, έχουν ειπωθεί περισσότερες φορές από αυτές που ο κάθε άνθρωπος έχει πει, σε όλη του τη ζωή, το όνομα του. Πέρα από επιστημονικούς όρους, από επιστημονικές μελέτες, από νέες θεωρίες και από μετεωρολογικά βιβλία, τόσο οι μετεωρολόγοι, όσο και όλοι οι άλλοι άνθρωποι, ελπίζουν σε κάτι απλό: σε μία καλή πρόβλεψη για την επόμενη ημέρα, ώστε να είναι σε θέση να πουν: καλημέρα, ωραίο καιρό έχει σήμερα!

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΩΝ ΡΟΔΑΚΙΝΩΝ

(Σύγχρονες αντιλήψεις, Σημασία, Τρόποι επίτευξης)

του Ιωάννη Χατζηχαρίση
Αναπληρωτή Ερευνητή του ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε.
Διευθυντή Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων

Εισαγωγή.

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, στόχος όλων των χωρών στη γεωργία ήταν η αύξηση της παραγωγής γεωργικών προϊόντων, για την κάλυψη των αναγκών διατροφής του πληθυσμού τους και την παραγωγή πρώτων υλών απαραίτητων για την επιβίωση του ανθρώπου.

Ο στόχος αυτός επιτεύχθηκε γρήγορα στις αναπτυγμένες χώρες με την συμβολή της έρευνας, που δημιούργησε καινούργιες πολύ πιο παραγωγικές ποικιλίες και την ανάπτυξη της βιομηχανίας και τεχνολογίας, που έδωσε τη δυνατότητα της χρησιμοποίησης αγροχημικών ουσιών στη γεωργία, (λιπάσματα, φυτοφάρμακα κ.λ.π.) και αύξησε την παραγωγικότητα των καλλιεργειών.

Η χρήση αγροχημικών ουσιών όμως, δεν αύξησε μόνο την παραγωγικότητα αλλά και το κόστος παραγωγής και τις ανάγκες σε εργατικό δυναμικό, που άρχισε να σπανίζει με τις αυξανόμενες παράλληλα ανάγκες σε εργατικά της βιομηχανίας και του τριτογενούς τομέα και οι επόμενοι στόχοι που ετέθησαν ήταν η μείωση του κόστους και του απαιτούμενου εργατικού δυναμικού.

Οι στόχοι αυτοί επιτεύχθηκαν θεαματικά με την εκμηχάνιση της γεωργίας και την ανάπτυξη και εφαρμογή κατάλληλων καλλιεργητικών μεθόδων.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων οδήγησε στην

υπερπαραγωγή αγροτικών προϊόντων σε πολλές χώρες και στην αναζήτηση αγορών διάθεσης των περισσευμάτων, ενώ άλλες, που διέθεταν κατάλληλο εδαφοκλιματικό περιβάλλον για ορισμένες καλλιέργειες, αύξησαν τις εκτάσεις αυτών με σκοπό τις εξαγωγές των παραγόμενων προϊόντων.

Οι προσπάθειες αυτές είχαν σαν αποτέλεσμα τον ανταγωνισμό στις διεθνείς αγορές, μεταξύ των χωρών που παρήγαγαν ομοειδή προϊόντα, ο οποίος χρόνο με το χρόνο άρχισε να γίνεται σκληρότερος και ως εκ τούτου ο τελευταίος στόχος που ετέθη είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των παραγόμενων προϊόντων, για να εξασφαλιστεί η διάθεσή τους σε συμφέρουσες τιμές.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας επιτυγχάνεται, ως γνωστόν, με δύο μόνο τρόπους, με τις χαμηλότερες τιμές διάθεσης και τη βελτιωμένη ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων.

Οι χαμηλότερες τιμές διάθεσης προϋποθέτουν και περαιτέρω συμπίεση του κόστους παραγωγής, που είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί με τα δεδομένα της χώρας μας, ενώ η βελτίωση της ποιότητας είναι πιο εφικτός στόχος, λαμβάνοντας υπόψη το εδαφοκλιματικό περιβάλλον, που ευνοεί την παραγωγή προϊόντων ποιότητας στη χώρα μας.

Δυστυχώς όμως, τη βελτίωση της ποιότητας επιδιώκουν και όλες οι ανταγωνίστριες χώρες, με αποτέλεσμα οι προδιαγραφές αυτής συνεχώς

να ανεβάζουν τον πήχη και να γίνονται όλο και πιο αυστηρές.

Το καταναλωτικό κοινό, από την άλλη μεριά, με την πλατιά ενημέρωση που δέχεται καθημερινά από τα Μ.Μ.Ε. και την έλλειψη εμπιστοσύνης προς την απρόσωπη αγορά, άρχισε να μην αρκείται στην εκτίμηση της ποιότητας μόνο από την εμφάνιση των προϊόντων, όπως γινόταν παλαιότερα, αλλά να ψάχνει και άλλες παραμέτρους και να ζητά την πιστοποίηση αυτής από έγκυρους φορείς.

Εκτός των παραπάνω, τα ευεργετικά αποτελέσματα της χρήσης αγροχημικών ουσιών, διαμόρφωσαν στους παραγωγούς την εσφαλμένη αντίληψη ότι, όσο περισσότερα λιπάσματα χρησιμοποιούνται και όσο περισσότεροι ψεκασμοί γίνονται, τόσο καλύτερα αποτελέσματα επιτυγχάνονται, με αποτέλεσμα να κάνουν αλόγιστη χρήση αυτών, για πολλές δεκαετίες και να δημιουργηθούν προβλήματα μόλυνσης του περιβάλλοντος, με σοβαρές επιπτώσεις στην άγρια πανίδα και χλωρίδα, το έδαφος, τα επιφανειακά και υπόγεια νερά, ενώ πολλά διατιθέμενα προϊόντα να φέρουν υπολείμματα επικίνδυνων χημικών ουσιών για την υγεία του ανθρώπου.

Η κατάσταση αυτή ανησύχησε τους αρμόδιους διεθνείς και εθνικούς φορείς και τους καταναλωτές και ξεσήκωσε τις διεθνείς περιβαλλοντικές οργανώσεις, με αποτέλεσμα να αναζητηθούν λύσεις περιορισμού της χρήσης αγροχημικών ουσιών. Στα πλαίσια αυτών αναπτύχθηκαν κατάλληλα συστήματα καλλιέργειας και συστάθηκαν έγκυροι φορείς ελέγχου και πιστοποίησης των παραγόμενων προϊόντων με την εφαρμογή τους.

Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω διαπιστώνεται αβίαστα ότι:

Η επιβίωση της δένδροκομίας στην χώρα μας εξαρτάται από την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των παραγόμενων προϊόντων.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την συνεχή βελτίωση της ποιότητας.

Οι αντιλήψεις περί ποιότητας έχουν αλλάξει και συνεχώς θα μεταβάλλονται, ενώ οι προ-

διαγραφές αυτής θα γίνονται όλο και πιο αυστηρές.

Στις προδιαγραφές της ποιότητας, εκτός από την εμφάνιση των προϊόντων, άρχισαν να υπεισέρχονται και άλλοι παράμετροι και στο μέλλον θα προσμετρώνται ακόμη πιο πολλοί.

Σύγχρονες και μελλοντικές αντιλήψεις περί ποιότητας.

Οι προδιαγραφές ποιότητας που ισχύουν σήμερα για τα ροδάκινα, σύμφωνα με τους κανονισμούς της Ε.Ε. του 2004, περιορίζονται κυρίως στην εμφάνιση του καρπού και σε ορισμένα οργανοληπτικά χαρακτηριστικά του.

Κατάλληλοι για εμπορία θεωρούνται οι καρποί που δεν φέρουν μώλωπες, τραυματισμούς, σχισίματα, παραμορφώσεις, εμφανείς προσβολές από ασθένειες ή έντομα, ξένες ουσίες και οσμές, υγρασία, επικίνδυνα υπολείμματα χημικών ουσιών, έχουν συγκομιστεί σε κατάλληλο στάδιο ωρίμασης και προσεκτικά, διατηρούνται σε καλή κατάσταση και είναι συσκευασμένοι ομοιόμορφα, τυποποιημένα και κατά τρόπο που να εξασφαλίζεται η ασφαλή διακίνηση, διατήρηση και εμπορία.

Η συγκομιδή επιτρέπεται να γίνεται όταν ο καρπός αποκτήσει στερεά διαλυτά από 80 Brix και πάνω, που προσδιορίζονται με μέτρηση διαθλασίμετρου στο μέσον της σάρκας και αντίσταση σάρκας χαμηλότερη των 6,5 kg, που προσδιορίζεται με μέτρηση πιεσόμετρου, διαμέτρου εμβόλου 8 mm, σε επιφανειακές κυκλικές τομές δύο αντίθετων σημείων της μεσημβρινής ζώνης του καρπού, διαμέτρου 0,5 cm.

Κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες ποιότητας: την έξτρα, την κλάση 1 και την κλάση 2.

Στην κατηγορία έξτρα θα πρέπει οι καρποί να φέρουν το τυπικό σχήμα και χρώμα της ποικιλίας, ανάλογα με την περιοχή στην οποία καλλιεργείται και να έχουν κανονική ανάπτυξη. Να μην

φέρουν ελαττώματα ή να φέρουν ελάχιστα, που δεν θα επηρεάζουν την εμφάνιση, την ποιότητα, την συντηρησιμότητα και την συσκευασία.

Στην κλάση 1 κατατάσσονται οι καρποί που φέρουν ελαττώματα τα οποία δεν επηρεάζουν την εμφάνιση, την ποιότητα, την συντηρησιμότητα και την συσκευασία, και απόκλιση στο μήκος του σχήματος μέχρι 1 cm και σημάδια επί τη επιφανείας του καρπού από ασθένειες ή άλλα αίτια, συνολικής διαμέτρου μέχρι 0,5 cm.

Στην κλάση 2 κατατάσσονται οι καρποί που φέρουν ελαττώματα τα οποία δεν επηρεάζουν την εμφάνιση, την ποιότητα, τη συντηρησιμότητα και τη συσκευασία και δεν μπορούν να ενταχθούν στις δύο παραπάνω κατηγορίες.

Βάση του μεγέθους οι καρποί κατατάσσονται στις κατηγορίες που αναφέρονται στον Πίνακα 1, που παρατίθεται παρακάτω.

Στη συσκευασία της κατηγορίας έξτρα επιτρέπεται απόκλιση στην ποιότητα και στο μέγεθος των καρπών, μέχρι 5% αθροιστικά, αλλά με καρπούς της κλάσης 1, στην κλάση 1 μέχρι 10% με καρπούς της κλάσης 2 και στην κλάση 2 μέχρι 10% με καρπούς κατώτερων προδιαγραφών.

Επιτρέπεται επίσης ανοχή καρπών σε όλες τις κατηγορίες μέχρι 10%, μόνο όμως ως προς το

μέγεθος, αλλά της επόμενης κατηγορίας.

Τα κιβώτια συσκευασίας θα πρέπει να περιέχουν καρπούς της ίδιας περιοχής, της ίδιας ποικιλίας, ομοιόμορφου μεγέθους, του ίδιου σταδίου ωρίμανσης, της ίδιας ποιότητας και στην κατηγορία έξτρα ομοιόμορφου χρωματισμού και να είναι προκαθορισμένου βάρους.

Να φέρουν εμφανή σήμανση με το όνομα της περιοχής παραγωγής, της ποικιλίας, της κατηγορίας και του φορέα εμπορίας.

Και να εξασφαλίζουν την σωστή διατήρηση, μεταφορά και εμπορία του καρπού.

Στα προϊόντα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, Βιολογικής Παραγωγής και σε ορισμένες περιπτώσεις της κατηγορίας έξτρα, η σήμανση θα πρέπει να υπάρχει σε κάθε καρπό και να περιλαμβάνει επί πλέον το όνομα του παραγωγού και την μέθοδο παραγωγής, τα χρησιμοποιούμενα δε υλικά συσκευασίας να είναι οικολογικά ή ανακυκλούμενα, απαλλαγμένα από κάθε ρύπο, μόλυσμα ή οσμή και να προβάλλουν την εμφάνιση των καρπών, ώστε να έλκουν τον καταναλωτή.

Οι παραπάνω προδιαγραφές αναφέρονται στα ελάχιστα επιτρεπτά όρια, για να χρησιμοποιούνται κυρίως ως κριτήρια, στους διενεργούμενους

Πίνακας 1. Κατηγορίες κατάταξης των καρπών βάση του μεγέθους αυτών.

Διάμετρος	Μέγεθος (κωδικός)	Περιφέρεια
90 mm και πάνω	AAAA	28 cm και πάνω
80 έως 89 mm	AAA	25 έως 27 cm
73 έως 79 mm	AA	23 έως 24 cm
67 έως 72 mm	A	21 έως 22 cm
61 έως 66 mm	B	19 έως 20 cm
56 έως 60 mm	C	17,5 έως 18 cm
51 έως 55 mm	D	16 έως 17,5 cm

ΝΙΛΟΥΣΤΑ

ποιοτικούς ελέγχους από τους ελεγκτικούς φορείς.

Στα πλαίσια του ανταγωνισμού, οι χώρες που έχουν τη δυνατότητα, αλλά και οι φορείς εμπορίας, όχι μόνο τηρούν αυστηρά τις προδιαγραφές αυτές και δεν εκμεταλλεύονται τις αποκλίσεις ή ανοχές, αλλά θέτουν και επιπρόσθετα κριτήρια και στο μέλλον προβλέπεται να θέσουν και άλλες παραμέτρους, όπως:

Τα οργανοληπτικά χαρακτηριστικά του καρπού, το χαρακτηριστικό άρωμα, την αναλογία οξέων - σακχάρων, την περιεκτικότητα των καρπών σε θρεπτικά συστατικά, όπως είναι τα μέταλλα, οι βιταμίνες, οι οξειδωτικές και αντιοξειδωτικές ουσίες και ο καταναλωτής να απαιτεί το φρούτο που προμηθεύεται να έχει όλα εκείνα τα θρεπτικά συστατικά και τις ευεργετικές ιδιότητες που αναφέρονται για το συγκεκριμένο είδος οπωρικού.

Από τα λίγα που αναφέρθηκαν στην παραπάνω ενότητα διαπιστώνεται ότι, οι προδιαγραφές ποιότητας συνεχώς θα μεταβάλλονται, θα προσθέτονται καινούργια κριτήρια και θα γίνονται πιο αυστηρές, με αποτέλεσμα να απαιτείται συνεχής προσαρμογή της παραγωγής.

Ποιοτικά Προϊόντα.

Τα όσα αναπτύχθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο για την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, αναφέρονται κυρίως στα προϊόντα που χρησιμοποιούνται για ευρεία κατανάλωση. Υπάρχουν όμως και άλλες κατηγορίες προϊόντων που χαρακτηρίζονται ως ποιοτικά, απευθύνονται σε απαιτητικό ή ιδιαίτερο κοινό, πιστοποιούνται και πωλούνται συνήθως σε υψηλότερες τιμές.

Προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.)

Τα προϊόντα αυτά διακρίνονται από ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ποιότητας, που οφείλονται στο μικροκλίμα του τόπου παραγωγής τους ή και του τρόπου παρασκευής τους, που

εφαρμόζουν οι παραγωγοί τους και όλες οι παραγωγικές διαδικασίες ολοκληρώνονται στην ίδια οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή.

Διατίθενται με προκαθορισμένο ειδικό σήμα πιστοποίησης, που χορηγείται από έγκυρους φορείς, ύστερα από αίτηση των ενδιαφερομένων συνοδευόμενη με τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, στην αρμόδια Διεύθυνση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, την αξιολόγηση αυτής, τον έλεγχο από τους αρμόδιους φορείς, την υπογραφή σχετικής σύμβασης και την εγγραφή στο Μητρώο δικαιούχων χρήσης.

Προϊόντα Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (Π.Γ.Ε.)

Τα προϊόντα αυτά προέρχονται από μια συγκεκριμένη περιοχή ή χώρα, η ποιότητα των οποίων, η φήμη ή άλλο χαρακτηριστικό μπορούν να αποδοθούν στην γεωγραφική αυτή περιοχή και όλες οι παραγωγικές διαδικασίες ολοκληρώνονται στην ίδια οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή ή χώρα.

Ειδικά Παραδοσιακά Προϊόντα Εγγυημένα (Ε.Π.Π.Ε.)

Είναι κυρίως προϊόντα μεταποίησης που χαρακτηρίζονται από τη σύσταση ή και τον τρόπο παρασκευής τους, που έχει ιστορία δεκαετιών ή αιώνων και ενσωματώνει ιστορία, ήθη και έθιμα, δηλαδή την λαογραφία και τις παραδόσεις του λαού που τα παράγει.

Για να κατοχυρωθούν τα προϊόντα ως Ε.Π.Π.Ε. πρέπει σύμφωνα με τον κανονισμό να είναι παραδοσιακά και ιδιότυπα, δηλαδή να παρουσιάζουν χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν από άλλα παρεμφερή προϊόντα που ανήκουν στη ίδια κατηγορία.

Προϊόντα Ιδιοτυπίας (Π.Ι.)

Είναι προϊόντα που παράγονται κάτω από προ-

καθορισμένες διαδικασίες και απευθύνονται σε ειδικές κατηγορίες καταναλωτών, όπως: παιδιά, υπερήλικες, ασθενείς, κ.λ.π.

Προϊόντα Βιολογικής Γεωργίας

Προϊόντα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Φυτικής ή Ζωικής Παραγωγής

Ορεινά και Νησιώτικα Προϊόντα

Προϊόντα Προστατευόμενων Περιοχών

Τα Βιολογικά Προϊόντα και τα Προϊόντα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης εντάσσονται στην κατηγορία των Οικολογικών Προϊόντων.

Παράγοντες που επιδρούν στην ποιότητα των αγροτικών προϊόντων.

Οι κυριότεροι παράγοντες που επιδρούν στην ποιότητα των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων και ιδιαίτερα των φρούτων συνοψίζονται στους παρακάτω:

- Οι καλλιεργούμενες ποικιλίες.
- Τα χρησιμοποιούμενα υποκείμενα.
- Οι εδαφοκλιματικές συνθήκες.
- Οι αποστάσεις φύτευσης των δένδρων.
- Οι εφαρμοζόμενες καλλιεργητικές φροντίδες.
- Η συντήρηση των παραγόμενων προϊόντων.
- Η τυποποίηση και συσκευασία.
- Η διακίνηση των προϊόντων από τον αγρό μέχρι την τελική αγορά προορισμού.

Οι καλλιεργούμενες ποικιλίες είναι η βάση της παραγωγής προϊόντων ποιότητας, γι' αυτό και συνεχώς δημιουργούνται καινούργιες, καλύτερες από τις καλλιεργούμενες, εναρμονιζόμενες με τις εκάστοτε απαιτήσεις του παραγωγού, του εμπόρου και του καταναλωτού, οι οποίες συνεχώς αλλάζουν προσαρμοζόμενες στα νεώτερα δεδομένα και τις διαμορφούμενες συνθήκες ή συνήθειες.

Οι παραγωγοί το γνωρίζουν πολύ καλά αυτό και σε όλες τις νέες φυτεύσεις προτιμούν να χρησιμοποιούν καινούργιες ποικιλίες.

Δυστυχώς όμως όλες οι καινούργιες ποικιλίες δεν εμφανίζουν όλα τα καλά χαρακτηριστικά τους σε όλες τις περιοχές που θα καλλιεργηθούν, γι' αυτό και θα πρέπει να δοκιμάζονται σε κάθε μικροκλίμα και κατηγορία εδάφους και να επιλέγονται αυτές που δίνουν στο συγκεκριμένο περιβάλλον καλύτερη ποιότητα καρπού από τις καλλιεργούμενες, στην αντίθετη περίπτωση δεν χρειάζεται οι καλλιεργούμενες ποικιλίες να αντικατασταθούν. Στην περίπτωση δε που κάποια ποικιλία δίνει εξαιρετική ποιότητα καρπού σε ένα συγκεκριμένο εδαφοκλιματικό περιβάλλον δεν θα πρέπει να αντικαθίσταται, εφόσον ο καρπός παρουσιάζει αντοχή στη μεταφορά και στη συντήρηση.

Μεταξύ δυο ποικιλιών που η μία έχει μεγάλη παραγωγικότητα και η άλλη μικρότερη αλλά δίνει εξαιρετική ποιότητα καρπού, να προτιμάται η δεύτερη, για καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα.

Τα χρησιμοποιούμενα υποκείμενα δεν θα πρέπει να έχουν κύριο στόχο την μείωση του κόστους παραγωγής, αλλά να επιλέγονται με βάση την καταλληλότητά τους στο συγκεκριμένο εδαφοκλιματικό περιβάλλον που θα καλλιεργηθούν, το σχήμα στο οποίο αποφασίστηκε να διαμορφωθούν τα δένδρα και την γονιμότητα του εδάφους και να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η συμβολή τους στην ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και η αντοχή τους σε εχθρούς και ασθένειες του ριζικού συστήματος και αντιξοότητες του περιβάλλοντος.

Περιοχές με εδαφοκλιματικό περιβάλλον που ευνοεί την εμφάνιση μολυσματικών ή φυσιολογικών ασθενειών ή άλλων προβλημάτων θα πρέπει να αποφεύγονται, γιατί δεν είναι δυνατόν να δώσουν ποιοτικά προϊόντα.

Οι αποστάσεις φύτευσης των δένδρων θα πρέπει να αναθεωρηθούν. Οι πυκνές φυτεύσεις αυξάνουν τις στρεμματικές αποδόσεις, αλλά συνήθως υποβαθμίζουν την ποιότητα των παραγόμενων

ΝΛΑΟΥΣΤΑ

προϊόντων και θα πρέπει να αποφεύγονται επίσης.

Στις εφαρμοζόμενες καλλιεργητικές φροντίδες περιλαμβάνονται:

Η θρέψη - λίπανση των δένδρων.

Η άρδευση.

Η αντιμετώπιση των ζιζανίων.

Η αντιμετώπιση εχθρών και ασθενειών.

Τα κλαδεύματα των δένδρων.

Τα αραιώματα των καρπών.

Η συγκομιδή του καρπού.

Στις οποίες τελευταία άρχισαν να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις τους, προκειμένου να πιστοποιηθεί η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων.

Όλες οι παραπάνω απαιτήσεις για την παραγωγή προϊόντων ποιότητας δεν μπορούσαν να ικανοποιηθούν με τα Συμβατικά Συστήματα Καλλιέργειας, που εφαρμόζονταν στο παρελθόν και θα έπρεπε να αναπτυχθούν καινούρια, ικανά να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις, αξιοποιώντας επωφελώς και τις δυνατότητες που παρέχει η σύγχρονη ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Στα νέα καλλιεργητικά Συστήματα που μπορούν να ανταποκριθούν στις παραπάνω απαιτήσεις περιλαμβάνονται κυρίως η Βιολογική Γεωργία, η Ολοκληρωμένη Παραγωγή ή Ολοκληρωμένη Διαχείριση και η Αειφορική Διαχείριση.

Για την παραγωγή όμως προϊόντων εξαιρετικής ποιότητας, η εφαρμογή και μόνο αυτών των Συστημάτων δεν επαρκεί, αλλά χρειάζεται και η ατομική προσπάθεια του παραγωγού ή στην καθομιλούμενη το μεράκι, καθώς και η συλλογική προσπάθεια των συλλογικών φορέων διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων. Πολύ δε περισσότερο γιατί, οι προβλεπόμενες προδιαγραφές στην εφαρμοζόμενη τεχνολογία των παραπάνω Συστημάτων αναφέρονται στα βασικά κυρίως σημεία, ενώ στις λεπτομέρειες παραλλάσσουν από χώρα σε χώρα, σε πολλές δε χώρες και από περιοχή σε περιοχή ή και από φορέα σε φορέα ακόμη.

Εκτός των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, όσα σχολαστικά και αν εφαρμόζονται οι ενδεικνυόμενες μεθοδολογίες και τεχνικές, για την παραγωγή προϊόντων ποιότητας, συνεχώς προκύπτουν καινούργια απρόβλεπτα προβλήματα, που υποβαθμίζουν την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτά είναι αγνώστων προέλευσης και αιτιολογίας.

Μερικά από αυτά που εμφανίστηκαν τελευταία στα ροδάκινα είναι:

Το μαλάκωμα της σάρκας.

Η επίσπευση της ωρίμασης.

Η προσυλλεκτική καρπόπτωση.

Το σχάσιμο του πυρήνα.

Η εμφάνιση θραυσμάτων του πυρήνα στις κομπόστες ροδακίνου.

Η εμφάνιση κόκκινου χρώματος στη σάρκα γύρω από τον πυρήνα, που υποβαθμίζουν την ποιότητα των μεταποιημένων κυρίως ροδακίνων.

Η μικροκαρπία, η μείωση της συντηρησιμότητας και το πρόωρο μαλάκωμα της σάρκας των μήλων που εμφανίζεται σε πολλές ορεινές περιοχές, και τα οποία χρειάζονται μελέτη για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά και επίπονες προσπάθειες των παραγωγών.

Βέβαια σημαντικό ρόλο στα παραπάνω φαινόμενα παίζουν και οι κλιματικές συνθήκες των τελευταίων ετών, που παρουσιάζουν σοβαρές διαφοροποιήσεις σε σύγκριση με τα προηγούμενα, αλλά δεν ευθύνονται αποκλειστικά και μόνο αυτές για όλα τα προβλήματα.

Προσπάθειες βελτίωσης της ποιότητας των παραγόμενων ροδακίνων.

Όπως σε όλες τις ροδακινοπαραγωγές χώρες του κόσμου έτσι και στη χώρα μας ανέκαθεν και ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, που άλλαξαν οι απαιτήσεις στην ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες

για την βελτίωσή της σε όλα τα επίπεδα και από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς: ερευνητικούς, επιστημονικούς, συνεταιριστικούς, βιομηχανίες μεταποίησης, παραγωγούς και γενικά όλους όσους εμπλέκονται στην παραγωγή και διάθεση των προϊόντων.

Εξετάζονται, μελετούνται και αντιμετωπίζονται εκ νέου όλοι οι παράμετροι που υπεισέρχονται, αναπτύσσονται και εφαρμόζονται κατάλληλα συστήματα και μέθοδοι καλλιέργειας και καταβάλλονται πολλές προσπάθειες για την επίλυση όλων των προβλημάτων που προκύπτουν.

Το Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων, που είναι η αρμόδια ερευνητική Μονάδα του ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε. για θέματα φυλλοβόλου δενδροκομίας στη χώρα μας, μέσα στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του και ύστερα από χρηματοδότηση ειδικού ερευνητικού προγράμματος από τη Γ.Γ.Ε.Τ., έχει μελετήσει τα βασικότερα θέματα, για την προσαρμογή και ανάπτυξη στις συνθήκες της χώρας μας, της απαιτούμενης τεχνολογίας στην εφαρμογή του Συστήματος της Ολοκληρωμένης Παραγωγής.

Μέσα στα πλαίσια των Προγραμμάτων αξιολόγησης και επιλογής ποικιλιών, έχει μελετήσει και βαθμολογήσει την ποιότητα του παραγόμενου καρπού από τις σπουδαιότερες ποικιλίες ροδακινιάς, την ευπάθεια αυτών σε εχθρούς και ασθένειες και την αντοχή τους σε αντίξοες εδαφοκλιματικές συνθήκες.

Έχει μελετήσει και καταγράψει τις διαφοροποιήσεις των κυριότερων ποικιλιών στις απαιτήσεις σε θρεπτικά στοιχεία.

Έχει καταγράψει τα ωφέλιμα έντομα που απαντιούνται στους οπωρώνες της χώρας μας και είναι εχθροί των επιβλαβών, οι πληθυσμοί των οποίων θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην εφαρμοζόμενη αγωγή φυτοπροστασίας.

Έχει αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα των χρωματικών παγίδων στην παρακολούθηση της εξέλιξης των πτήσεων και των πληθυσμών των ωφέλιμων εντόμων που είναι εχθροί των βλαβερών.

Έχει αξιολογήσει ορισμένα λογισμικά προγράμματα πρόβλεψης του βαθμού επικινδυνότητας εμφάνισης μυκητολογικών προσβολών.

Έχει μελετήσει την επίδραση των θερινών κλαδευμάτων στις προσβολές από εχθρούς και ασθένειες, τη βλάστηση των δένδρων, την παραγωγικότητα αυτών και την ποιότητα του παραγόμενου καρπού.

Έχει αξιολογήσει σε συνδυασμό με τους πληθυσμούς των ωφελίμων εντόμων, την αποτελεσματικότητα ορισμένων φυτοπροστατευτικών ουσιών, που ενδείκνυνται για την Ολοκληρωμένη Φυτοπροστασία και έχει μελετήσει την διακύμανση από ποικιλία σε ποικιλία και την διάρκεια της υπολειμματικότητας των Δ.Ο. αυτών στους καρπούς, κατά την καρπική κυρίως περίοδο.

Πολλοί συνεταιριστικοί φορείς άρχισαν να εφαρμόζουν την Ολοκληρωμένη Φυτοπροστασία και να επεκτείνονται σταδιακά, βήμα προς βήμα, στην εφαρμογή του Συστήματος της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης.

Οι βιομηχανίες μεταποίησης άρχισαν να διενεργούν σε δικά τους εργαστήρια, δειγματοληπτικούς εργαστηριακούς ελέγχους υπολειμμάτων αγροχημικών ουσιών και ποιότητας των μεταποιημένων προϊόντων.

Ιδρύθηκε επίσημος φορέας πιστοποίησης και χορήγησης σήματος ταυτότητας στα παραγόμενα αγροτικά προϊόντα, γνωστός ως AGROCERT (Ο.Π.Ε.ΓΕ.Π.).

Και γενικά, παρατηρείται μεγάλη ανησυχία και κινητικότητα από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, για την διεξαγωγή με επιτυχία του αγώνα της παραγωγής ποιοτικών προϊόντων, στα αποτελέσματα του οποίου στηρίζεται το μέλλον της ροδακινοκαλλιέργειας.

Η ανησυχία αυτή αποτυπώνεται στη σύμπραξη 17 φορέων, για τη διεξαγωγή Ερευνητικού Προγράμματος με στόχο την βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων ροδακινίων, προϋπολογισμού 1.440.000 ευρώ, στο οποίο το 50% των πιστώσεων καταβάλλεται από ιδιωτικούς φορείς και το 50%

από τη Γ.Γ.Ε.Τ., στα πλαίσια του Προγράμματος ΕΠΑΝ, που χρηματοδοτείται από την Ε.Ε.

Οι φορείς που συμμετέχουν από τον ιδιωτικό τομέα, είναι επτά συνεταιρισμοί, τέσσερις βιομηχανίες και δύο ιδιωτικές εταιρίες, που δραστηριοποιούνται στην εμπορία, μεταποίηση και παροχή υπηρεσιών αντίστοιχα και από τον δημόσιο τομέα, δύο Εργαστήρια της Γεωπονικής Σχολής του Α.Π.Θ., το Ινστιτούτο Αγροβιοτεχνολογίας του Ε.Κ.Ε.Τ.Α. και δύο Ινστιτούτα του ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε., που ασχολούνται με αντικείμενα σχετικά με τις ανάγκες διεξαγωγής εξειδικευμένων εργασιών του Προγράμματος.

Ανάδοχος φορέας του Προγράμματος είναι το ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε., με συντονιστή αυτού το Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων και ενέχει τη θέση Πιλοτικού Προγράμματος για να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο από όλους τους συλλογικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στο ροδάκινο και επιθυμούν να εφαρμόσουν σωστά το Σύστημα της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης.

Το εν λόγω Πρόγραμμα τιτλοφορείται:

“Ανάπτυξη της μεθοδολογίας για την εφαρμογή του Συστήματος της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης στην καλλιέργεια ροδακινιάς, με έμφαση στη Βιοτεχνολογία και τη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων” και περιλαμβάνει δύο ενότητες εργασιών σε συνδυασμό μεταξύ τους.

Στην πρώτη ενότητα μελετούνται όλα τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν τελευταία στην ποιότητα των παραγόμενων ροδακίνων, εξετάζονται σαρωτικά όλοι οι παράγοντες που υπεισέρχονται θεωρητικά στην πρόκληση αυτών, για να διαπιστωθεί ποιοι από αυτούς είναι η αιτία και θα εξεταστούν κατάλληλοι τρόποι, μέθοδοι και τεχνικές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και την περαιτέρω βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων ροδακίνων.

Στη δεύτερη ενότητα εξετάζονται, δημιουργούνται και αναπτύσσονται σε επίπεδο παραγωγικών φορέων, όλες οι αναγκαίες υποδομές που χρειάζονται στην εφαρμογή του Συστήματος της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, για την επιστημονική,

εργαστηριακή και τεχνική υποστήριξη αυτού.

Αντιμετώπιση των προβλημάτων υποβάθμισης της ποιότητας ροδακίνων.

Οι εργασίες που σχεδιάστηκαν και διεξάγονται στο εν λόγω πρόγραμμα, για την εξέταση, μελέτη και αντιμετώπιση των προβλημάτων υποβάθμισης της ποιότητας, περιγράφονται περιληπτικά παρακάτω:

Επιλογή κατάλληλων μεταποιησιμων και επιτραπέζιων ποικιλιών ροδακινιάς, για καλλιέργεια με το Σύστημα της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, οι οποίες δεν παρουσιάζουν προβλήματα ποιότητας.

Καταγραφή των γονιδίων που σχετίζονται με τη σχάση του πυρήνα των ροδακίνων.

Επισημάνση της ύπαρξης αυτών των γονιδίων σε επιλεγμένες ποικιλίες και υβρίδια ροδακινιάς.

Επιλογή για καλλιέργεια όσων δίνουν εξαιρετική ποιότητα καρπού και δεν φέρουν τα εν λόγω γονίδια.

Χρησιμοποίησή τους σε προγράμματα βελτίωσης ποικιλιών με ελεγχόμενο υβριδισμό ή βιοτεχνολογικές μεθόδους.

Καταγραφή του ποσοστού των καρπών που παρουσιάζουν ερυθρό χρωματισμό στη σάρκα γύρω από τον πυρήνα, σχάση του πυρήνα και θραύσματα αυτού, από τις παρτίδες που παραδίδονται στις βιομηχανίες μεταποίησης.

Συσχέτιση αυτών με τη φυσικοχημική σύσταση του καρπού, τις μηχανικές ιδιότητες του πυρήνα και την περιεκτικότητα της σάρκας σε ανθοκυάνες σε συνδυασμό με επιλεγμένες ποικιλίες, το βαθμό ωρίμανσης, τις εδαφοκλιματικές συνθήκες και τις εφαρμοζόμενες καλλιεργητικές φροντίδες.

Επισημάνση περιοχών και αγροτεμαχίων, στα οποία εμφανίζονται σε μεγαλύτερη έκταση και ένταση τα εν λόγω προβλήματα, με τη μέθοδο της ιχνηλασιμότητας.

Συσχέτιση αυτών με τις εφαρμοζόμενες καλλιεργητικές φροντίδες.

Επισήμανση περιοχών που δίνουν εξαιρετική ποιότητα καρπού και δεν εμφανίζουν προβλήματα υποβάθμισης της ποιότητας.

Συσχέτιση της προσυλλεκτικής καρπόπτωσης, του προσυλλεκτικού μαλακώματος του καρπού και της σχάσης του πυρήνα, με την καλλιεργούμενη ποικιλία, τις εδαφοκλιματικές συνθήκες και τις εφαρμοζόμενες καλλιεργητικές φροντίδες.

Πειραματικές εφαρμογές ειδικών καλλιεργητικών τεχνικών και βιορρυθμιστικών ουσιών, για την εξεύρεση τρόπων αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων.

Καταγραφή συγκεντρώσεων ατμοσφαιρικών ρύπων και ιδιαίτερα του όζοντος, σε δενδροκομικές περιοχές, που αναφέρεται από τη βιβλιογραφία ότι δημιουργεί προβλήματα στα δένδρα.

Συσχέτιση των συγκεντρώσεων όζοντος με τα προβλήματα υποβάθμισης της ποιότητας.

Πειραματικές εφαρμογές ειδικών καλλιεργητικών τεχνικών και χημικών σκευασμάτων, για την εξεύρεση τρόπων αντιμετώπισης.

Δημιουργία και ανάπτυξη υποδομών για την εφαρμογή του Συστήματος της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης.

Οι υποδομές που σχεδιάστηκαν, δημιουργούνται και αναπτύσσονται σε επίπεδο παραγωγικών φορέων, για την επιστημονική, εργαστηριακή και τεχνική υποστήριξη εφαρμογής του Συστήματος της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, στην δεύτερη γνότητα των εργασιών του έργου, παρουσιάζονται περιληπτικά παρακάτω:

Επισήμανση, οριοθέτηση και χαρτογράφηση όλων των μικροκλιμάτων που παρατηρούνται στις περιοχές διεξαγωγής των εργασιών του έργου, με δορυφορική επόπτευση των θερμοκρασιών που εμφανίζονται στην επιφάνεια του εδάφους.

Εγκατάσταση αυτογραφικών, ηλεκτρονικών με-

τεωρολογικών σταθμών σε κάθε μικροκλίμα, για την παρακολούθηση των μετεωρολογικών δεδομένων, πάνω στα οποία στηρίζεται ο σχεδιασμός της φυτοπροστατευτικής αγωγής και της ορθολογικής άρδευσης, που ενδείκνυνται να εφαρμοζονται στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση.

Εγκατάσταση στο Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων, κεντρικής μονάδας συγκέντρωσης και επεξεργασίας μετεωρολογικών δεδομένων.

Εγκατάσταση και αξιολόγηση στην κεντρική μονάδα, ειδικών λογισμικών προγραμμάτων, τα οποία με βάση τα μετεωρολογικά δεδομένα και τα φαινολογικά στάδια εξέλιξης της βλάβησης, προβλέπουν τον βαθμό επικινδυνότητας εμφάνισης προσβολών, από τις κυριότερες μυκητολογικές ασθένειες:

Φαιά Σήψη (*Monilinia laxa*),

Ωίδιο των Πυρηνοκάρπων (*Sphaerotheca pan-nosa*),

Εξώασκος (*Taphrina deformans*),

Κορύνεο (*Stigmia carpophila*),

Φουζικλάδιο (*Venturia spp.*),

Περονόσπορος της Αμπέλου (*Plasmopara viticola*),

Ωίδιο της Αμπέλου (*Uncinula necator*),

Τεφρά Σήψη (*Botrytis cinerea*),

Κερκόσπορα (*Cercospora circumscissa*),

Βακτηριακό Κάψιμο (*Erwinia amylovora*) κ.α.

Εγκατάσταση στην κεντρική μονάδα ειδικών λογισμικών προγραμμάτων καταγραφής και υπολογισμού των ημεροβαθμών.

Δημιουργία, βάση των ημεροβαθμών, μοντέλου πρόβλεψης των ημερομηνιών εμφάνισης των διαφόρων σταδίων εξέλιξης της κάθε γενεάς των επιβλαβών μικρολεπιδοπτέρων (Ανάρσια, Καρπόκαψα και Φυλλοδέτη). Το μοντέλο πρόβλεψης σε συνδυασμό με τις συλλήψεις ακμαίων από τις φερομονικές παγίδες, βοηθούν στον σωστό σχεδιασμό της φυτοπροστατευτικής αγωγής από έντομα και κυρίως κατά το στάδιο της ωρίμασης του καρπού.

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Δημιουργία μοντέλου πρόβλεψης των αναμενόμενων οικονομικών ζημιών, σε σχέση με το μέγεθος των πληθυσμών της κάθε γενεάς των μικρολεπιδόπτρων και προσδιορισμός των ορίων ανεκτής πυκνότητας (κατώφλια), κάτω από τα οποία δεν χρειάζεται να γίνουν επεμβάσεις φυτοπροστασίας.

Δημιουργία τράπεζας δεδομένων φυτοπροστασίας και σύνδεση αυτής με το διαδίκτυο, στην οποία, αφού καταχωρηθούν όλα τα παραπάνω στοιχεία και συσχετιστούν μεταξύ τους, θα εκτιμάται η αναγκαιότητα εφαρμογής επεμβάσεων και θα προσδιορίζονται οι κατάλληλες ημερομηνίες διεξαγωγής αυτών, με ειδικά λογισμικά προγράμματα που θα δημιουργηθούν.

Ανάπτυξη κατάλληλου δικτύου χρωματικών παγίδων, για την παρακολούθηση της εξέλιξης των πληθυσμών των ωφέλιμων εντόμων.

Προσδιορισμός της αριθμητικής σχέσης μεταξύ των πληθυσμών των ωφέλιμων και των επιβλαβών εντόμων, που είναι ικανή να ελέγξει τους πληθυσμούς των επιβλαβών.

Οι παραπάνω εργασίες έχουν στόχο τον περιορισμό των ψεκασμών, με την αποφυγή εφαρμογών, στις περιπτώσεις που οι πληθυσμοί των επιβλαβών εντόμων δεν είναι ικανοί να προκαλέσουν οικονομικές ζημιές ή μπορούν να ελεγχθούν από τους πληθυσμούς των ωφέλιμων, που είναι εχθροί αυτών.

Πειραματική εφαρμογή της μεθόδου του Κομφούζιο, για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας αυτού, στην φυτοπροστασία των δένδρων και των καρπών, από τα μικρολεπιδόπτερα: ανάρσια, καρπόκαψα και φυλλοδέτη.

Εξέταση του τρόπου εφαρμογής, της άριστης πυκνότητας και της κατάλληλης διασποράς στον οπωρώνα, των φερομονικών αμπουλών, σε σχέση με το ανάγλυφο του εδάφους, βάση των οποίων θα γίνεται η οργάνωση και η ανάπτυξη του σχετικού δικτύου στην καλλιέργεια ροδακινιάς, στις διάφορες περιοχές.

Το Κομφούζιο είναι μια νέα βιολογική μέθοδος

φυτοπροστασίας, που άρχισε να εφαρμόζεται τα τελευταία χρόνια σε πολλές χώρες. Στηρίζεται στην διάχυση στον οπωρώνα των οσμών των φερομονικών ορμονών, που εκπέμπουν τα θηλυκά άτομα για να προσελκύσουν τα αρσενικά, προκειμένου να ζευγαρώσουν, αλλά με την σύγχυση που δημιουργείται αυτό δεν είναι δυνατό και δεν μπορούν να πολλαπλασιαστούν. Ως εκ τούτου δεν χρειάζεται να γίνονται ψεκασμοί με φυτοπροστατευτικές ουσίες. Τα πλεονεκτήματα αυτής της μεθόδου είναι προφανή.

Δημιουργία μοντέλου Ολοκληρωμένης Φυτοπροστασίας και ανάπτυξη της εφαρμογής αυτού, στις περιοχές που δραστηριοποιούνται οι συλλογικοί παραγωγικοί φορείς που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από άλλους ενδιαφερόμενους φορείς με κατάλληλες προσαρμογές.

Έλεγχος της υπολειμματικότητας των χημικών φυτοπροστατευτικών ουσιών στους καρπούς, που χρησιμοποιούνται στη φυτοπροστασία.

Εξέταση της τυχόν εμφάνισης διαφορών στις ποσότητες υπολειμμάτων στους καρπούς, από μικροκλίμα σε μικροκλίμα.

Έλεγχος της αξιοπιστίας των αναγραφόμενων ενδείξεων στα σκευάσματα των φυτοπροστατευτικών ουσιών από τις παρασκευάστριες εταιρείες.

Δημιουργία μοντέλου εφαρμογής ορθολογιστικής λίπανσης, με τη συσχέτιση των δεδομένων ενδεικνυόμενων εδαφολογικών και φυλλοδιαγνωστικών αναλύσεων και των απαιτήσεων των διάφορων ποικιλιών, βάση του οποίου θα προσδιορίζονται οι αναγκαίες ποσότητες και οι κατάλληλες μορφές λιπασμάτων, για κάθε περίπτωση. Συσχέτιση της λίπανσης με την ποιότητα του παραγόμενου καρπού και τα προβλήματα υποβάθμισης αυτής που εμφανίστηκαν τελευταία.

Δημιουργία μοντέλου εφαρμογής ορθολογιστικής άρδευσης, με τη συσχέτιση των δεδομένων ενδεικνυόμενων εδαφολογικών αναλύσεων, των μετεωρολογικών δεδομένων της κάθε περιοχής και της ημερήσιας εξάτμισης του νερού από τα

έδαφος.

Προσδιορισμός των αναγκαίων ποσοτήτων νερού και της συχνότητας εφαρμογής άρδευσης, βάση ειδικών αλγορίθμων.

Συσχέτιση της άρδευσης με την ποιότητα του καρπού και τα προβλήματα αυτής.

Πειραματική εφαρμογή θερινών κλαδευμάτων σε συνδυασμό με χειμερινά, για την προσαρμογή αυτών στις απαιτήσεις της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, την ανάπτυξη της σχετικής τεχνολογίας και τη μελέτη της επίδρασης στην ποιότητα των παραγόμενων καρπών.

Αναμενόμενα αποτελέσματα.

Οι εργασίες του Προγράμματος προβλέπεται να διαρκέσουν τρία χρόνια και μετά την αποπεράτωση αυτών, ευελπιστούμε να βρεθούν τα αίτια και οι κατάλληλες λύσεις αποτελεσματικής αντιμετώπισης των προβλημάτων υποβάθμισης της ποιότητας, που παρατηρούνται τελευταία στα ροδάκινα, τόσο στον αγρό όσο και στη μεταποίηση αυτών.

Η αισιοδοξία αυτή στηρίζεται στο ότι θα μελετηθούν σαρωτικά όλοι οι γνωστοί παράγοντες που υπεισέρχονται και κατόπιν αυτού, θα γίνουν πειραματικές εφαρμογές ενδεικνυόμενων τρόπων και μεθόδων ελέγχου της επίδρασης αυτών.

Η επισήμανση ποικιλιών και περιοχών που δίνουν εξαιρετική ποιότητα καρπού και η καταγραφή αυτών που δίνουν υποβαθμισμένη, θα μπορέσουν να αξιοποιηθούν ανάλογα μελλοντικά και να αποτελέσουν τη βάση σχεδιασμού δράσεων, για την περαιτέρω βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων ροδακίνων.

Η δημιουργία των αναγκαίων υποδομών για την επιστημονική, εργαστηριακή και τεχνική υποστήριξη, εφαρμογής του Συστήματος της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, θεωρείται θεμελιώδους σημασίας για την ανάπτυξη του Συστήματος σε επίπεδο παραγωγικών φορέων, λόγω του ότι:

Θα βοηθήσει τους παραγωγούς στη σωστή εφαρμογή αυτού, σε όλα τα σημεία.

Θα παράσχει τη δυνατότητα συνεχούς βελτίωσης και εύκολης προσαρμογής των εφαρμοζόμενων μεθόδων και τεχνικών σε όλες τις νεώτερες απαιτήσεις, που όπως διαφαίνεται συνεχώς θα προκύπτουν μελλοντικά.

Θα βελτιώσει περαιτέρω την ποιότητα των παραγόμενων ροδακίνων.

Θα μειώσει το κόστος παραγωγής, με τον περιορισμό των ποσοτήτων των χρησιμοποιούμενων λιπασμάτων και την αποφυγή ψεκασμών που δεν χρειάζονται.

Θα προσδώσει μέγιστη αξιοπιστία στις πιστοποιήσεις των παραγόμενων προϊόντων από τους σχετικούς φορείς, με τις ανάλογες θετικές επιπτώσεις στην αγορά.

Θα μειώσει την μόλυνση του περιβάλλοντος από επικίνδυνες ή μη αγροχημικές ουσίες.

Παράλληλα θα αναπτυχθεί η τεχνολογία εφαρμογής του Συστήματος σε επίπεδο παραγωγών και σε όλα τα θέματα, που προβλέπεται να περιλαμβάνονται στους διεθνείς κανονισμούς κατά την πλήρη εφαρμογή και ανάπτυξη αυτού.

Θα αποκτηθεί πολύτιμη εμπειρία από τους συμμετέχοντες φορείς και τους παραγωγούς, η οποία μπορεί να μεταδοθεί και σε άλλους ενδιαφερόμενους.

Με την αποπεράτωση των εργασιών του εν λόγω προγράμματος και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων τα οποία θα προκύψουν, οι παραγωγοί και οι παραγωγικοί συλλογικοί φορείς, θα εξοπλιστούν με τα κατάλληλα όπλα και θα εκπαιδευτούν στη χρήση αυτών, για να δώσουν με επιτυχία τη μάχη της ποιότητας των ροδακίνων, η οποία προβλέπεται να είναι συνεχής, επίπονη και μακροχρόνια.

Αντέτχια στην Νιάουστα..

Λευκής Σαμαρά - Ελένης Μήτσαλα Ζεγκίνη

Καρφίτσα δεν έλεφε στο Στέκι Νεολαίας του Δημοτικού Θεάτρου της Νάουσας, την βραδυά που παρουσίασε ο Νίκος Σπάρτσης το βιβλίο του "Αντέτχια στη Νιάουστα"

Πολυγραφότατος από τα νιάτα του ο Νίκος Σπάρτσης, ήρθε το πλήρωμα του χρόνου μας δώσει την γύρη της δουλειάς του, πάνω στην λαογραφία με αυτό το βιβλίο

"Αλαμπίμ μπιρικιάτ, μας αξίουσιν οι Θιός να ιδούμι και τα τουρινά τα νισιάνια!"

Αμ, απου, που ν_αχιρίσι κανένας κι που να μπιτίσι....Σουμόν, δεν έχει...

Τότι, που να κάνουμι, "κούχ" κουντά στον τρανύτιρου!!

Τώρα, τα βρέφα και τα λιανουπαίντια νε σέβας στον τρανύτιρου, νε ριζάν! Κάθουντι στην καρέκλα σαν τρανά χουργιά. Στέκουντι ουρθοί οι τρανύτιροι;

Αυτοί κάν. Κα_τούν τοίχου τον χουρό...

Τότι, που, ιμείς. Σούζα. Να κάτσει στον σουφρά ου πατέρας; Ανάγκη πάσα νάνει όλοινοι τρουγιούρον. Αν έλειπιν κανένας έστειλναν κι τον φώναζαν όπου κιαν ήταν

Τότι, όντας καθουμάστουν στον σουφρά, πρώτα ου παλιός δάβανιν ηγλουγητόν κι ύσταρνα οι άλλοι δάφκιαναν τούν σταυρό τους.

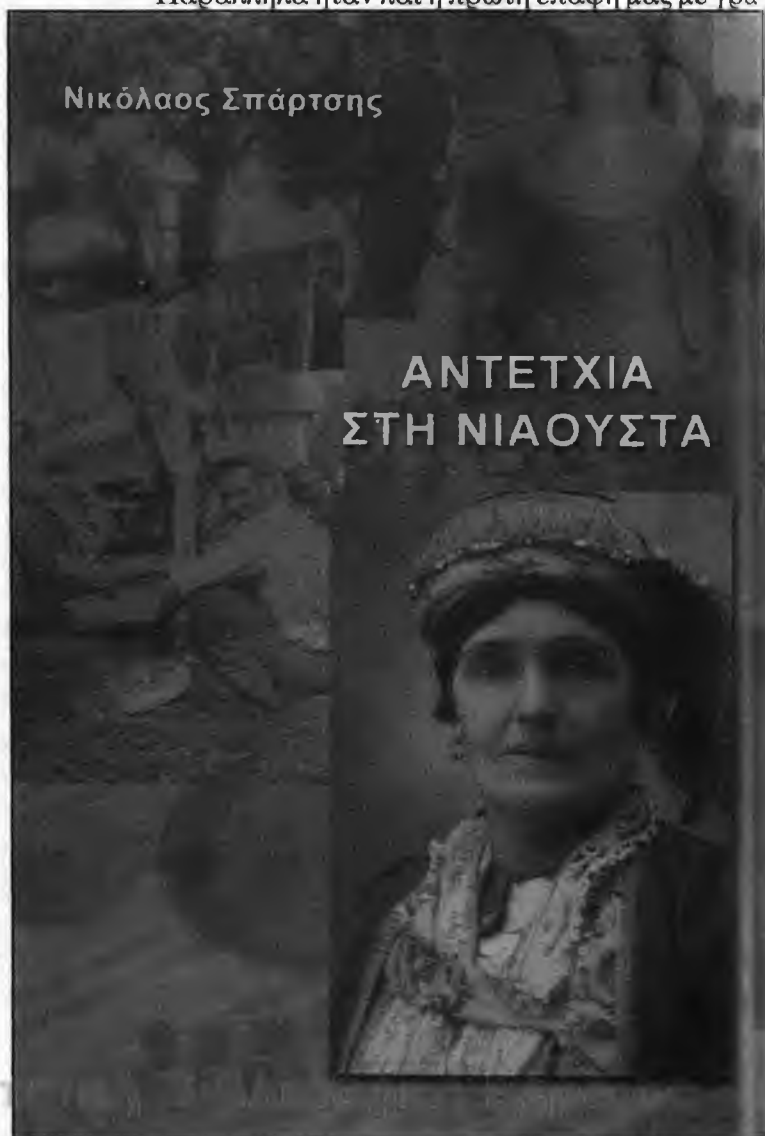
Πρώτα αντός να πάρει κρέας κι ύσταρνας όλοινοι οι άλλοι μι τι σειρά.

Τώρα, νε σταυρόν,νε κάν τίποντα. Δα

μας χάσει ου Θιός..."

Το παραπάνω κείμενο, είναι ένα απόσπασμα από το 1ο τεύχος της "Νιάουστας", Σεπτέμβρης του 1977, όταν ο Νίκος Σπάρτσης άρχισε να πρωτογράφει στο περιοδικό το "Τότι κι τώρα"

Παράλληλα ήταν και η πρώτη επαφή μας με γρα-

πτά ωραία κείμενα, που δεν θα μπορούσαν ποτέ να μας τα γράψουν η γιαγιά μας ή ο παππούς μας, γιατί στον γραπτό τους λόγο, (από παλιές δικαιοπραξίες που υπάρχουν,) ανακάτευαν καθαρευο-ναουσαίκα, που τους τα συνέτασε ο γραμματέας της κοινότητας και αυτοί απλώς τα ...υπέγραφαν.

Έτσι αυτά τα πυκνογραμμένα με μια σταλίτσα γράμματα, κείμενα, κάθε φορά που έπρεπε να τα διαβάσουμε για την πρώτη εκτύπωση μας ξετρέλαιναν. Ήταν μια ζωντανή παρακαταθήκη, να μην ξεχάσουμε λέξη από την γλώσσα μας και να μείνει αλησμόνητη και αναλλοίωτη, μέσω των γραπτών στα παιδιά μας και τα εγγόνια μας.

Συνεργαστήκαμε πολύ πάνω από είκοσι χρόνια, συνεχίζοντας με επαγγέλματα, παιγνίδια, παροιμίες, και συνεχίζουμε την συνεργασία μας, πιστεύοντας πως θα γιορτάσουμε, σὺν Θεῷ, παρέα, τα 30 χρόνια της έκδοσης (σε δυό χρόνια) της "Νιάουστας"

Η σημαντικότερη, όμως, αυτή δουλειά του Νίκου Σπάρτη, να καταγράφει τις ιστορίες, τις καταστάσεις, τα αντέτσια, στην ναουσαϊκή ντοπιολαλιά, άρχισε πάρα πολύ νωρίτερα, στις 4 Απριλίου του 1952 με την έκδοση της "Φωνής"

Εκεί, στο κέντρο της περίφημης "2ης σελίδας" μέσα σε πλαίσιο που το "στόλιζαν" ένας "νόνης" με φέσι και μια "νάνα" με φυτώσι, κυριαρχούσαν οι "Σιακάδες" που τους υπέγραφε σαν "Απήδου-λας" και ήταν έμμετροι.

*" Πόνησιν ου Ντότσης στουν λιμό, κι δένει
μια σιρβέτα*

*ρωτιούνταν σ' ολουνου να βρεί, καμιά καλή
ριτσιέτα*

*Άχίρισιν τα φάρμακα, μα μνίσκει πάντα
άπραχτους*

*Κι ένας τονν ερίπιν, γνουμικά, τάχατις ίνι
άδραχτους.*

*Να πάει στην Μπιλιτζάγκινα να μην κάμει
τονν ψόφιον*

*Να της τονν κόψει μι μπαλτάν, απάνου στον
κατώφλιου!"*

Ήταν το πρώτο πράγμα που διάβαζαν όλοι, μόλις έπαιρναν στα χέρια την εφημερίδα και μετά περνούσαν στα..μνημόσινα, που ήταν το άλλο ενδιαφέρον θέμα (γιατί, ίσως, σήμαινε "εγώ, εντάξι, ζω...") και παρήχε, παράλληλα "εξοδον".

Πάνω από 180 σιακάδες έγραψε ο Νίκος στην "Φωνή" έως ότου αναλάβει την σκυτάλη ο Πέτρος σαν "η νάνα η Μαρίγια"

Η δουλειά που πρωτάρχησε ο Νίκος ο Σπάρτης, να γράφει τα κείμενά του στα ναουσαίκα, είναι η μεγαλύτερη προσφορά που έχει γίνει, ποτέ, στην μεταπολεμική ιστορία της πόλης μας.

Με την εξαιρετική γνώση των ιδιωματισμών της γλώσσας μας, με την ιδιαίτερη τέχνη που είχε να αποδίδει, στα ναουσαίκα, πρόσωπα και καταστάσεις στο πρίν και το τώρα, έκανε τα κείμενά του να "ρουφιούνται" λαίμαργα, και διαχρονικά.

Συγκεντρώνοντάς σε πρώτη φάση, στο βιβλίο του που κυκλοφόρησε πρόσφατα με τον τίτλο "Αντέτσια στη Νιάουστα" ό,τι είχε και έχει σχέση με την ναουσαϊκή οικογενειακή ζωή, μας δίνει συγκεντρωμένο ένα πρωτογενές πολύτιμο υλικό, που είναι η βάση της κοινωνικής διαδρομής και των μεταβολών της, μιας ολόκληρης περιοχής της Κεντρικής Μακεδονίας.

Ξέροντας ο Νίκος, πως η πρώτη φυσική μικροκοινωνία κάθε ανθρώπου αποτελεί η οικογένεια, με την αγωγή που προσφέρει στα μέλη της, με την προστασία της, με τον σεβασμό των μελών μεταξύ τους, με τα ευεργετήματα της, την γενναιοδωρία της, την κοινή αγάπη με ότι τους συνδέει, την συνεργασία, τον ανταγωνισμό, το φυσικό δέος και την θεική λατρεία, την ελεύθερη πρωτοβουλία και παράλληλα τους δεσμευτικούς παραδοσιακούς δεσμούς, η συνοχή της οικογένειας γίνεται η άμυνα και η συντήρηση για την επιβίωση και τον αγώνα ακόμα και ενός έθνους, και αρχίζει τα κείμενα του από αυτήν..

Η πόλη της Νάουσας χρωστάει μεγάλη ευγνωμοσύνη στον Νίκο Σπάρτη, και ένα μικρό δείγμα αυτής της ευγνωμοσύνης το εισέπραξε από το πλήθος του κόσμου που συγκεντρώθηκε κατά

Οι Σπαρτσαίοι. Ο πρώτος Δέξια είναι ο Νίκος Σπάρτσης.

την παρουσίαση του βιβλίου.

Αυτό το βιβλίο θα πρέπει να βρίσκεται στα χέρια μας "εις διπλούν" στην κάθε οικογένεια, γιατί μεγαλώνουν τα παιδιά και τα εγγόνια και είναι το καλύτερο εργαλείο για "μεταπτυχιακό" και ας είναι και το καλύτερο μας δώρο σε φίλους και συγγενείς.

- Ο Νίκος Σπάρτσης, παιδί μιας πολύ προικισμένης και εύπορης ναουσαϊκής οικογένειας δωρητών, των Σπαρτσαίων, πάντα ήταν και είναι, ένα πολύ ανήσυχο, αεικίνητο άτομο.

Σαν μαθητής στο γυμνάσιο ήταν ο σιακατζής και ο οργανωτής όλων των εκδηλώσεων. Με τον δικό του τρόπο ήξερε να συνεργάζεται με όλους, χωρίς εμπάθειες, χωρίς αντεγκλήσεις, με σεβασμό, χωρίς προσωπικές φιλοδοξίες. (Αυτές τις άφηνε όταν ήταν να παλέψει για την επιστημονική του καριέρα στην οποία τα κατάφερε περίφημα)

Από τα ιδρυτικά μέλη του "Αναστασίου Μιχαήλ Λογίου" ήταν ο δεύτερος πρόεδρος μετά τον εμφύλιο, όταν διαδέχτηκε τον Αντώνη τον Λάππα.

Μέχρι σήμερα, συμμετέχει ενεργά σε όλα τα σωματεία της πόλης, όχι μόνον σαν απλό μέλος αλλά με προτάσεις, που με περισσή εντιμότητα δημοσιεύει για να τις διαβάσουν όλοι οι συμπατριώτες του και να εκφραστούν ελεύθερα. πάντα σε αυτές.

Εχει βραβευθεί πάρα πολλές φορές, αλλά καμιά τιμητική πλακέτα δεν τον ξεγέλασε να κάτσει να ξεκουραστεί στις "δάφνες" του. Ίσα-ίσα, όσο αναγνωρίζεται η προσφορά του, τόσο και περισσότερο μεγαλώνουν οι αναζητήσεις του.

Στις 5 Νοεμβρίου θα γίνει και η παρουσίαση των "Νιαουσιανών Σιακάδων" που έχουν ήδη εκτυπωθεί και περιμένουμε την επόμενη, πολύτιμη όπως πάντα εργασία του.

Ο επιστήμονας Νίκος Σπάρτσης

Ο Νίκος Σπάρτσης μετά την αποφοίτησή του από το Πρακτικό Γυμνάσιο (σημερινό Λύκειο) το 1941, στα δύσκολα χρόνια της κατοχής και

του εμφυλίου φοίτησε στη Γεωπονική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από την οποία πήρε το πτυχίο το 1947.

Το 1957 εργάστηκε στη Δ/ση Γεωργίας Κοζάνης και το 1958 στο Ινστιτούτο Δενδροκομίας της Νάουσας. Στη συνέχεια μέχρι το 1973 υπηρέτησε στο Α.Π.Θ. στην αρχή ως βοηθός και αργότερα ως επιμελητής στο εργαστήριο Δενδροκομίας της Γεωπονοδασο-

λογικής Σχολής. Με την ίδρυση των Κ.Α.Τ.Ε.Ε και κατόπιν Τ.Ε.Ι Θεσσαλονίκης το 1973 εξελέγη καθηγητής στο τμήμα της Φυτικής Παραγωγής όπου και παρέμενε μέχρι τη συνταξιοδότησή του το 1987. Από τη θέση αυτή δίδαξε Δενδροκομία, Λαχανοκομία, Ανθοκομία, Ελαιοκομία σε χιλιάδες φοιτητές. Η αγάπη του για τη Γεωπονία αλλά και αντίστοιχα η εκτίμηση της Σχολής προς το πρόσωπο του Ν. Σπάρτη αποδεικνύεται από το γεγονός ότι μέχρι σήμερα ακόμη διατηρεί γραφείο στα Τ.Ε.Ι.

Καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής του θητείας δεν έπαψε να επιμορφώνεται. Το 1965 ανακηρύχθηκε διδάκτωρ της Γεωπονικής Σχολής του Α.Π.Θ, ενώ τα μετέπειτα χρόνια πήρε μέρος σε πλήθος μετεκπαιδύσεων και σεμιναρίων στην Αγγλία, την Ιταλία και την Ελλάδα.

Το επιστημονικό του έργο φαίνεται κυρίως μέσα από τα βιβλία και τα άρθρα του. Έχει δημοσιεύσει δεκαπέντε πρωτότυπες ερευνητικές εργασίες σε επιστημονικά περιοδικά, πολλά άρθρα της ειδικότητάς του στις τοπικές εφημερίδες "Φωνή της Ναούσης" και "Νέοι Καιροί" και στο περιοδικό "ΝΙΑΟΥΣΤΑ" και έχει γράψει βιβλία και σημειώσεις για τα Κ.Α.Τ.Ε.Ε. - Τ.Ε.Ι. Ελλάδος. Για τη Νάουσα είναι πολύ σημαντική η μελέτη του "Γεωργική κατάσταση στη Νάουσα, 1820 ως σή-

μερα" που δημοσιεύθηκε στον τόμο "ΝΑΟΥΣΑ 19ος - 20ος αιώνας" της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας "Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος"

Από το 1978 μέχρι σήμερα έχει κυκλοφορήσει οκτώ βιβλία με τους παρακάτω τίτλους: 1) Γεωργική βιολογία 1978, 2) Δενδροκομία ΙΙ 1981, 3) Δενδροκομία Ι 1983, 4) Λαχανοκομία, τόμος Α_ 1985, 5) Λαχανοκομία τόμος Β_ 1985, 6) Ανθοκηπευτικές Καλλιέργειες (σε συνεργασία με τον Π. Καλτσίκη) 1987, 7) Μπάμια 2001 και 8) Πατάτα 2004.

Παραθέτουμε δύο αποσπάσματα από το βιβλίο "Αντέτχια στη Νιάουστα":

- Οι μαλουμένες συννφάδεις,
- Οι αγαπημένες συννφάδεις

Οι μαλουμένες συννφάδεις

- Ικείν τα χρόνια όντας τα πινηγιά παντρέβου-
νταν, έμνισκαν στου ίντγιου του σπίτι μι τους
γουνίδεις τους. Κάθι αντρόγινου είχιν κι απ'
έναν νουντάν, αν υπάρχιν κι κείνους. Απεικάστι
τώρα ισείς τι γένουνταν ικεί:

" - Τι μαρί ντούντου τρανή ισί τιμπέλου, δα μι
πεις ιμένα δε φκιάνου καν τίπουτας. Ιχτές μισου-
κόπηκα να σφουγκαρνώ τ' ανώγι κι τη σκάλα:

- Τι λες μαρί αλαφριά, ιμένα δα μι πεις τιμπέλου,
δεν κουβάνησα κι αράντγιασα τα ξύλα απ' την
αυλή στην ξυλουθήκη, σαν που ήρθαν οι άντρη-
δι μιτ'άλουγα:

Ε πώς κι δεν πώς αμπόρησις:

- Σακούν μαρί φωνάζει η πιθιρά, δα γένουμι
πιργιέλου στουν κόσμου, ως πέρα στην πλατέα
ακούγιστι.

- Τι μαρί μάνα κι σι ιπρουχτές πούρθιν ου
αδαρφός μου κατά αντρουπιάστηκα, δεν είχα
ζάχαρη να τουν φκιάσου έναν καιβέν. Όλα τα
κατινώνεις κι φεύγεις σιαπέρα. Νε γλυκό, νε
αρακί, νε ζάχαρη υπάρχει στου μιγντάνι, όλα
τα έχεις κατινουμένα.

- Σούς χουλιάρα, μ' ήρθες ξιβράκουτη απ' τη
μάννα σου κι έχεις κι μούτρα να φουνάζεις κι
άπου πάνου".

ΝΛΟΥΣΤΑ

Τότι η παλιά είχαν τα κλεινγιά κι ου παλιός τη σακούλα μι κόρδα διμένη μέσα στου πουκάμισου. Κι όλου μαλώματα είχαν οι συνυφάδεις έναν κριμέν , κι κουντά σι κείνις κι τ' αδέρφια:

"-Ου μαρί ξιμουχιά, έσφαξιν την καλή τη ρούμκη την ούρνιθα που γινούσιν πουλλά αυγά. απακρυφά κι την πιλιάφουσιν.

- Όχι δα κάτσου νάχου ιγώ του πιδί μου άρρουστου άπου φλουέντζα κι δε δα του φκιάσου μνιά σούπα, όπουσ είπιν ου γιατρός, να φάει κι να θαραπευτεί

-Αν σ' αρπάξου απ' τουν τσιαμπά. δα ιδείς χουλέρα μαύρη. Γιατί ιγώ ήρθα πρώτη σ' αυτό του σπίτι,

-Σώπα μαρί ξιφλαγκούρου, χουλέρα είσι κι φαίνισι κι συ κι τα πινγιά σου, δεν έχεις νε αντρουπή, νε ριζάν παλασιάρκου, όλην την η μέρα σιργιάνια. μαύρη κι γκιζέρι είσι.

-!σύ μαρί δα μι πεις για τα πινγιά μου, σάχνου που η θυγατέρα σου γκουντζιάμιτι κούρβα νούδι στουν αργαλειό στρώνει τουν κώλου της, νούδι να πλέξει μι κλούτσις κάνα .σκουφούνι. νούδι καν τίπουτας. Μούγκι μαυρί κι ικνά ξέρει να βάνει κι να του κατσιλώνει.

-Σουπάτι μαρί μη φαγωνισέσι, λιγιν η πιθιρά, δα μας ακούσει όλους ου μαχαλάς. Κι συ Λιμπιάδα σαν τρανίτηρη που είσι μην την συνιριζισι.

-Τι να μη φουνάξου μαρί μάνα, αυτή η συνυφάδα μου η Λισάβου, πήριν απ' ακρυφά ζάχαρη απ' του ντουλάπι. όντας ιπρουχτές τ' αλησμόνησι ανοιχτό, κι έφκιασιν χάλβάν μι τουν άντρα της στου κάτου του μαγειριό. Κι άφκι κι που την είδα να ρουφάει κρασί μι του καλάμι απ' την τρανή την μπόμπα. Δα του χαλάσει κι του κρασί για ένα μπροέτι .

-Τι μαρί τσιασίτου, μουζαβίρου, δε σ' είδα την άλλη την ημέρα να κλέφτεις σύκα κι καρύνγια απ' του νταβάνι κι να τα βάνεις στου σιντούκι Δεν αντρέπισι μαρί, φαγώνισι σαν τα σκυλιά, δα πω του Νάκη να χουρίσι, να πάτι σι άλλου σπίτι, λιγιν η πιθιρά.

- Να χουρίσουμι χίλιες βουλές να πάρουμε τουν απούθαρό μας, αμά δαπάρου κι όλα τα σεία μου, νπιτζιρέδεις, τάψις, σινί , γουδί, τα μισούργια , κι

τα λιγκέργια, του χαλκουτσούκι. του μπαγκράται κι όλα τα ειδήματα κι τα πουστατικά ,να δούμι τι δα φκιάσεις ισί Λισάβου που μι ήρθις ντιπγκόλια απ' τη μάνα σου. Ούτι ένα μπουρμπουτου δεν ίφριεις μαρί χουχούντου.

- Να τα πάρεις μαρί γιοκ να γενείς σαμουβίλα, αμά για ποιο σινί κι γουδί ουμιλάς; Αιτά ιγώ αγόρασα μι δικές μου παράδεις.

- Σουπάτι μαρί γλέπου απ' του παραθύρι νάρχιτι ου παλιός μι τα πινγιά απ' του μπαξέ.

- Λέλε μου, δα μας σκουτώσουν σαν ακούσιν που μαλιώνουμι. Σακούν βούβα τώρα."

Κι έτσι μωτάθησαν οι συνυφάδεις.

Οι αγαπημένες συνυφάδεις

"Αϊντι Βασίλου σα μικρότιρη που είσι, καθάριοι καμινιά κούτλα στιάρι κουκκινόστιαρου, πλέντου, στέγγουσε του κι δώστου στουν Κώτσιου να του πάνει μι του γουμάρι στου Μύλου του Μαγγανάρη, να τ' αλέσει ψιλό σαν αλατίνουν, να φκιάσουμι καμινιά πίτα, να φκιάσουμι κι πέτουρα να μας βρίσκουντι για του χειμώνα.

-Καλά λες ντούντου Σουφκιά δα του φκιάσου.

-Την άρμιξις μαρί σήμιρας την κανούτα μας τη γίδα;

-Πώς ίσιαμι μνια ουκά έβγαλιν, την έδουσα κι γιαρμάν για να στέκιτι κι την πήγα στου Μουναχό τουν πλάτανου στα μπακατάρικα, να την πάρει ου Νικόλας ου τζιουμπάνους.

-Μαρί ντούντου Σουφκιά τάψησεις τα κιίντγια που σ' είπα; Φέρτα ιδώ να τα στουμπίσουμι στου σιδηρογουδί, να βάλουμι ψίχατα μαυρί πριν έρθουν οι άντρηδι κι μας μάσουν αλάι. Ταχιά Κυριακή θέλει να πάμει στην ικκλησιά.

-Κι ύσταρνας απ' του γιόμα Βασίλου ισί, βάλει θιρμόν, ζύμουσι κι τ'αλεύρι να φκιάσουμι μνια πίτα μι μπάτσιουν κι κάνα αυγό. Ιγώ δα κατιβώ στου μπαξέ κάτου, να βάλου τη γάστρα στη φουτχιά για την πίτα. Τι νάρθουν οι άντρηδι απ' τη δουλειά Σαββάτου σήμιρας κι να μη ξισκίσουν καμινιά παρτάλου;

- Αμίν τσίτσι Κώτσιου πίτα μι μύρισιν.

- Ήρθιτι Νικόλα απ' του μπαξέ;

-Αχά μάνα, μπιντίσαμι του στριμάτισμα κι γυρισάμι.

-Αϊντι ξιφουρωτόσι, ρίξι ζαϊρέν τ' αλουγα κι λάτι να φάμει πίτα. φουνάξι κι τα πιντιά άπου του σουκάκι

-Αμάν τχεια Σουφκιά όλου λιλίντγια γίνηκιν η πίτα γεια στα χέργια σου!

-Φάει γιε μου Βασιλάκη.

-Δα φάγου γιατί μοίγκι ματινίτσα έφαγα του γιόμα κι γουργουρίζουν τ' άντιρα μου. Να μ' αφίκιτι ουλίγη για ταχιά του ταχύ να τη ζιστίνου στου τσιμπίδι στου τζιάκι. πουλύ μι αρέξει.- Αμάν έφαγα κι έσκασα.

-Εμ πουλύ νταρλίκουσις.

-Τώρα ιγώ, λέει η παλιά, δα σηκώσου του σουφρά κι δα φουκαλίσου ψίχατας ιδουιά ιά, ισύ Βασιλου βάλει στου τζιάκι του τηγάμι μι σπάχτη να πλένεις του σινί. Κι συ Σούφκια, να πας μι του τρανό του γχιούμι να φέρεις νερό για πχι απ' τη βρύση. Αι γιε μου, άι, για να μοιραστούν οι δουλειές να' μιστι αγαπημένοι. Άμα οι συνιφάδιδι είστι αγαπημένις κι τα αδέρφκια οι άντρηδισας δα νάνι αγαπημένοι. Όπους θέλει ο Θεός. Αϊ γιε μου όπους φκιάνιτι πάσα μέρα.

-Σύ Σουφκιά σηκώνεις τα στουρσίντγια στη μουσάντρα, η Βασιλου στρώνει σουφράν κι πλένει τ' αγγιά. Η Σουφκιά έχει τη λάτρα απανουθιώ στου σπίτι, φουκαλνάει τ' ανώγι, κι η Βασιλου τριγαίξει κάτου την αυλή, του κιλάρι, του μαγειργιόμι του ξιμουτικό κι την αχυρώνα. Τ' αχούρι του ξιαρνούν οι άντρηδι. Κι άμα τύχει για ζύμουμα, πλάσιμου του ψουμί, κάψιμου του φούρνου, πάνιασμα κι φούρνισμα κηόι ντινο οι συνιφάδιδι, όπους κι όντας πλένουμι τα ζντράνια.

Η μνια αναγκάζει τη φοιτηιά στου καζάνι κι η άλλη φκιάνει λαγάρα μι σπάχτη. Η μνια σαπουνίζε κι τρίβει τα ζντράνια, τα ξιβγάξει κι η άλλη τα στραγγίζε κι τ' απλώνει στουν αλιακό ψηλά.

-Κι ύσταρνας σαν έρχονται γιουρτές, όλις μαζί τρίβουμι τα σανίντγια απ' τ' ανώγι μι λανάρι, βάνουμι κι ώχρα νάνι κίταρνα, να φαντάζουν.

Ξικαπνίζουμι τις παϊαντζήδιδι μι του ξικαπνισήρι απ' του πιξάρι φκιάνουμι κι μι κιομλί τις άκρις στην αυλή κι του τζιάκι. Στα κουκούλια πάλι

μαζί κόφτουμι του φύλλου, ταίζουμι τα σκουλίκια, κλαδώνουμι για του τρανό του χέρι, μαζώνουμι τα κουκούλια, ξιφλούμι του καλαμπούκι, φκιάνουμι τις αρμαθιές κι τις κριμουμι στις λαβδαριές, τσιουκαλνούμι του καλαμπούκι για του μύλου κι άλλις τέτοιους δουλειές όλις οι γυναίκις μαζί τις φκάνουμι κι ίμαστι αγαπημένες".

ΟΥΚΤΩΒΡΙΟΥΣ

Αχιρνούν να γένουντι τα κάστανα. Πρώτα φτάνουν τα αμπόλια κι ύσταρνας τα άγρια απού σιακάτου κατά σιαπάνου. Πρώτα φτάνουν τα προυσήλια σι καταστανιές που τις γλέπει καλά ου ήλιους, ουλίγου πάρα κάτου άπου τη Νιάουστα. Οι πλιότιροι Νιαουστινοί έχουν κι δικές τους καστανιές στα απάνου τα χτήματα που είναι κοντά στου ουρμάνι. Άμα όλις οι καστανιές τρουγιούρου κι απάνου άπου την πόλη είναι βακούφικες κι δημουτικές κι όλοινη παγαίνουν παντού. Όλα τα χουργια κοντά στη Νιάουστα ακόμα κι πουλλοί ξένοι μαλώνουν ακόμα κι τώρα για τα κάστανα. Ικεινά τα χρόνια του μάσιμου απ' τα κάστανα ήταν σαν πανηγύρι, πρου πάντους τις Κυργιακες. Οι κόσμοι πήγιναν για κάστανα μι του φαλκίδι στου ζουνάρι. Πουλλοί πήγιναν μοναχοί τους απ' τις χαραιές, όντας άνοιγαν οι ζιούνις κι έλιφταν μοναχά τους τα κάστανα. Πήγιναν ύσταρνας άπου καμινιά γιρή βρουχη κι αέραν κι την άλλη του ταχύ τάβρισκαν στρουσιά άπου κάτου. Πήγιναν κι παρέις παρέις κι οικουγένις κι άλλοινη για βότχειουν κι για ξιφάντουμα, όντας είχαν κι κανάν καλόν ήλιουν. Ο μήνας απτός έχει άπου όλα τα καλούντγια ούτι τραβάει η ψυχή σου, σταφύλια, μήλα, κιδώνια, αχλάντγια, δρόζινα, ρόντγια, μούσιμουλα κι στου βονό κράνα, προύνα, βατσινόμουρα κι, άμα βρέξει κι καμινιά βρουχη, κι μανιτάργια αλουφίσια, πρόβγια, αγιλαδινά, χτινάκια, πουρδές της αρκοίδας, τρανές, κουκινούσκις κι άλλα. Έχει καρύντγια, κάστανα πουλλά, λέγιτι κι τσουκαλουμήνας γιατί τραβούν τα κρασιά κι βγάζουν τα τσίπουρα στα καζάνια για αρακί..

ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΙΑ ΝΕΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

Κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας σημειώθηκαν σημαντικά βήματα για την ένταξη της τοπικής ιστορίας στο μάθημα της Ιστορίας στα ελληνικά σχολεία. Η νέα αυτή διδακτική προσέγγιση επιχειρεί την υπέρβαση του διδακτικού στερεότυπου της γεγονοτολογικής - γενικής - εθνικής Ιστορίας και προτείνει την ανάδειξη της μικροϊστορίας σε αντικείμενο της ιστορικής έρευνας. Τα νέα αντικείμενα της ιστοριογραφίας μπορεί να είναι η καθημερινή ζωή, οι απλοί - ανώνυμοι πολίτες, τα επαγγέλματα, αντικείμενα για τα οποία οι τοπικές κοινωνίες διατηρούν έντονες μνήμες.

Η ιστορική γνώση στην περίπτωση αυτή αποκτάται μέσω των ερωτημάτων, που οι μαθητές θέτουν στο ιστορικό παρελθόν, τα οποία απαντούνται μέσα από τις ιστορικές πηγές. Ο τόπος είναι αυτός που προσφέρει πολύτιμο ιστορικό υλικό, οπτικό, προφορικό, γραπτό για να αναζητηθούν οι απαντήσεις.

Η καινοτομία αυτή εισάγει εκπαιδευτικές λειτουργίες που μεταβάλλουν τόσο τις σχέσεις στο εσωτερικό του κλασικού εκπαιδευτικού τριγώνου, όσο και τη σχέση σχολείου και κοινωνίας. Οι μαθητές είναι στην περίπτωση αυτή τα ενεργά υποκείμενα της γνώσης, οι εκπαιδευτικοί οι επόπτες της μαθησιακής διαδικασίας και η ιστορική γνώση η κοινή τους δημιουργία. Η δημιουργία δε αυτή προκύπτει σε επικοινωνία με την τοπική κοινωνία. Οι πολίτες της πόλης με τις προφορικές τους μνήμες, η οικογένεια, η γειτονιά, οι

οργανισμοί, οι βιβλιοθήκες, τα μουσεία, το ίδιο το ιστορικό τοπίο εμπλέκονται στην οικοδόμηση της ιστορικής γνώσης.

Διδακτικές προσεγγίσεις

Μια πρώτη προσέγγιση της τοπικής ιστορίας μπορεί να είναι η επιλογή της ως συμπλήρωμα της εθνικής ιστορίας. Σ' αυτή την περίπτωση, για παράδειγμα, ο καταρράκτης στους Στουμπάνοις με το αντίστοιχο μνημείο μπορεί να επιλεγεί για να συμπληρώσει τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της Στ' Δημοτικού στο μάθημα "Η επανάσταση εδραιώνεται".

Ένας εκπαιδευτικός περίπατος και η δημιουργία ενός φακέλου εκπαιδευτικού υλικού για την ιστορία της Επανάστασης της Νάουσας περιλαμβάνονται στις δραστηριότητες αυτής της διδακτικής επιλογής. Πρόκειται για διαλείμματα μιας σχολικής πρακτικής που διαμορφώνουν θετικές στάσεις στο μάθημα της Ιστορίας.

Μια δεύτερη κατηγορία προσεγγίσεων ανιχνεύεται σε δραστηριότητες παράλληλες του αναλυτικού προγράμματος. Σ' αυτή την περίπτωση αφετηρία δεν είναι η γενική εθνική ιστορία και το συγκεκριμένο μάθημα της ύλης αλλά η πόλη της Νάουσας και η ιστορία της. Στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης καταρτίζεται ένα σχέδιο εργασίας σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές θα ασχοληθούν με την ιστορία του τόπου τους μέσα από τις ιστορικές πηγές που μαρτυρούν γι' αυτήν.

Με τη μορφή του σχεδίου ομαδικής εργασίας οι διαφορετικές μέσα στο χρόνο όψεις της σημερινής πόλης - κλασικής, οθωμανικής, νεότερης ελληνικής - , οι λειτουργίες της πόλης στο οικονομικό, ιδεολογικό, πολιτιστικό, κοινωνικό και καθημερινό επίπεδο, οι πάσης φύσεως δραστηριότητες των ανθρώπων διανοίγουν μονοπάτια για κάθε σχολική τάξη.

Μια τρίτη κατηγορία προγραμμάτων επιχειρεί ολιπτικές προσεγγίσεις του περιβάλλοντος της πόλης δημιουργώντας συνθέσεις με τη συνεργασία διαφορετικών διδακτικών αντικειμένων - ιστορίας, φυσικής ιστορίας, γεωγραφίας, φυσικής, μαθηματικών κ.ά. του πρωτοβάθμιου και δευτεροβάθμιου σχολείου κυρίως μέσα στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Ένα παράδειγμα - Η ιστορία ενός σχολείου

Για την καλύτερη κατανόηση του αντικειμένου θα διαπραγματευθούμε ένα συγκεκριμένο θέμα με τίτλο " η Ιστορία του σχολείου μας", το οποίο αφορά κυρίως εκπαιδευτικούς και μαθητές παλαιών σχολείων.

Στόχος μιας παρόμοιας έρευνας, είναι: 1) Να γνωρίσουν οι μαθητές την ιστορία του σχολείου τους και μέσα από αυτήν ιστορικά γεγονότα που συνδέονται μ' αυτό και 2) Να ευαισθητοποιηθούν για την αναγκαιότητα της διαφύλαξης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Ένα πολύ καλό παράδειγμα αποτελεί το βιβλίο του συναδέλφου Γ. Τούρα "Σεφέρτζειο 1897-1997 εκατό χρόνια ζωής" που εκπονήθηκε στα πλαίσια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Α' ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Επιλογή θεματικής περιοχής

Επιλέγεται ως θέμα για έρευνα, ύστερα από συζήτηση με τους μαθητές, η ιστορία του σχολείου - ανεξάρτητα από το σχολικό εγχειρίδιο - για το

λόγο ότι α) έχει πολλά χρόνια ζωής β) συνδέεται με ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν την περιοχή γ) υπάρχουν πηγές που θα μπορέσουν να το υποστηρίξουν και δ) είναι εύκολο, κατανοητό, κοντά στην ψυχολογία των παιδιών και μέσα στο χώρο τους.

Διαμόρφωση κεντρικού ερωτήματος και δευτερευόντων ερωτημάτων.

Στο στάδιο αυτό της διαμόρφωσης περιβάλλοντος εκκίνησης επιδεικνύεται στους μαθητές το πρωτογενές υλικό που υπάρχει στο σχολείο (μαθητολόγια, βιβλία πράξεων διδασκόντων, φωτογραφίες κ.λπ.) επισημαίνεται ότι υπάρχει αρκετή βιβλιογραφία στη βιβλιοθήκη του Δήμου και ενδεχομένως πληροφορίες στο διαδίκτυο. Τέλος τονίζεται και η σημασία των προφορικών πληροφοριών.

Μετά τον εντοπισμό του υλικού, σε συζήτηση με τα παιδιά, διαμορφώνεται το κεντρικό ερώτημα που είναι "η ιστορία του σχολείου" και τα επιμέρους ερωτήματα: α) Ίδρυση και κτιριακές εγκαταστάσεις, β) Το μαθητικό δυναμικό, γ) Το διδακτικό προσωπικό, δ) Σχολική ζωή, ε) Επαγγελματική κατάσταση των γονέων,στ) Μνήμες.

Β' ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΣΧΕΔΙΟΥ

Ανάλογα με τα υποερωτήματα που τέθηκαν προηγουμένως χωρίζεται η τάξη σε 6 ομάδες σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των παιδιών και κάθε ομάδα χρεώνεται ένα ερώτημα. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται πως η πρώτη ομάδα που θα ασχοληθεί με το ιστορικό της ίδρυσης του σχολείου πρέπει να επισκεφθεί τη βιβλιοθήκη του Δήμου και να πάρει συνέντευξη από αρμόδιο αρχιτέκτονα μηχανικό. Συνεντεύξεις θα πάρουν επίσης και οι μαθητές της 3ης, 4ης και 6ης ομάδας για το διδακτικό προσωπικό, τη σχολική ζωή και για γεγονότα που έμειναν στη μνήμη παλαιών μαθητών.

Για την ολοκλήρωση του προγράμματος γίνεται ένα χρονοδιάγραμμα τριών μηνών. Κάθε 15 μέρες

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

αφιερώνεται μία ώρα στο πρόγραμμα. Στην πρώτη συνεδρίαση κάθε ομάδα κάνει καταμερισμό εργασίας και αποφασίζει πότε θα συναντιούνται όλα τα μέλη της για να συγκεντρώνουν τα στοιχεία της δουλειάς τους. Πάντα με την εποπτεία και την καθοδήγηση του δασκάλου.

Γ΄ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΠΗΓΕΣ

Κάθε ομάδα ακολουθώντας το οργανόγραμμα της προβαίνει στη συγκέντρωση κι αξιοποίηση των πηγών που είχαν εντοπισθεί από την αρχή και την αφορούν.

Α΄ ομάδα (ίδρυση και κτιριακές εγκαταστάσεις του σχολείου)

1. Γραπτές δημοσιεύσεις: Έγγραφα από το αρχείο του σχολείου, αρχιτεκτονικά σχέδια.
2. Βιβλιογραφία: Βιβλία - περιοδικά από τη Δημοτική βιβλιοθήκη.
3. Προφορικές μαρτυρίες: Από παλιούς δασκάλους για τις προηγούμενες εγκαταστάσεις του σχολείου.
4. Επιγραφές: Όσες υπάρχουν εντοιχισμένες στο κτίριο.
5. Φωτογραφίες: (Από την αρχή του προγράμματος μια ομάδα δίδει σ' όλους του μαθητές του σχολείου ένα σημείωμα όπου παρακαλεί τα παιδιά να φέρουν από τα σπίτια τους, αν έχουν, παλιές φωτογραφίες που έχουν σχέση με το σχολείο).
6. Συνεργασία με αρχιτέκτονα μηχανικό που ασχολείται με τα παλιά κτίρια της πόλης.

Β΄ ομάδα (το μαθητικό δυναμικό)

Γραπτές δημοσιεύσεις: Τα μαθητολόγια από το αρχείο του σχολείου. (Σημειώνεται κάθε χρόνο η δύναμη των μαθητών).

Παράλληλα δίνεται ερωτηματολόγιο για τους γονείς και τους παππούδες των παιδιών να απα-

νήσουν αν φοίτησαν σ' αυτό το σχολείο.

Γ΄ ομάδα (το διδακτικό προσωπικό)

1. Γραπτές δημοσιεύσεις: "Βιβλίο πράξεων συλλόγου διδασκόντων".
2. Φωτογραφικό: Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω.

Δ΄ Ομάδα (σχολική ζωή - γιορτές- εκδρομές- γυμναστικές επιδείξεις)

1. Γραπτές δημοσιεύσεις: " Βιβλίο σχολικής ζωής".
2. Προφορικές: Μαρτυρίες από παλιούς δασκάλους και μαθητές.
3. Φωτογραφίες: ό. π.

Ε΄ ομάδα (επαγγέλματα γονέων)

Γραπτές δημοσιεύσεις: Μαθητολόγια όπου εντοπίζεται το επάγγελμα του γονέα. (Κάθε έτη χρονιά, οπότε ανανεώνεται όλο το μαθητικό δυναμικό καταγράφεται ο αριθμός των ατόμων ανά επάγγελμα).

Στ΄ ομάδα (μνήμες)

1. Προφορικές: Μαρτυρίες παλιών μαθητών του σχολείου.
2. Φωτογραφίες: ό π.

Στη φάση της συγκέντρωσης πληροφοριών από τις πηγές κάθε 15 μέρες οι ομάδες ανακοινώνουν σε ποιο σημείο βρίσκονται και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Δ΄ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Στο στάδιο αυτό, αφού ολοκληρωθεί η συγκέντρωση πληροφοριών ακολουθεί η επεξεργασία η οποία θα βοηθήσει στην ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και την παραγωγή της ιστορικής γνώσης.

Οι πηγές, η ερμηνεία τους και τα συμπεράσματα, τα διαγράμματα, οι πίνακες και τα στατιστικά στοιχεία, όλα καταγράφονται από τις ομάδες με σκοπό να αποτελέσουν την ιστορία του σχολείου.

1. Η πρώτη ομάδα εξετάζοντας τις κτιριακές εγκαταστάσεις του σχολείου ανατρέχει στην Νάουσα των αρχών του 20ου αιώνα, σε δωρητές και ευεργέτες της πόλης, σε ιστορικά γεγονότα που σχετίζονται με το σχολείο αλλά και στην παλιά αρχιτεκτονική των διδασκηρίων.

2. Το μαθητικό δυναμικό δίδει στοιχεία για την ελληνική εκπαίδευση, ενώ η αυξομείωση της δυναμικότητας οδηγεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων που έχουν σχέση με τη γενικότερη ιστορία του τόπου (απελευθέρωση από τους Τούρκους, Μικρασιάτικη καταστροφή - έλευση προσφύγων, εμφύλιος πόλεμος κ.λπ.)

3. Η τρίτη ομάδα καταγράφει ονομαστικά όλους τους διευθυντές και δασκάλους που πέρασαν από το σχολείο και τα αντίστοιχα χρόνια που υπηρέτησε ο καθένας.

4. Με τη μελέτη των εκδηλώσεων του σχολείου οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να δουν τις διαφορές που παρουσιάζονται στη σχολική ζωή από το πριν μέχρι το σήμερα (π.χ. οι γυμναστικές επιδείξεις έχουν περάσει στην ιστορία).

5. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον κοινωνικοοικονομικό ιστό της περιοχής παρουσιάζει η μελέτη των επαγγελμάτων. Οι μαθητές της πέμπτης ομάδας εντοπίζουν επαγγέλματα που σήμερα έχουν

χαθεί ή βλέπουν ότι το τραγικό επακόλουθο των πολέμων είναι ο μεγάλος αριθμός των ορφανών στα μετέπειτα χρόνια.

6. Η τελευταία ομάδα η οποία παίζει το ρόλο του δημοσιογράφου καταγράφει μνήμες ατόμων που φοίτησαν ή υπηρέτησαν στο συγκεκριμένο σχολείο.

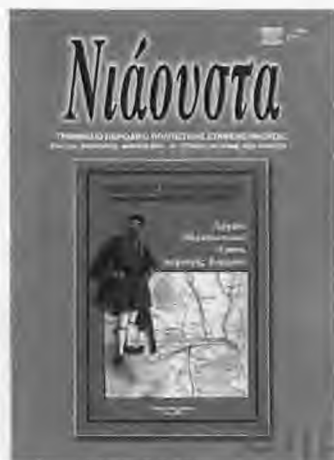
Με την ολοκλήρωση της εργασίας η κάθε ομάδα παρουσιάζει στις άλλες το δικό της κομμάτι σε μορφή κειμένου μαζί με το φωτογραφικό υλικό, τα σχεδιαγράμματα, ραβδογράμματα, πίνακες και ό,τι άλλο έχει ετοιμάσει. Όλα μαζί τα κείμενα τυπώνονται σ' ένα φυλλάδιο που αποτελεί την "Ιστορία του σχολείου".

Παράλληλα μπορούν να γίνουν και οι παρακάτω δραστηριότητες:

Να ετοιμασθεί το υλικό για τη δημιουργία μιας ιστοσελίδας του σχολείου με κείμενο και εικόνες που θα περιλαμβάνει μέρος της εργασίας.

Να οργανωθεί μια έκθεση φωτογραφίας με αναπαραγωγή των φωτογραφιών σε μεγέθυνση από το υλικό που συγκεντρώθηκε.

Να ετοιμασθούν από κάθε ομάδα σε μορφή παιχνιδιών ακροστιχίδες, σταυρόλεξα, προτάσεις με κενό, αντιστοιχήσεις κ.λπ. τα οποία θα δοθούν στις άλλες ομάδες.

**Μια συνδρομή της
"ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ"
είναι το καλύτερο δώρο
για τους φίλους μας**

...σία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ο Μαχαλάς της Αγίας Παρασκευής

Αφιερωμένο στην μνήμη του Πολύδωρα Μπιλιούρη

της Λευκής Σαμαρά

Μόλις κυκλοφόρησαν σε βιβλίο "Οι Παλιοί Μαχαλάδες της Νιάουστας" με σκάλωσε μια μέρα στο δρόμο, ο αείμνηστος ο Πολύδωρας ο Μπιλιούρης και μου λέει.

" Καλά επιτρέπεται να βγάλεις ολόκληρο βιβλίο για τους μαχαλάδες της Νιάουστας και να ξεχάσεις τον μαχαλά του μπαμπά σου; Ξέρεις ότι ο μαχαλάς της Αγίας Παρασκευής ήταν ο πιο παλιός μαχαλάς της Νάουσας και η βόλτα όλης της πόλης γίνονταν από το ίσιωμα της Αγια Παρασκευής έως την Κούλα;

Πρίν το 1900 στο μεγαλύτερο μέρος απ' το Κιόσκι αλώνιζαν όπως και στο χώρο που είναι τώρα το νοσοκομείο. Οπου είχε άπλα και κανα δέντρο εκεί στήνονταν και αλώνι. "Το νυφοπάζαρο της Νιάουστας ήταν ο περίπατος από την Αγια-Παρασκευή, απ' του Λέμα ίσια με την Κούλα. Εσύ μας έκανες έναν μαχαλά με τα Αλώνια." μου είπε

Του εξήγησα, μουδιασμένη, το σκεπτικό με το οποίο γράφτηκαν οι μαχαλάδες, αλλά ο Πολύδωρας ήταν πολύ θιγμένος και εγώ πολύ "ζεματισμένη" Δεν ήξερα, δεν ρώταγα; Χώρια που ήταν και ο μαχαλάς του πατέρα μου του Δημητρώ του Τζήμα...

Καλόκαρδος, όπως πάντα και ευγενέστατος ο Πολύδωρας ο Μπιλιούρης, δέχτηκε την πρόσκλησή μου να κουβεντιάσουμε για τον μαχαλά του και εγώ με την σειρά μου να επανορθώσω την παράλειψη, που ήταν όντως πολύ μεγάλη.

Μεγαλόψυχος όπως ήταν, συγχώρησε την απειρία μου και μου αφιέρωσε πολύτιμες ώρες του, μιλώντας για τον μαχαλά του και τα παιδικά του χρόνια στην Αγια-Παρασκευή.

Πολύδωρας Μπιλιούρης

Ο μαχαλάς της Αγίας Παρασκευής άρχισε ανατολικά από την Ανταρτών, με πρώτα τα γωνιακά Μπιλιουραϊκά, αριστερά, που είχαν δύο φάτσες. Μια στην Ανταρτών και μια στην Αγία Παρασκευής.

Η γειτονιά έπιανε απ' τον Στραβό των Πλάτανων τα στενούρια μέσα, προχωρούσε στην Δεληδήμου και Χατζητσάμου, μέχρι απάνω απ' του Ζαφείρη και του Ρούσσου, έκλωθε από της Γιοβάνινας τον κατήφορο που οδηγούσε στον αυλόγυρο της εκκλησίας, και κατεβαίνοντας από δεξιά έφτανε

Σωτήριος Ευαγγέλου Μπιλιούρης

μέχρι το χάνι του Μανάκα κάτω στην Βάλια και τελειώνει πάλι με σειρά τα Μανακαίικα, που ήταν γωνιακά και απέναντι απ' του Μπιλιούρη. Από κάτω απ' του Μανάκα είχε και το μπακάλικο του ο Κώστας ο Μπακαλιός. Ανταρτών και Αγίας Παρασκευής γωνία, ανεβαίνοντας από δεξιά.

Το χάνι του Μανάκα στην Βάλια, ήταν πολύ μεγάλο και φιλοξενούσε για αρκετούς μήνες πλήθος εμπόρων και εποχιακών επαγγελματιών, μαζί με τα ζωντανά τους και πολύ έμποροι που έμεναν εκεί παντρεύτηκαν ναουσαίες..

Η Αγια-Παρασκευή ήταν καθαρά ελληνικός μαχαλάς. Είχε μόνον δυό-τρία τούρκικα σπίτια.

Το σπίτι του Κιζίμ εφέντη, ένα ωραιότατο δίπατο, φάτσα στη Δεληδήμου και Χατσητσάμου γωνία, που είχε καταπληκτικά παράθυρα με χρωματιστά γυαλιά, το σπίτι του Κουζούλ εφέντη που έπιανε από το σημερινό σπίτι του γιατρού του Μπακαλιού επι της Χατζητσάμου, μέχρι όλην την γωνία στην στροφή του Σανιδά, και τους πίσω μπαξέδες ως το γωνιακό του Λίτου.

1921 με τους συμμαθητές του στα Γαλάκεια

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Ο Κιζίμ εφέντης, από τύχη αγαθή, βρέθηκε κατά την οπισθοχώρηση των ελλήνων στην Μικρά Ασία, στο δρόμο του Χρήστου του Κυράνου και μπόρεσε να τον σώσει από την αιχμαλωσία, και μια χανούμισσα επίσης από το μαχαλά, που χρωστούσε ειγνωμοσύνη σε κάποιο ναουσαίο γιατρό, έκρυψε και περιέθαλψε πολλούς Ναουσαίους σε αυτόν τον παράλογο πόλεμο.

Η Αγία Παρασκευή, ήταν ένα προσκυνητάρι της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου και εκεί προσκυνούσαν έλληνες και τούρκοι. Στον αυλόγυρό της είχε μια μεγάλη καρνά που "ζύγιαζαν" τα μικρά, αγόρια και κορίτσια.

Απάνω στην Κούλα γίνονταν η βόλτα, και στον Μουσταφά που τελείωνε, είχε το καφενείο του ο Λούσης, ο παππούς του Νίνο του Τζήκα. που η άλλη του κόρη ήταν καθηγήτρια και παντρεύτηκε τον Χρηστίδη τον Βασιλάκη. Οι Λούσηδες ήταν πολύ δουλεντάρηδες και είχαν μεγάλα κτήματα στον σταθμό. Στο καφενείο του Λούση από το απόγευμα και μετά, έπαιζε και μια λατέρνα

Τα κεριά στην εικόνα της Αγίας Παρασκευής ήταν "καρφωτά" μπροστά στην εικόνα,

δίπλα το στρόγγυλο το ξύλο που το περνούσες σε όλο το κορμί για τα "πουνήδια".

1924 ετών 12 στο μαχαλά της Αγίας Παρασκευής

Οι τουρκάλες όταν γεννούσαν πήγαιναν κρυφά

Δημόσιο Κεντρικό Γυμνάσιο Βέροιας
Πρώτοι παναουσαϊκοί αγώνες στίβου ΑΘΗΝΑΣ - ΑΚΡΙΤΑ 1928

να μην τις δούν και προσκυνούσαν στην Παπα-
ντη, και πάλι κρυφά γονάτιζαν και έπλυναν τα
μάτια τους και των παιδιών τους με τον αγιασμό
της Αγια-Παρασκευής.

Γωνία επι της οδού Αγίας Παρασκευής και του
περιβόλου της εκκλησίας, δεξιά, πηγαίνοντας
για τον Στραβό τον Πλάτανο ήταν το σπίτι του
Λέμα, της θειά-Φανούλας, που τα κορίτσια της
είχαν ένα εκπληκτικό ρόδινο δέρμα, πάρα πολύ
ωραίο γωνιακό σπίτι, με τεράστια δροσερή αυλή,
βεράντες και μπαλκόνια.

Δίπλα επι της οδού Αγία Παρασκευή ήταν του
Σαλίμκα, και μετά του Λιόλιου, με την καμαρω-
τή την Σούδα, που ήπτε πολλά φαρμάκια στον
εμφύλιο. όλα σπίτια ελληνικά.

Τα δύο διπλανά ήταν του Αλί, που πουλήθηκαν
σε έλληνες μετά το 1922.

Στρίβοντας από του Λέμα για να πάμε στην
εκκλησία, αριστερά, ήταν μπαχτσέδια και μετά
ακολουθούσε το σπίτι του Κώστα του Μπακαλιού,
που ο γιός του ο Χρήστος, σοφέρ των Λαναράδων
τότε, είχε μια καταπληκτικά όμορφη γυναίκα,
σαν μαντόνα, την Σοφούλα του Μπατζικό, από
το στενό των Μπαμπατσαίων στην Βασιλέως
Κωνσταντίνου. Η Σοφούλα του Μπατζικό, με την
γλυκιά φωνή, και τον πανέμορφο κήπο της με τις
τριανταφυλλιές, που φάνταζε όλον τον μαχαλά

Μετά ήταν του Μπουξούζη το σπίτι, από τους πιο
ταλαιπωρημένους αιχμαλώτους, του πολέμου της
Μικράς Ασίας.

Από τον μαχαλά της Αγια-Παρασκευής πήγαν
στο μικρασιατικό μέτωπο, ο Μήτσος, ο Χρήστος,
ο Μανώλης τα τρία παιδιά της γιαγιάς μου της
Τζήμηνας, ο Μπουξούζης που παρασημοφορήθη-
κε για την ανδρεία του, ο Τέλης ο Μπιλιούρης,
ο Κατσάνος ο Γιώργης, ο Μώκας ο Βασίλης, ο
Τσαρνούχας ο Κωστάκης.

Μετά του Μπακαλιού το σπίτι ήταν τα κελιά της
Αγια-Παρασκευής, με τον Σολνιάτο, τον Λαπα-
τάφρα που είχε τα μπακατάρικα της γειτονιάς,
(χώρος που μαζεύονταν τα γίδια και τα κατοίκια
για να βοσκήσουν) το ποτάμι για τις...ανάγκες..

και το σπίτι διώροφο της Στεργιάννους του Τζή-
μα (Αγοραστού κατά κάποιον...ληξίαρχο,) της
γιαγιάς μου, που φρόντιζε μέχρι τα βαθιά της
γεράματα την Αγια-Παρασκευή.

Πίσω ήταν μπαξές που έβγαζε στα σπίτια του Πί-
του, που συνόρευαν με τον μπαχτσέ του Κουζούλ
μπέη, προχωρούσε στου Κουμπουλή και εκεί σχη-
μάτιζε την πλατεία του μαχαλά που μαζεύονταν
όλοι για μασλάτια. (και σημερινή πλατεία)

Εκεί έμενε και η Ασήκινα που έφκιναν τα φου-
κάλια, του Νταταράμου που έφκιναν γάλα κάθε
πρωί, του Σιάπκα δυό σπίτια, της Σανιδούς, που
και αυτής συνόρευε το σπίτι με τα μπαξέδια του
Κουζούλ μπέη.

Απ' του Σαλίμκα το ξεροντούβαρο έβγαίνει σε μια
οϋλτσα, και τα παιδιά πηδούσαν και έβγαίνουν
στα μπαξέδια του Κουζούλ να παίξουν.

Απέναντι απ' του Σανιδά το σπίτι, στο ποτάμι
που κατέβαινε για τον στραβό τον πλάτανο ήταν
ένα πριόνι απ' όπου φοβέριζαν ότι θα έβγαίνει
"το στοιχειό".

Έκεί γύρω στο 1917-8, μετά που ήρθε το ελλη-
νικό, πίσω, μέσα στα ρουμάνια, κρύβονταν όσοι
δεν ήθελαν να πάνε να πολεμήσουν στην Μικρά
Ασία, και οι αστυνομικοί που τους έμαχναν
σαν λιποτάκτες, τους έδεσαν άγρια και αυτοί
ταίριζαν από το ξύλο. Για να μην αγριέψουν τα
παιδιά οι μανάδες έλεγαν ψέματα πως εκεί έχει
στοιχειό...

Ανεβαίνοντας για την Κούλα, δεξιά πρώτο ήταν το
σπίτι του Ματζόρη, του Ντίμπαλα και τελειώνει με
της Αθηνάς. Απέναντι κάθονταν οι "Καρπινισιώ-
τες" Έκεί ήταν και το καφενείο του Γκέρου.

Τα Δημοουλάικα ήταν μέσα στο στενό κοντά στην
Μουτσίκινα. Η Μουτσίκινα ήταν από οικογένεια
που σώθηκε από την επανάσταση του 1822 και δεν
έφυγε ποτέ από την Νάουσα. Ήταν πολύ καλή
γυναίκα και είχε έναν γιό τον Βαγγέλη που έφυγε
για την Αμερική και χάθηκε. Η Μουτσίκινα, όλη
μέρα έκλαιγε στην αυλή της και ενώ ήταν πάρα
πολύ καλή γυναίκα, έγινε ιδιότροπη, ντύνονταν
ατημέλητα, τόσο, που την κάθε παράξενη στην

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Νάουσα να την αποκαλούσαν "Μουτσίκινα"
Ήταν όμως λεβέντισσα...

Στην Αγια Παρασκευή κάθονταν οι πραγματικοί
"σιάρκαβοι" Η Νάουσα του 1900 ήταν απ' την
Αγια-Παρασκευή, μέχρι του Κανταρτζή το στε-
νό και από εκεί τα μπουλούκια "γύριζαν" πίσω.
(αφήγηση Πολύδωρα Μπιλιούρη)

Τον Ιούλιο του 2004 μίλησα με τον Θανάση Λίτο,
που γεννήθηκε το 1916.

Το οικογενειακό σπίτι των Λιταίων ήταν μέσα
στην πάροδο που ξεκινούσε από τον στραβό των
Πλάτανο (οδός Κατρανίτσης) που κάθονταν και
οι Τσαρνούχαιοι.

Θυμόταν πως ο πατέρας του αγόρασε το σημερι-
νό γωνιακό σπίτι τους στην διασταύρωση Αγίας
Παρασκευής -Χατζηκουρκούτα γύρω το 1918,
από τον τούρκο Αραμαντάν, γιατί ήταν σε καλό
μέρος για να ανοίξει μπακάλικο.

Το μαγαζί ο μπαρμπα-Χρήστος, το περίφημο
"μπακαλικο του Λίτη" το άνοιξε το 1920 πριν την

ανταλλαγή του πληθυσμού και πλούσε, κυρίως
σαπούνια, πανιά, μπάτσιο, και σαμόλαδο, γιατί
ελαιόλαδο δεν έτρωγαν οι Ναουσαίοι. Το λάδι
της χρονιάς τους το είχαν από το σουσάμι που
καλλιεργούσαν στα κτήματά τους.

Τα διπλανά από του Λιτου, επι της οδού Αγίας
Παρασκευής, τα πήραν από την "επιτροπή"
ανταλαξίμων η οικογένεια Ήλλια, χαλκουροί,
που αγαπούσαν πολύ την Νάουσα και ήθελαν
να εγκατασταθούν σε αυτήν

Παλαιές χριστιανικές οικογένειες απέναντι από
του Λίτη, ήταν του Γκόγκου, του Φραγκότση,
που είχε και τον μύλο του μαχαλά, του Ντούλη,
οι Τασιούκαδες, οι Λίτηδες, οι Τσιαμούληδες,
οι Καραμιχάιοι..

Από το Στραβό τον Πλάτανο για την Αγια-Παρα-
σκευή πηγαίνοντας, ήταν μπαξεδία Μπιλιουραί-
κα που κατέληγαν στο γωνιακό πατρικό σπίτι του
Πολύδωρα του Μπιλιούρη.

Μάιος του 1990 στον Αηλιά. Καθήμενοι: Μαγγανάρης, Κασίδας, Κ. Σκυλιτσης, Φιλίππου, Σ. Βογιατζής, Π.Μπι-
λιούρης. Ορθιοι: Θ. Προύσαλης, Στ. Λιόλιος, Αλ. Χωνός, Β. Φελαχίδης, Γ. Βογιατζής.

Στην καρδιά του Νόνη

Ευθυμούλα Μπαμπάτση-Τζερεφού

Στο μπαξέ του Νόνη μου του Αργύρη του Αμπαλωματή, κάτω στο σιδηροδρομικό σταθμό της Νάουσας, μικρό κοριτσάκι, έζησα, τα πιο όμορφα καλοκαίρια της ζωής μου.

Εικόνες μαγικές. Δεκαετία του 1950.

Η γιαγιά μου η Λέγκου, γλυκειά σα μέλι, κοντούλα, με τα εντόπια, το τσίπινο και τα κόκκινα μάγουλα, καθισμένη στο κούτσουρο κάτω απ' την καρδιά, έλαμπε το πρόσωπό της, όταν έβλεπε τις θηγατέρες της Μαρίκα και Βαγγελούδα με τα παιδιά τους να έρχονται, για να περάσουν λίγες μέρες μαζί.

Ο Νόνης ο Αργύρης, μελαχροινός, ξερακιανός, ασπρομάλλης, θαρρώ πως τον βλέπω, μέσα στις καπνισμένες αγιογραφίες του Αγιώργη, γιατί έτσι ήταν, χωρίς να εκδηλώνεται ήξερες ότι σε αγαπούσε, ήξερες ότι χαιρόταν και αυτός για τον ερχομό μας τη θαύμαζε τη θυγατέρα του τη Βαγγελούδα. Κι' αυτή με τη σειρά της, πρώτα πήγαινε στον πατέρα, φιλούσε το χέρι του και ύστερα τη μάνα χειροφίλημα. Από πίσω τα παιδιά τις ίδιες κινήσεις.

Νάουσα-σιδηροδρομικός σταθμός ολόκληρο ταξίδι.

Το πρώτο κρύο νερό, βγαλμένο από το πηγάδι για να δροσιστούμε. Όλα αυτά κάτω από τον βαθύ ίσκιό της καρδιάς.

Τραπέζι ξύλινο μακρύ, φτιαγμένο από το Νόνη και ποιος δεν έφαγε εκεί. Νηστικοί και χορτάτοι, εχθροί και φίλοι πλούσιοι και φτωχοί, Ναουσαίοι και ξένοι, όλοι ίσοι στο τραπέζι του μπάρμπα Αργήρη.

Το πράσινο της καρδιάς σκέπαζε τα μισά κεραμίδια του αχυρώνα. Διώροφη η καλύβα, κάτω δυο κάμαρες χώμα κατά γης, άστραφταν από παστράδα, διακόσμηση; Κεντημένος σταυρός

πάνω στο κρεβάτι το σιδερένιο και πίσω από την πόρτα η στάμνα με το κρύγιο το νερό. Αλλά πράματα μα τόσο σημαντικά.

Κάτω από την καρδιά περνούσε το ποτάμι. Εκεί η γιαγιά μου με μαζωμένα τα εντόπια έπλενε τα αγγεία, δίπλα το γεφύρι, η φωτιά, ο φούρνος και πάρα δίπλα η πυροσκιά και το καζάνι για πλύσιμο.

Όλα ζωντανά, όλα δούλειαν. Στο φούρνο, το ψωμί ψηνόταν, στην πυροσκιά ο πέτεινος έβραζε. Μοσχοβολούσε ο τόπος. Αγλειμένο το χώμα, δυο και τρεις φορές την ημέρα κατάβρεγμα και σκούπισμα. Μόνιμη η ψάθα, για ανά πάσα στιγμή ξιάπλα. Άγχος; Άγνωστη λέξη για την εποχή εκείνη.

Κάθε Σεπτέμβρη το κοπάνισμα της καρδιάς. Χαρά μεγάλη. Πανηγύρι. Οι νοικοκυραίοι έπρεπε να έχουν τα καρύδια της χρονιάς τους, για το γκρακλιάνο της Αγίας Βαρβάρας, για το ταρατόρι, την καρυδάριμη, για το πασπάλισμα της νιστόπιπτας και ο νόνης μου ήταν νοικοκύρης.

Όσο για τη Λέγκου, κανένας δεν μπορούσε να πει κακιά κουβέντα, μοναχά ότι ήταν κοντή και δεν μπορούσε να φουρνίσει, γρήγορα.

Άκουγα τον μπάρμπα μου τον Κώτσιο να την πειράζει όταν γέρασαν "Λέγκω-Λέγκω δεν ήσουν νοικοκυρά. Αφιωμένη η γιαγιά μου απαντούσε: Εγώ αμπρέ δεν ήμουν νοικοκυρά; Ας βγει ένας να πει κάτι για τη μένα-Σι λέγω ιγώ, να δεν φούρνιζες αγγήγορα.- Εμεί ήμουν κοντή για ταύτου,"

Αχ γλυκιά μου γιαγιά.

Και τι δεν θυμάμαι από το κοπάνισμα της καρδιάς.

Θυμάμαι τον νόνη μου, αεικίνητο με μάτια μαύρα λαμπερά, παρ' όλα τα χρόνια του να παρακολου-

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

θεί τον γιο του Γόλη μαζί με τους εργάτες και ανάλογα με τις κινήσεις τους, να αλλάζει έκφραση, δίνοντας εντολές από κάτω.

Αυτοί σκαρφαλωμένοι να κοπανίζουν τα κλαριά. Με τα καλαμίδα, τα καρύδια να πέφτουν βροχή στα κεφάλια μας, τσιρίδες κλιάματα, γέλια δάκρυα, μίξες και η γιαγιά η Λέγκου λολαμένη να προσπαθεί να μας προστατέψει μέσα στα φουστάνια της.

Οι θυγατέρες με τη νύφη, μάζευαν τα καρύδια και έβγαζαν τα πράσινες φλούδες. Όλοι με τα μαύρα χέρια.

Το απόγευμα ηρεμία, τα καρύδια απλωμένα για να στεγνώσουν και τα κεφάλια μας γεμάτα τζιούφκες. Εικόνα μοναδική.

Όσο τα παιδιά του μπάρμπα Αργύρη ήταν ελεύθερα (ανύπαντρα) η γιαγιά η Λέγκου και η Μαρίκα υπάκουες στο σύντροφο και πατέρα, περίμεναν να δώσει εντολή ο νόνης, μόνο η Βαγγελούδα έπαιρνε πρωτοβουλίες και έδινε χαρά στη συντροφιά κάτω από την καρδιά.

Πότε με το πλούσιο σε γάλα από την αγελάδα τους ριζόγαλο, σπιτικό ζεστό ψωμί με μπάτσιο, συμυδαλίσιο χαλβά, λιτωλίτσες με ζάχαρη.

Και στην Κατοχή, όποιος είχε την τύχη ή ατυχία να φτάσει στο μπαξέ του νόνη, κουβαλώντας ασημικά για να τα ανταλλάξει μ' ένα κομμάτι ψωμί, η Λέγκου τότε ύψωνε το τόσο μικρό μα και τόσο μεγάλο ανάστημά της και έλεγε: "Αναστεναγμένα πράματα δεν θα μπουν στο σπιτικό μας. Φάτε πιείτε, και πάρτε και ώρα καλή να έχετε"

Αργότερα το ρόλο του συνεχιστή αυτής της όμορφης απλής ζωής την πήρε ο Γόλης μοναχογιός της Λέγκου με τη γυναίκα του τη Λισσαβούδα, του Όϊ. Χρυσή νύφη! Δεν θυμάμαι να μας μάλωσε, θυμάμαι, μόνο το νόστιμο πιλάφι και τις κότες μαγειρεμένες με διάφορους τρόπους, πεντανόστιμες και τα χωρίς μέτρο αυγά τηγανητά.

Κάθε μέρα αυγά. Δεν είχαμε χαμπάρι τι θα πει χοληστερίνη και ήμασταν ευτυχισμένοι όλοι κάτω από την ομπρέλα της καρδιάς.

Και ύστερα ήρθαν τα φώτα του πολιτισμού και μας άλλαξαν τα φώτα. Ήρθε η ηλεκτρική εταιρία και έφερε το φως το αληθινό. Έλαμψαν τα

σπίτια και γέμισαν χαρά. Δεν ήξεραν όμως πο ήταν το αντίτιμο.

Γέμισε ο κάμπος κολώνες και καλώδια. Καλώδια και μέσα στην καρδιά του μπάρμπα Αργύρη. Φυσούσε ο αέρας και κινδύνευε να γίνει βραχυκύκλωμα.

Διαταγή από την εταιρία "Κόψιμο η καρδιά". Παγωμάρα στο Αμπαλωματέικο: Ευτυχώς ο νόνης είχε πεθάνει. Έμεινε η Λέγκου, μαζί με τα παιδιά της και τα εγγόνια της να ζήσουν αυτή τη μέρα του πένθους. Όλη μου τη ζωή θυμάμαι το μεγάλο πριόνι, και δυο ιδρωμένους εργάτες αντιπαθητικούς, για όλους μας να κόβουν την καρδιά, σαν να έκοβαν τα πόδια του νόνη μου, όλοι βουρκωμένοι, χαμένοι για το που θα γινόταν από δω και πέρα η μάζωξη.

Ορκίστηκα την ώρα που ακούστηκε το δυνατό κραχ και έπεσε λαβωμένο βαριά το δένδρο, νομίζοντας ότι έπεφτε νεκρός για δεύτερη φορά ο νόνης μου, ότι κάποια στιγμή θα έγραφα γι' αυτές τις συγκλονιστικές εικόνες που γράφτηκαν στη μνήμη μου.

Έτσι έκλεισε ο κύκλος μιας εποχής. Ξεράθηκε ο τόπος, ρήμαξε, σταμάτησε να ψήνει ο φούρνος και να βράζει ο πέτεινος στην πυροσκιά. Θαρρείς και φεύγοντας η καρδιά παρέσυρε μαζί της όλη την ομορφιά.

Αρκετά μέτρα μακριά άνοιξε ένας καινούργιος κύκλος.

Ο Γόλης, η Λισσαβούδα, τα παιδιά τους στο καινούργιο πλέον σπίτι, με τα φώτα της Δ.Ε.Η., την πετρογκαζ, το ηλεκτρικό ψυγείο και την γιαγιά την Λέγκου ανήμπορη στο μπαλκόνι σε μια πολυθρόνα πανίτικη να μετράει ώρες ατέλειωτες τα βαγόνια των τραίνων που έφευγαν όπως έφευγαν και τα δικά της χρόνια.

Το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω όπως δεν γυρίζουν και οι άνθρωποι που δημιούργησαν αυτές τις ιστορίες. Νοιώθω ευτυχισμένη, που η γνωριμία μου με την κυρία Λευκή Σαμαρά, μ' έκανε να κάνω μνημόσυνο στο νόνη μου, στη γιαγιά μου και στην καρδιά που τόσο πολύ αγάπησε η μάνα μου.

Ο Τρυγητός

του Διονυσίου Αλετρά

Απο το βιβλίο του "ο οίνος απο της αρχαιότητας μέχρι σήμερα"

Ο τρυγητός κατά την αρχαιότητα εγίνετο, συμφώνως προς πληροφορίας του Ησιόδου, εις χρόνον κατά τον οποίον μεσουρανούν ο Ωρίων και οι Σείριος και η ροδοδάκτυλος ηώς αντικρύζει τον Αρκτούρον. Ο τρυγητός ήτο η πιο ευχάριστος εργασία των αμπελουργών δι' ό και εξετελείτο με άσματα. Αι σταφυλαί κοπτόμεναι και καθαριζόμεναι από τας αώρους και σάπιας ράγας ετοποθετούντο εντός τελλάρων ή κοφινών και μεταφέροντο υπό ανδρών και κοριτσιών επί των ώμων των εις τον ληνόν. Οι αρχαίοι ληνοί ωμοίαζον με τους σημερινούς. Ή ήσαν ξύλινοι μεταφερόμενοι προς καλλιτέραν εξυπηρέτησιν του τρυγητού ή ήσαν εκτισμένοι, των οποίων ο πυθμήν είχε μιαν ελαφράν κλίσιν με οπήν εις το χαμηλότερον σημείον, από την οποίαν έρρεεν το γλεύκος, δια χαλκίνου αύλακος, εις το υπολήνιον το οποίον ήτο ή πίσθος ή εκτισμένον χαμηλότερον του ληνού. Αφού λοιπόν ερρίπτοντο εντός του ληνού αι σταφυλαί, επατώντο υπό ανδρών οι οποίοι είχαν γυμνούς τους πόδας από των μηρών. Συνήθως οι πατηταί ήσαν πολλοί και κατά την εκτέλεσιν της εργασίας των ή εστηρίζοντο κάπου (ξύλα, σχοινία, λαβιάς ευρισκομένας άνωθεν αυτών) η εκρατώντο μεταξύ των. Και ενώ έρρεε το γλεύκος εψάλλοντο οι επιλήνιοι ύμνοι προς τιμήν του Αθηναίου Διονύσου.

Αργότερον ενεφανίσθησαν και τα στεμφυλοπιεστήρια, όμοια περίπου προς τα σημερινά.

Εις την περίπτωσησιν της κατασκευής οίνου εκ σταφίδων η εργασία εγίνετο διαφορετικά. Συνελέγοντο αι πολύ ώριμοι σταφυλαί αί οποίαι αφού εκαθαρίζοντο από τα βλαμμένας ράγας εξετίθεντο εις τον ήλιον επί δικτυωτού τελλάρου το οποίον εστηρίζετο επί διχαλωτών πασσάλων

ούτως ώστε ν' απέχη του εδάφους δια τον καλύτερον αερισμόν. Μετά πάροδον ημερών, ότε δηλαδή είχαν αποξηρανθή αι σταφυλαί, εγίνετο ο αποχωρισμός των ραγών από του στελέχους των, αι οποίαι ακολούθως ερρίπτοντο εις υδρίας όπου εκαλύπτοντο με γλεύκος. Εκεί έμεναν μέχρι της τελείας διαβροχής των υπό του γλεύκουσ οπότε επηκολούθει η έκθλιψις. Η έκθλιψις εγίνετο και αμέσως μετά την αποξήρανσιν των σταφυλών, αφού ανταί διεβρέχοντο δι' ύδατος. Ο ούτω παραγόμενος χυμός εναπετίθετο εις αγγεία όπου εξυμούτο. Μετά το πέρας της ζυμώσεως εσφραγίζοντο τα αγγεία επιμελώς. Εις τους οίνους τούτους ηρέσκοντο οι αρχαίοι.

Ο οίνος κατά τους Αλεξανδρινούς χρόνους.

Και κατά τους αλεξανδρινούς και μετέπειτα χρόνους, ο οίνος διετήρησε την εξέχουσαν θέσιν του. Κατά τας διαφόρους εορτάς κατηναλίσκε-

Τρυγητός και οινοποιια υπο Σατύρων
(Μουσείο Warzburg)

το αφθόνως το ποτόν τούτο. Οσάκις μετά τας νίκας του στρατού του Μ. Αλεξάνδρου εγίνοντο εορταί, ο οίνος ήτο απαραίτητος. Ως λάτρης του οίνου φέρεται και ο Μ. Αλέξανδρος, ο οποίος συνήθιζε κατά την οινοποσίαν να φέρη προς συζητήσιν διάφορα θέματα. Εις το έργον του Πλουτάρχου "Βίοι Παράλληλοι, Αλέξανδρος ΙΧΧ, αναφέρεται: "Ο Αλέξανδρος από της πυράς γενόμενος και συναγαγών πολλούς των φίλων και των ηγεμόνων επί δείπνον, αγώνα προύθηκε και στέφανον ακρατοποσίας. Ο μεν ουν πλείστον πίων Πρόμαχος, άχρι χών τεσσάρων προήλθε και λαβών το νικητήριον, στέφανον ταλάντου, ημέρας τρεις επέζησε. Των δε άλλων, ως Χάρης φησίν, τετταράκοντα και εις απέθανον πίνοντες, ισχυρού τη μέθη κρύους επιγενομένους". (Ο Αλέξανδρος όταν επέστρεψεν εκ της πυράς, συνκέντρωσε πολλούς φίλους του και αρχηγούς εις δείπνον κατά το οποίον επρότεινεν αγώνα και στέφανον "ακρατοποσίας". Ο Πρόμαχος λοιπόν ο οποίος έπιε περισσότερον, έως τέσσαρας γόας, ανεδείχθη νικητής και αφ' ου έλαβε

στέφανον ταλάντου, επέζησε τρεις ημέρας. Εκ των άλλων, ως λέγει ο Χάρης 41 απέθανον κατά τον πότον εκ της μέθης).

Ο οίνος και οι Ρωμαίοι

Αργότερον διεκρίθησαν εις την κατασκευήν οίνων οι Ρωμαίοι, οι οποίοι μετά ζήλου επεδόθησαν εις την οινοπαραγωγήν, επιτελέσαντες προσόδους εις τον τομέα τούτον. Ούτοι συνέβαλον τα μέγιστα εις την εξάπλωσιν τις αμπελουργίας και εις άλλας χώρας. Εις τους οίκους των Ρωμαίων αριστοκρατών, υπήρχον μεγάλοι ποσότητες και πολλαί ποικιλίαι οίνων, οι οποίοι εκόσμουν τας τραπέζας των καθιστάμενοι απαραίτητοι κατά τα γεύματα. Αλλά και ο λαός ηρέσκετο εις την οινοποσίαν μηδέ των υπηρετών εξαιρουμένων.

Τα ρωμαϊκά συμπόσια όμως υστερούν εις λεπτότητα και πνευματικότητα των αθηναϊκών τοιούτων, ως τούτο φαίνεται και από τας πληροφορίας του

Αθηναίου, κατά τας οποίας κατεβάλλετο προσπάθεια μιμήσεως των απτικών συμποσίων, και από το σατυρικόν του Petronius εις το οποίον ο συγγραφεύς διηγείται την διασκέδασιν την οποίαν προσέφερον εις τους καλεσμένους του ο νεόπλουτος Trimalchio και κατά την οποίαν ούτος διέθεσεν τους ακριβωτέρους οίνους. Ο Trimalchio φέρεται ειπών κατά το άνοιγμα φιάλης περιεχούσης οίνον ηλικίας 100 ετών: "Αλλοίμονον ο οίνος ούτος ζη περισσότερον από έναν άθλιον άνθρωπον. Ας βρέξωμεν λοιπόν τα χείλη μιας με τούτον αφ' όσον ο οίνος είναι ζωή". Ο Trimalchio μολονότι ήτο άτοχος μεγάλης περιουσίας και σεβαστής βιβλιοθήκης, εν τούτοις δεν παρουσίαζε πνευματικήν καλλιέργειαν, ως διαπιστούται και από την προς αυτόν συμπεριφοράν της συζύγου του, η οποία εγνώριζεν πώς να φέρεται εις ανθρώπους χονδροειδείς ως ο σύζυγός της.

Κατά το ανωτέρω συμπόσιον παίδες εξ Αλεξανδρείας έχινον παγωμένο νερό εις τας χείρας των προσκεκλημένων και έπλενον τους πόδας αυτών, χωρίς να δεικνύουν ουδεμίαν κόπωσιν και ουδεμίαν δυσαρέσκειαν εκ του έργου των, ώλ' απεναντίας εκτελούντες τούτο μετ' ασμάτων. Η ατμόσφαιρα αυτή της μελωδίας επεκράτει εις όλην την οικίαν, πράγμα το οποίον διεπίστωσεν ο Petronius και εις παραγγελίας την οποίαν έδωσεν όπως του προσκομίσουν εν κύπελλον οίνου και η οποία εξετελέσθη με υψηλόν μελωδικόν τόνον. Επίσης εις τα ρωμαϊκά συμπόσια εξετελείτο και μουσική ως διαπιστούται εκ της περιής πρόκειται διηγήσεως του Petronius καθ' ήν ο Trimalchio αφ' ου έφαγον οι καλεσμένοι του τα θαυμάσια εδέσματα, διέταξε να παιχθή μουσική.

Εκ της φανταστικής ταίτης διηγήσεως του Petronius, ο οποίος δια να γνωρίξη τόσας λεπτομερείας, ωφελώς θα έτυχεν εις πολλά συμπόσια, ως και εκ των σχετικών πληροφοριών του Αθηναίου, παρέχεται εικών των ρωμαϊκών συμποσίων.

Ο οίνος κατα τους βυζαντινούς χρόνους

Ουδείς κρίκος της αλύσεως των αιώνων υπήρξε χωρίς το στόλισμα του ειγενούς φηπού της αμπελιού και ουδεμία γενεά των ανθρώπων εστερηθή

του πολυτίμου προϊόντος ταίτης, του κατ' εξοχήν υμνηθέντος οίνου. Όθεν και κατά τους βυζαντινούς χρόνους εσυνεχίσθη η καλλιέργεια του περιου πρόκειται θάμνου.

Την σκυτάλην της αμπελουργίας παρέλαβον ασμένως οι Βυζαντινοί, οι οποίοι επεδόθησαν μετά ζήλου εις την συνέχισιν ταίτης, ως εμφανηται και εκ των τύπων βυζαντινών συμβολαίων περιεχομένων εις τον βον τόμον Σάθα, αλλά και εκ του όλου κειμένου εις το οποίον πολλαχού ανατάται η λέξις αμπέλιον. Εις τον χρυσόβουλον λόγον του Μιχαήλ Δούκα υπέρ της ασυδοσίας των κτημάτων Ατταλειά του αναφέρονται μεταξύ άλλων και "...εκβολής γεννημάτων και καταβιβασιμού οίνου....."

Υπήρξεν εποχή όμως κατά την οποίαν η γεωργία υπέστη σοβαρά πλήγματα. Λόγω των πολλών βαρβαρικών επιδρομών και των διαφόρων λιμών οι οποίοι συνέβησαν κατά καιρούς, αι επαρχίαι του Βυζαντίου ερημώθησαν, πράγμα το οποίον απησχόλησε σοβαρώς τους εκάστοτε αυτοκράτορας. Τα λιηθέντα προς αντιμετώπισιν της καταστάσεως μέτρα, συνίσταντο εις την εγκατάστασιν νέων κατοίκων εις τας ερημωθείσας περιοχάς και εις την ενίσχυσιν και προστασίαν των γεωργών και διη των μικρών οι οποίοι και περισσότεροι ήσαν και καλλιτέραν καλλιέργειαν επραγματοποιούν. Δια τους μικρούς γεωργούς οι αυτοκράτορες έδειξαν μεγαλύτερον ενδιαφέρον και εμερίμνουν δια την προστασίαν των έναντι των ισχυρών και μοναχών οι οποίοι πολλάκις ήρπαζον τας περιουσίας των. Εκ της τάξεως των αγροτών η αυτοκρατορία ωφελείτο τα μέγιστα και από απόψεως ανθρώπινου υλικού, εφ' όσον εκ ταίτης ανεδείχθησαν μεγάλοι άνδρες, πολιτικοί και στρατιωτικοί, λόγω του διαμορφουμένου υγιούς και ισχυρού χαρακτήρος των μακράν των πόλεων διαβιούντων κατοίκων της υπαίθρου, και από οικονομικής απόψεως, καθ' όσον τας μεγαλύτερας προσόδους εις το Δημόσιον Ταμείον απέδιδεν η γεωργική τάξις. Το φορολογικόν σύστημα των Βυζαντινών εβασίζετο κυρίως επί της γεωργίας. Εκτός της κυρίας φορολογίας η οποία ήτο η στρεμματική, υπήρχον και άλλα πρόσθετοι φορολογίαι ως επί ζώων, μελισσών κλπ δια την

συντήρησιν των δρόμων, των γεφυρών, ως και διάφοροι αγγαρείαι και συνεισφοραί δια την συντήρησιν των στρατιωτών κ.λ.π.

Το ότι δε η άμπελος κατείχε περιφανή θέσιν μεταξύ των διαφόρων καλλιέργειών, φαίνεται και από το κατωτέρω δημοτικόν ακριτικών έπος:

Σ' έναν ομάλ' σ' ένα λιβάδ' σ' έναν πιδέξιον τόπον

Όσα του κόσμου τα φυτά, εκεί φερ' και φυτεύει

Και όσα του κόσμου τ' αμπελιά, εκεί φέρ' κι' αμπελεύει.

Οι Βυζαντινοί την περίφραξιν του αμπελίου των έκαμνον δια τοίχων εξ ξηρολιθιάς η δια πασσάλων μεταξύ των οποίων εφίτευον ακανθώδη φυτά και προς πληρεστέραν ασφάλειαν έσκαπτον περιμετρικήν τάφρον ως γίνεται και σήμερα εις πολλά αμπέλια.

Τα αγγεία τα οποία μετεχειρίζοντο οι Βυζαντινοί δια την πόσιν ύδατος η οίνου ωνομάζοντο ποτήρια. Αλλά το δια τον οίνον κυρίως χρησιμοποιούμενον ποτήριον, εκαλείτο καύκος ή καυκίον. Εις τα μοναστήρια το ποτήριον του οίνου ωνομάζετο κρασοβόλιν, δηλαδή το αγγείον εις το οποίον εβάλλετο το προς πόσιν κρασίον. Εις τας τραπέζας των Βυζαντινών υπήρχον ψυκτήρες και κρατήρες και φιάλαι. Δια την τοποθέτησιν ποσότητος τινός οίνου οι Βυζαντινοί μετεχειρίζοντο τον εμπότην η εμποτόπουλον. Δοχεία υποδοχής οίνου επίσης, εις τους Βυζαντινούς, ήσαν ο βίκος ή το βικίν, οι πίθοι ή τα πιθάρια. Τα πιθάρια εκαλούντο και κουρούπια ή κορούπια ως οινηρά δοχεία ωσαύτως υπήρχον τα βυτία ή βουτσία, ξύλινα και χάλκινα.

Εις τας βασιλικάς τραπέζας εκτός της μεγάλης ποικιλίας φαγητών, προσεκομίζοντο και μεγάλαι ποσότητες οίνου. Ο Ζώσιμος λέγει ότι επί θεοδοσίου του Μεγάλου, εις την βασιλικήν τράπεζαν υπήρχον πολλά και ποικίλα εδέσματα και ότι αυτή εξυπηρετείτο από πολλούς μαγείρους και οινοχόους. Δια τον βασιλέα υπήρχεν ιδιαίτερος οινοχός, ο οποίος ήτο επιφορτισμένος να κερνά τούτον. Υπό τον οινοχόν του βασιλέως ετέλειον

οι παροινοχόοι.

Αλλά και τά τους γάμους ονομαστικάς εορτάς, γενέθλια, θρησκευτικάς πανηγύρεις και λοιπάς διασκεδάσεις εγίντο ευωχίαι.

Κατά τα βυζαντινά συμπόσια εγίνοντο και πρόποσις εις πρεσβείαν της Θεοτόκου ή αγίου τινος ή και εις υγείαν τινος ως και σήμερα. (βλ. λεπτομερείας, Φ. Κουκουλέ (Γεύματα, δείπνα, συμπόσια των Βυζαντινών).

Επί βυζαντινών οι οίνοι μετεφέροντο από όλα τα διαμερίσματα της απεράντου αυτοκρατορίας. Καλλίτεροι οίνοι όμως εθεωρούντο των νήσων. Κατά την περίοδον των μέσων χρόνων μεγάλην φήμην είχε ο οίνος της Μονεμβασίας ο οποίος ήτο περιζήτητος.

Χαρακτηριστικόν είναι το ποίημα του Ιουλιανού του παραβάτου ο οποίος υπεραμυνόμενος του γνησίου οίνου λέγει δια τον γαλατικόν ζύθον: ο Διόνυσος ούτος (δηλ. ο ζύθος) δεν έπρεπε να ονομάζεται Διόνυσος (υιός Διός) αλλά Δημήτριος (υιός Δημήτρας) και είναι μάλλον πυρογενής (εκ κριθής και βρόμος (εκ βρώμης) και όχι Βρόμιος (επωνυμία του Διονύσου).

Τις πόθεν εις Διόνυσε; μά γάρ τον αληθέα Βάκχον

ου σ' επιγινώσκω τον Διός οίδα μόνον. κείνος νέκταρ όδωδε, συ δε τράγιον ή ράσε Κελτοί

τη πενή βοτρώνων τεύξαν απ' Διόνυσον, πυρογενή μάλλον και βρόμον, ου βρόμιον.

Ο Βυζαντινοί ως και οι αρχαίοι κατεσκεύαζον και οινόμελι, ως και αρωματισμένους οίνους, αναμιγνύοντες εις τούτους διαφόρους φυτικές ουσίας. Επίσης εις την κατασκευήν ηδυπότων (λικέρ) κατεγίνοντο οι βυζαντινοί, ως το κονδίτον, από παλαιόν οίνον, μέλι και πιπέρι, το μαστιχάτον, από οίνον και μαστίχαν, τον ροδίτην, από οίνον, μέλι και τριαντάφυλλα κ.λ.π.

Εις τα "Γεωπονικά", του Κασσιανού Βάσσου

αναφέρονται αι εργασίαι οινοποιίας και η κατασκευή διαφόρων οίνων θεραπευτικών, ως οίνων με τριαντάφυλλα, με άνηθον, με γλυκάνισον, με κάρδια, με άσαρο, με δάφνην, με μάραθον, με μαιντανόν, με απήγανον, με σέλινον, με κιδιώνια και άλλα.

Κατά τους βυζαντινούς χρόνους απαντώμεν ειδικά καταστήματα πωλήσεως οίνου, τα οινοπωλεία η ταβερνεΐα ή αργότερον κρασοπουλειά. Οι διευθύνοντες τα καταστήματα ταύτα εκαλούντο κάπηλοι. Επειδή δε εις τα καπηλεία εγένοντο συνήθως θόρυβοι λόγω της οινοποιίας (διαπληκτισμοί και άσματα υπό των θαμώνων και υπό των εκεί προς τούτο ευρισκομένων γυναικών), η πολιτεΐα ελάμβανε μέτρα δια την τήρησιν της τάξεως και επέβαλλε περιορισμούς εις τους καπήλους. Εις τα καπηλεία παρασκευάζοντο και φαγητά. Οι κάπηλοι διελάλουν τα εμπορεύματα των καλούντες τους οινοφίλους εις πότον.

Εις τα καπηλεία εσύχναζον άνθρωποι κατωτέρας κοινωνικής στάθμης και υπόπτου ηθικής και εθεωρούντο ταύτα ως κέντρα κακόφημα, το επάγγελμα δε του καπήλου μετήρχοντο άνθρωποι ανυπόληπτοι. Εις τα καπηλεία ευρίσκοντο και κοιναί γυναίκες, πράγμα το οποίο επηύξανε την κακοφημίαν των. Ευυπόληπτοι άνθρωποι δεν μετέβαινον εις τα καταστήματα ταύτα. Εις την Ρώμην τα καπηλεία είχαν ακόμη χειρότεραν φήμην. Αργότερον όμως εις την Ρώμην υπήρχον και πολυτελή καπηλεία με θαμώνες εκ της καλής κοινωνίας. Εις τα κέντρα ταύτα προσεφέροντο εκλεκταί τροφαί και εκλεκτός οίνος. Τα καπηλεία συν τω χρόνω εις την Ευρώπην εξειλίχθησαν εις κέντρα λαϊκά με ευθηνάς τιμάς και εσύχναζον εις ταύτα προσωπικότητες, είτε δια λόγους οικονομίας είτε εκ σνομπισμού. Ως εκ της τοιαύτης πελατεΐας, ήτοι πολιτικών, ανθρώπων των γραμμάτων, καλλιτεχνών κλπ. τα κέντρα ταύτα απέκτησαν καλήν φήμην.

Οι Βυζαντινοί όταν έπινον οίνον συνήθιζον να συγκεντρώνονται και να τραγουδούν. Εις τα διάφορα συμπόσια εύρισκον την ευκαιρίαν δι' άσματα (βλ. σχετικώς Φ. Κουκουλέ "Βυζαντινών βίος και πολιτισμός"). Εις τον τόπον δε όπου ευρίσκετο ο οίνος απέφευγον, εκ προλήψεως, να εκστομούν

λέξεις σημαίνουσας κάτι το όξινον, δια τον φόβον του ξυνίσματος του οίνου, ως γίνεται και σήμερα που την λέξιν ξίδι αντικαθιστούν με την λέξιν γλυκάδι (βλ. Φ. Κουκουλέ "Η Αμπελοουργία παρά Βυζαντινοίς").

Εις όλας τας εποχάς εγένετο και κατάχρησις του οίνου, σύνηθες άλλωστε ανθρωπίνον ελάττωμα, απαντώμενον εις όλους τους τομείς της ανθρωπίνης συμπεριφοράς. Ούτω και οι Βυζαντινοί εμεθύσκοντο. Ο πίνων υπερβολικά οίνον εκκαλείτο μεθυστής. Το ότι εμεθύσκοντο και οι Βυζαντινοί φαίνεται και από τους σκωπτικούς στίχους του δήμου προς τον Φωκάν: "πάλιν τον καύκον έπιες, πάλιν τον νουν απώλεσες". Επίσης από τον κανόνα του Μιχαήλ Ψελλού κατά του Ιακώβου (μοναχού μονής Συγκέλλου): "Άπουσαν κάμινον της μέθης, και αγγέλου χωρίς, ουδόλως κατεφλέχθης, σβέσας την φλόγα πάντιμε, ακράτω πολυποσία. Δάκρυσι πλύνεις σου την κλίνην και βαπτίξη καθ' ημέραν ή γαστήρ σου και γαρ τον οίνον μη χωρούσα, δι' οχető του σώματος αποβλύζει τούτον πάτερ" (Κ. Σάθας 5. 180).

Οι Βυζαντινοί εχρησιμοποίησαν και μέτρα δια την μέτρησιν του οίνου ως άλλωστε και δι' όλα τα είδη. Ούτω δια τον οίνον εχρησιμοποιούντο ο ξέστης, το μέτρον, το λαγήνιον, ο βίκος.

ΤΡΙΚΗ ΕΒΕΡΟΙΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ Θ. ΛΑΝΑΡΑΣ

Ο Χριστόδουλος Λαναράς γεννήθηκε το 1926 στην Νάουσα. Ήταν γιος του Θωμά και της Αφροδίτης Λαναρά και εγγονός του γεννήτορα της οικογένειας Χριστόδουλου Λαναρά.

Από το 1958 αναλαμβάνει την θέση του πατέρα του Θωμά στα Εριοκλωστήρια και επιδίδεται ψυχίτε και σώματι στην διάσωση του εργοστασίου το οποίο είχε υπεισέλθει σε τραγική οικονομική κατάσταση, από την αναπροσαρμογή της δραχμής που ακολούθησε μετά τις καταστροφές τις οποίες είχαν υποστεί, τόσο οικονομικά, όσο και κτιριακά, από την γερμανική κατοχή και την τραγικότητα του εμφυλίου σπαραγμού.

Παρά τον περιορισμό του προσωπικού και τις αιματηρές οικονομίες η επιχείρηση περνά στην ΕΤΒΑ μέχρι τον Μάη του 1963 που "υπερήφανος σαν Έλλην Ναουσαίος και Λαναράς" ο Χριστόδουλος υπογράφει την σύμβαση για την δημιουργία ενός κολοσού, των Κλωστηρίων Ναούσης.

Το 1998 ο Χριστόδουλος Λαναράς διοικεί δώδεκα εργοστάσια. Εκτός εκείνου των Αθηνών, επτά στην Νάουσα, δύο στο νομό Ροδόπης, ένα στην Βουλγαρία και ένα πρότυπο κλωστήριο στην Ζυρίχη,

Ο νους και η καρδιά του πάντα είναι στην Νάου-

Ο Χριστόδουλος Λαναράς, όρθιος και χαμογελαστός δίπλα στη Νάντια στην παρουσίαση του βιβλίου της Π.Ε.Ν. "Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας"

σα, την αγαπημένη του γενέτειρα, που συνεχώς την "προικίζει" με δωρεές, μέχρι την στιγμή που άφησε και την τελευταία του πνοή.

Ο Χριστόδουλος Λαναράς έχει ανακηρυχτεί Μεγάλος Ευεργέτης της Πόλης της Νάουσας και η μνήμη του θα μείνει χαραγμένη για πάντα στις καρδιές των Ναουσαίων που τον έχουν εντάξει στην σπάνια και ιδιαίτερη εκείνη κατηγορία των ανθρώπων, των απόλυτα χαρισματικών από την φύση και τον θεό.

Τον καλό φίλο και χορηγό της που έφυγε, η συντακτική επιτροπή του περιοδικού

ΝΙΑΟΥΣΤΑ θα αποχαιρετίσει με τα ίδια λόγια που λένε χρόνια τώρα οι Ναουσαίοι για τους Λαναράδες "Μύρο στα κοκάλια του"